

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLAM MEZHEPLERİ TARİHİ BİLİM DALI

**AFGANİSTAN'DA TALİBAN HAREKETİNİN ORTAYA
ÇIKIŞI VE MEZHEBİ GÖRÜŞLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Doç. Dr. Sıddık KORKMAZ

HAZIRLAYAN
Abdulghani AYDIN

Konya 2010

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı

(İmza)

Abdulghani AYDIN

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Abdulghani AYDIN tarafından hazırlanan ‘Afganistan’da Taliban Hareketinin Ortaya Çıkışı ve Mezhebi Görüşleri’ başlıklı bu çalışma .../.../2010 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Sıddık KORKMAZ	Danışman	İmza
Doç. Dr. Seyit BAHÇIVAN	Üye	İmza
Doç. Dr. İsmail TAŞ	Üye	İmza

ÖNSÖZ

İslâm Dünyasında ilk dönemlerden beri süre gelen din anlayışlarındaki farklılıklardan veya bir grubun kendi gelenek ve göreneklerini din olarak kabul ettirmeye çalışmasından kaynaklanan bir takım tatsız olaylar ortaya çıkmıştır. Bu tür olaylar sadece eski dönemlere mahsus kalmış değildir. Günümüzde de İslâm Dünyasında şu veya bu isimle bir şekilde bu olayları ve oluşumları görmemiz mümkündür. Bu anlayışların bölgeden bölgeye değişiklik göstermesi ve değişik çağlarda dönemin getirdiklerinden izler taşıması kaçınılmaz olmuştur.

Hz. Ömer (r.a.) ve özellikle Hz. Osman (r.a.) döneminden beri İslâm ile müşerref olan bugünkü Afganistan toprakları bu güne kadar dini siyasî gayelerine araç olarak kullanan Taliban'ın sergilediği vahşetin bir benzerini görmemiştir. Böyle bir anlayışın sadece Afganistan'da değil, dünyanın başka yerlerinde de emsaline rastlamak oldukça zordur. Ortaya koydukları dinî fanatizm sebebiyle Afganistan'da ve dünyada yapılan araştırmalar onları tanımlamakta oldukça güçlük çekmişlerdir.

Taliban'ın Afganistan'da ortaya çıkışı ve ideolojisiyle ilgili çalışma yapan bazı araştırmacılar, bunların uygulamaları ve din anlayışlarına bakarak daha önceleri İslâm dünyasında görülen Hâricî hareketine benzetmeye çalışmışlardır.

Bir giriş, üç bölüm, ekler ve sonuç kısmından oluşan çalışmamızın giriş kısmında Afganistan'ın tarihi, bugünkü coğrafi durumu ve etnik yapısı hakkında genel bir bilgi verilmekle birlikte yirmi yıldan beri süren savaşların nereden kaynaklandığı ve bu savaşların masum Afgan halkının üzerine nasıl etki ettiğini kısaca anlatmaya çalıştık. Birinci bölümde Taliban yönetiminin ortaya çıkışı, Taliban'ın kelime anlamı ve bu hareketin ortaya çıkış nedenleri, özellikleri ve bunların yönetimi sırasında insanların sosyal hayatı üzerinde durduk.

Araştırmamızın ikinci bölümünde 11 Eylül hadisesiyle birlikte Taliban'ın zayıflatılması ve iktidarının yıkılışıyla ilgili açıklamalara yer verdik. Son olarak çalışmamızın üçüncü bölümünde ise Taliban'ın İslâm anlayışı, cihad anlayışı, devlet anlayışı ve eğitim anlayışının yanında Hâricîlere benzediği bazı ortak noktalara değindik.

Çalışmalarım boyunca bana sürekli destek olan, fikir ve önerileriyle tezimin şekillenmesinde katkısı olan değerli danışman hocam Doç. Dr. Sıddık KORKMAZ'a teşekkür eder, bu eserin konuya ilgi duyanlara faydalı olmasını Cenab-ı Hak'tan niyaz ederim.

Abdulghani AYDIN

Konya 2010

	T. C. SELÇUK ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü		
Öğrencinin	Adı Soyadı	Abdulghani AYDIN	Numarası: 084244041006
	Ana Bilim/Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri / İslam Mezhepleri Tarihi	
	Danışmanı	Doç. Dr. Sıddık KORKMAZ	
Tezin Adı		Afganistan'da Taliban Hareketinin Ortaya Çıkışı ve Mezhebi Görüşleri	

ÖZET

Taliban, Afganistan'a hâkim olduktan sonra birçok Afganlıyı ve Müslüman dünyasını dehşete düşürecek biçimde, Şeriat'ın yasaklamadığı bazı kuralları, yasaklamış gibi gösteriyordu. Nitekim bu doğrultuda bütün kız okullarını kapatmış, kadınların alışveriş maksadıyla olsa dahi evlerinin dışına çıkmasına çok sınırlı biçimde izin vermeye başlamıştı. Ayrıca müzik, televizyon, video, çocukların uçurtma uçurtması gibi, spor ve oyun dâhil olmak üzere her türlü eğlence yasaklanmıştı.

Afgan cihadının parlayan ışığı altında doğan ve gelişen Taliban hareketinin dini anlayışı, zihni alt yapısı İslâm düşünce sistemi içerisinde dar dini anlayışı temsil eden Hâricîliğin bir tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır. Netice itibariyle Taliban, Pakistan medreselerinin ideolojisiyle yetişenler tarafından yönetilen bir oluşumdur. Taliban'ın uygulamaları, Batı'da 'İslâmî yönetim' olarak sunulmuş ve İslâm, Taliban'ın nezdinde mahkûm edilmeye çalışılmıştır. Taliban'ın gücü elinde tuttuğu dönemde halka uyguladığı sert muamele ve onlara baskı yapmaları onların İslâm tarihindeki Hâricî hareketiyle paralellik arz ettiğini göstermektedir.

Amerika Birleşik Devletleri'nin Afganistan'a Taliban'ı iktidara getirmesinin asıl amacı; bu hareket vasıtasıyla Afganistan'dan Orta Asya ülkelerini denetim altına almaktır. Bununla birlikte İran'ı tehdit ederek, Türkmenistan, Kazakistan ve Azerbaycan gibi ülkelerin petrol ve doğalgazlarına benzeyen yer altı zenginliklerini Afganistan üzerinden geçirerek dünya pazarlarına satması gibi planlar yatmaktaydı. Amerika ilk önce Taliban'ı her açıdan destekleyerek, sonuna kadar kendilerine bağlı kalacağını düşünüp birtakım plan ve hedeflerini bu hareketin vasıtasıyla gerçekleştireceğini ummuştu. Fakat daha sonra Amerika Taliban'dan istediği gibi sonuçları elde edemeyince kendi elleriyle iktidara getirmiş olan dünkü samimi dostunu, artık yok etmeye çalışarak tüm dünyayı bunlara karşı cephe almaya çağırmıştır. Bu gerçek Amerikan'ın ikiyüzlü politikasının sonuçlarını, dini bilmeyen zavallı ve cahil Müslümanların sırtına yüklemek gibi çirkin bir siyasetin örneği durumundadır.

Anahtar Kelimeler: Mezhep Görüşleri, Haricilik, Taliban Hareketleri.

		T. C. SELÇUK ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü			
Student's	Name Surname	Abdulghani AYDIN		ID:	084244041006
	Department/Field	Basic Islamic Sciences / History of Islamic Sects			
	Advisor	Assoc. Dr. Sıddık KORKMAZ			
Research Title		THE EMERGENCE OF THE TALIBAN MOVEMENT IN AFGHANISTAN AND SECT FEEDBACK			

ABSTRACT

The Taliban, Afghanistan, after a judge to reduce the horror of many Afghan and Muslim world, some of the rules of Sharia banned, banned the showing, such as. Indeed, all girls schools closed in this direction, even if women shopping in order to rise out of their homes had begun to allow a very limited way. In addition, music, television, video, such as children's kite uçurtması, sports and entertainment of all kinds, including the game was forbidden.

The Taliban movement was born and developed in the light shining cihadının Afghan religious understanding, his mind in the sub-structure of the Islamic system of thought that represents a narrow understanding of religion seems to be a manifestation of Hâricîliğın. As a result, the Taliban, Pakistani madrasas run by the ideology of a few grown. Taliban's practices in the West 'Islamic government' and Islam is presented as the Taliban tried to be sentenced before. Held by the Taliban's strength in the ring applies pressure to make them rigid in their treatment and the history of Islam shows that the supply line Khârijite movement.

The main aim of the performance by the Taliban to power in Afghanistan, the United States of America, this move is to take control of the countries of Central Asia via Afghanistan. However, by threatening Iran, Turkmenistan, Kazakhstan and Azerbaijan, countries such as the underground riches like oil and doğalgazlarına sell to world markets, such as by passing through Afghanistan lay plans. America first in every respect by supporting the Taliban, thought to be bound by them until the end of certain plans and objectives of this movement had hoped performs through. But then, America wants the Taliban to power in his own hands have brought not get results like yesterday's intimate friend, is now trying to destroy the whole world against them called to the front. This policy results in the real America's hypocritical, religious Muslims who do not burden the poor and ignorant of politics as an example of an ugly state.

Key words: Sect feedback, Khârijism, the Taliban Movement.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	i
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU	ii
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	i
KISALTMALAR	iv
GİRİŞ.....	1
1. METOT.....	1
2. KAYNAKLAR	2
3. AFGANİSTAN TARİHİNE GENEL BİR BAKIŞ	4
3.1. RUSLARIN AFGANİSTAN İŞGALİNDEN GÜNÜMÜZE KADARKİ DURUMU.....	8
4. BUGÜNKÜ AFGANİSTAN'IN ETNİK VE COĞRAFİ YAPISI.....	10
4.1. PEŞTUCA KONUŞAN KABİLELER	13
4.1.1. Peştunlar.....	13
4.1.2. Gılzaylar.....	14
4.1.3. Durraniler	14
4.2. FARŞÇA KONUŞAN KABİLELER.....	15
4.2.1. Tacikler	15
4.2.2. Hazaralar	16
4.2.3. Firozkohiler.....	17
4.2.4. Çaraymaklar	17
4.2.5. Cemşidiler	18
4.2.6. Araplar.....	18
4.2.7. Darvaziler.....	18

4.3. TÜRKÇE KONUŞAN KABİLELER	19
4.3.1. Özbekler	19
4.3.2. Türkmenler	21
4.3.3. Karakalpaklar	22
4.3.4. Kırgızlar	22
4.3.5. Kazaklar	22
4.4. DİĞER DİLLERİ KONUŞAN KABİLELER	23
4.4.1. Beluçlar	23
4.4.2. Hindular	23
4.4.3. Vaigaliler	23
4.4.4. Pashayiler	23
4.4.5. Gujurlar	24

BİRİNCİ BÖLÜM

TALİBAN HAREKETİNİN ORTAYA ÇIKIŞI VE İKTİDARI ELE GEÇİRMESİ

1.1. TALİBAN'IN KÖKENLERİ VE ORTAYA ÇIKIŞI.....	25
1.2. TALİBANI DOĞURAN NEDENLER	29
1.2.1. İç Nedenler	29
1.2.2. Dış Nedenler.....	32
1.3. USAME BİN LADİN'İN HAYATI VE TALİBAN HAREKETİNİN ÖNDE GELEN BAZI LİDERLERİ	36
1.3.1. Usame b. Ladin	36
1.3.2. Molla Ömer	38
1.3.3. Diğer Önemli İsimler	40
1.4. TALİBAN'IN KÂBİL'İ ELE GEÇİRMESİ VE İMÂRET-İ İSLÂMÎ DEVLETİ	44

İKİNCİ BÖLÜM

TALİBAN HAREKETİNİN İKTİDARDAN UZAKLAŞTIRILMASI

2.1. TALİBAN'IN ZAYIFLAMA SEBEPLERİ.....	52
2.1.1. 11 Eylül Hadisesinin Etkileri	54
2.1.2. Amerika'nın Afganistan'daki Partilere Taliban'ı Yok Etmek İçin Vermiş Olduğu Destek.	60
2.2. AFGANİSTAN'DAKİ MÜCAHİTLERİN OYNADIKLARI ROLLER.....	65
2.3. TALİBAN'IN ETKİSİZ HALE GETİRİLMESİ	70

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TALİBAN HAREKETİNİN MEZHEBİ GÖRÜŞLERİ

3.1. TALİBAN'IN İSLÂM ANLAYIŞI VE ÖNE ÇIKARDIKLARI BAZI KAVRAMLAR	73
3.1.1. Cihad	81
3.1.2. Devlet	91
3.1.3. Eğitim	94
3.2. TALİBAN'IN HÂRİCİLERE BENZEDİĞİ BAZI YÖNLERİ	99
SONUÇ.....	111
EKLER	114
EK-1: Emru Bi'l-Maruf Ve'n-Nehyu Ani'l-Munker (Dini Polis) Genel Başkanlığı'ndan Bildirilen Kararname	114
EK -2: Devlet Hastanelerinde Ve Özel Kiliniklerde İslâmi Şeriat İlkelerine Dayalı Çalışma Kuralları	115
EK-3: Emri Bi'l Maruf Genel Başkanlığı.....	116
EK-4: Taliban'ın 1999 Nisan Ayında Nevruzla İlgili Olarak Faryap İli Halkına Karşı Yaptığı Açıklama:	118
EK-5: Molla Ömer'in Gazete Aracılığıyla Devletini İlan Beyannameleri	119
EK-6: Taliban Sözcüsü Zebihullah Mücahid'in Bir Gazeteciye Verdiği Mülakat	121
BİBLİYOGRAFYA	124

KISALTMALAR

a.g.mk	: Adı Geçen Makale
a.g.md	: Adı Geçen Madde
a.g.d	: Adı Geçen Dergi
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BM	: Birleşmiş Milletler
C.	: Cilt
(c.c.)	: Celle celalehü
CIA	: Amerikanın Merkezi Haberleşme Teşkilatı
Edi.	: Editör
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
Hz.	: Hazreti
İSİ	: Pakistan İstihbarat Teşkilatı
M.	: Miladi
s.	: Sayfa
(s.a.v.)	: Sallahu aleyhi ve sellem
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
Trz.	: Tarihsiz
Trc.	: Tercüme Eden
(r.a.)	: Radıyallâu anh
Vb.	: Ve benzerleri
Yy.	: Yayın yeri yok

GİRİŞ

1. METOT

Bu çalışmamızda “Afganistan’da Taliban hareketinin ortaya çıkışı ve mezhebi görüşlerini” inceledik. İncelenmeyi yaparken yazılı birçok kaynağa ulaşıp Taliban hakkındaki yazılmış olan kaynakları etraflıca tarayıp tezimizi oluşturduk.

Bu araştırmamızda Taliban hareketinin ortaya koymuş olduğu görüşlerini ve çıkış sürecini ele alarak İslam adı altında uyguladıklarını olduğu gibi tarafsızlık ilkesine bağlı kalarak tezimizi hazırladık. Afganistan’da Taliban hareketinin ortaya çıkışı ve mezhebi görüşlerini incelerken Farsça’dan Türkçe’ye çevrilmiş ve Türkçe yazılmış kitapları, tezleri ve Taliban hakkındaki olumlu olumsuz diğer kaynakları inceleyerek Taliban hareketini olduğu gibi anlattık.

Tezimde bazı araştırmacıların sadece kaynak taraması şeklinde yaptıkları gibi değil bizzat Taliban’ın zuhur ettiği coğrafyada bulunmuş olmam hasebiyle Taliban’ın Afganistan’daki icraatlarının canlı bir şahidi olarak en gerçekçi şekilde İslam anlayışından cihat anlayışına, içtimai hayattaki prensiplerinden siyasi anlayışlarına kadar birçok görüşünü ve bunları uygulama faaliyetlerini bizatihi görme fırsatı buldum. Araştırmamda bunları olduğu gibi ve yeri geldikçe yansıtmaya çaba gösterdim. Afganistan’da Taliban’ın hâkim olduğu dönemlerde Taliban’ın askeri kademesinde vazifeli komutanlarla yakından görüşme imkânına eriştim. Farsça ve Türkçe kaynaklardan faydalandığım kadar bu görüşmelerin de tezimi oluşturma safhasında katkısı oldu.

Afganistan’daki Taliban hareketinin ortaya çıkışı ve mezhebi görüşlerini incelemesi aşamasında kullandığımız metodun, tez-antitez karşılaştırması olarak isimlendirmek de mümkündür. Taliban hakkında söylenen ve ifade edilen verileri karşılaştırıp Afganistan’da Taliban uygulamalarının canlı bir gözlemcisi olarak değerlendirip Taliban’ın, kendilerini ehl-i sünnet vel-cemaat mezhebine bağlı olduklarını söylerken bir takım uygulama ve davranışlarını görerek bununla birlikte bazı diğer yazarların birtakım açıklamalarını göz ardı etmeden onların daha çok Haricilere benzediğini ortaya koyduk.

2. KAYNAKLAR

Kaynak olarak Türkiye, Pakistan, İran ve Afganistan'da yazılmış kitaplardan azami derecede istifade ettim. Afgan kökenli olup Taliban hakkında eser kaleme alan yazarlar Afganistan dâhil olmak üzere İran, Rusya, Almanya ve Amerika gibi ülkelerde ikamet etmektedir.¹

Bu araştırmacıların bazısı Taliban'ın çıkışını Afganistan'daki iç savaşlar dolayısıyla Afganistan halkının savaşlardan yılması, barış ve huzuru arzu eden halkın beklentilerini kullanan, İslâm temelli ve barışçı gözüken bir Taliban hareketinin ortaya çıktığı kanaatine varmıştır. Afgan kökenli ve Afganistan dışındaki birçok yazarın ortak görüşü ise; çok az maddi imkâna sahip kişilerin özellikle de bunların sadece medresede okuyan kişilerden oluşan bir grubun kısa bir sürede inanılmaz boyutlarda bir güce erişip Afganistan'daki rakiplerini ortadan kaldırıp Afganistan'a hâkim olmalarının arkasındaki gücün Amerika olduğudur.²

Taliban'ın Amerika öncülüğünde Arap Birleşik Devletlerinin maddi destekleriyle Pakistan İstihbarat Teşkilatının (İSİ) yardımlarıyla önce Asya kıtasının kalbi sayılan Afganistan'a hâkim olması amaçlanmıştır. Bu amaç ile Amerika'nın, Afganistan'ın komşu ülkeleri olan İran, Pakistan, Tacikistan ile diğer Orta Asya ülkelerini denetim altına almayı düşünmüşlerdir. Bununla beraber Türkmenistan, Azerbaycan, Kazakistan gibi ülkelerin yer altı zenginliklerini kısa yol olarak gözüken Afganistan üzerinden Hint Okyanusu vasıtasıyla dünya pazarına satmak için kendi yönlendirmelerindeki Taliban'ı Afganistan'a hâkim zümre haline getirmeye çalıştıklarını ortaya koymuşlardır.³

Bu bağlamda Afganistan kökenli yazarların eserlerinden istifade ettim. Bunların başında 1996'dan beri Amerika'nın Kaliforniya eyaletinde yaşayan, orada din ve siyaset üzerine araştırmalar yapıp birçok makaleler ortaya koyan Hoca Beşir Ahmed

¹ Ansari, Hoca Başir Ahmed, *Afganistan Dar Ateşi Naft Hakaiki ki Nadidamand*, Bangahi İntişarat Meyvend, Yedinci Bskı, Kabil 1385, s. 149

² Zeydan, Ahmed Muvaffak, *Taliban'ın Yükselişi Afganistan'da Yeni Dönem*, Mana Yayınları, İstanbul 2010, s. 44

³ Hakcu, Mir Aka, *Afganistan ve Mudahilat Harici*, Bangahi İntişarat Meyvend, Üçüncü Baskı, Kabil 1384

Ansari'nin *Afganistan Der Ateşi Neft Hakayiki ki Naguftemand* adlı eseridir. Kitap Farsça olarak Kabil'de basılmıştır. Taliban'ın ilk ortaya çıkışı sürecinden iktidar oluşuna kadar Taliban'ın Amerika ile yakından bir bağının olduğunu ileri sürmüştür. Diğer önemli bir kaynak Mir Sahip Karval'in kaleme almış olduğu *Dershayi Telh ve İbret Angiz Afganistan* eserdir. Yazar 1949 yılında Afganistan Host ilinin Diriş ilçesinde Dünya'ya gelmiş, yüksek dereceli öğrenimini tamamladıktan sonra mühendis olarak çalışmış ve bir siyasi partinin faaliyetlerinin içerisinde bulunmuştur. 1990'da tedavi amacı ile Moskova'ya gitmiş bu sırada Afganistan'da siyasi hava değişince bir daha ülkesine dönememiş mülteci olarak Rusya'da yaşamıştır. Vahid Müjde kaleme aldığı *Paenc Sal Saltayi Taliban* isimli eserinde Taliban'ın uygulamalarının Hâricîlere benzediğini savunmuştur.⁴

İstifade etmiş olduğum önemli kaynaklardan biri ise; yirmi yıldan fazla bir süre Afganistan'la ilgili geniş çaplı haberler yapan gazeteci ve bir Afganistan sevdalısı olan Pakistanlı Ahmed Reşidin *Taliban, İslâmiyet, Petrol ve Orta Asya'da Yeni Büyük Oyun* İngilizce'den Farsça'ya tercüme edilmiş eseridir.

Taliban hareketinin ortaya çıkışıyla ilgili Türkiye'de kaleme alınmış eserlerden ilki Yavuz Selim'in *Afganistan ve Dostum* isimli eseridir. Eser Taliban'ın yıkılışı için Afganistan'daki Kuzey İttifakı'nın oluşturduğu cepheden ve General Dostum'un Taliban'ın iktidardan uzaklaşması için oynadığı rolden bahsetmektedir. Önemli eserlerden birisi de Dr. Ali Ahmedbeyoğlu'nun yayına hazırladığı; Türkiye'de Afganistan tarihi ile ilgili makalelerden oluşan *Afganistan Tarihi Üzerine Araştırmalar* isimli kitaptır. Korgeneral Rauf Beg'in *Adı Afganistan'dı, Taliban'ın Eline Nasıl Düştü* isimli kitabında ise; iki Arap terörist tarafından şehit edilen Şah Mesut'tan, General Fehim'den ve General Raşit Dostum'un Taliban'ın Afganistan'ın yüzde doksanına hâkim olduktan sonra Türkiye'ye gelişinden, burada bir süre kalıp tekrar Afganistan'a dönerek Taliban'ın iktidardan uzaklaşması için yaptığı faaliyetlerinden bahsetmektedir.⁵

⁴ Müjde, Vahid, *Afganistan ve Penc Sal Saltayi Taliban*, Bangahi İntişarat Meyvend, Kabil 1381, s. 33

⁵ Beg, Rauf, *Adı Afganistan'dı Taliban'ın Eline Nasıl Düştü*, Turan Kültür Vakfı Yayınları, İstanbul 2001, s. 312

Taliban hareketinin Afganistan'da ortaya çıkışı ve iktidar oluşu ile ilgili bir başka eser de *Taliban'ın Yükselişi Afganistan'da Yeni Dönem* isimli eserdir. Kitabın yazarının yıllarca bölgede bulunmuş olması ve El-Cezire'nin Pakistan, Afganistan bölge şefi olması, Taliban'ın önde gelen şahıslarıyla görüşen nadir gazeteciler arasında bulunması sebebiyle önemlidir. Kitabın yazarı Dr. Ahmed Muvaffak Zeydan kendi gözlemlerini gazetecilerin, politikacıların ve yorumcuların tespitleriyle zenginleştirerek eserini ortaya çıkarmıştır.

Yukarıda ismi geçen kaynaklardan istifade ederken belirli bir görüşe bağlı kalmayıp gerçekleri göz önüne alarak rasyonel bir şekilde tezimi oluşturmaya gayret ettim.

3. AFGANİSTAN TARİHİNE GENEL BİR BAKIŞ

Taliban'ın din anlayışını ve İslâm geleneğindeki yerini anlamak için öncelikle Taliban'ın hangi siyasi-sosyal şartlarda ortaya çıktığının bilinmesi gerekmektedir. Bunun için de en azından Afganistan yakın tarihinin (M. 1838 İngiliz işgali M. 1978 Sovyet işgali ve sonrası) incelenmesi gerekmektedir.

Kuzey-batı Asya ülkeleri arasında, önemli bir yere sahip olan Afganistan, tarih boyunca sürekli olarak yabancı ülkelerin tecavüzüne maruz kalmıştır. Hatta komşu ülkeler bile Afganistan halkına sadık kalmamıştır. Pek tabii olarak Afgan halkı da bu sebeple, tarihin çeşitli zamanlarında defalarca saldırılara ve tacizlere uğramış, yabancı güçlerin çıkar veya paylaşım kavgalarında kurban olarak, telafisi mümkün olmayan büyük acılara ve kayıplara tahammül etmek zorunda kalmıştır. Fakat hiçbir kayıp ve son zamanlarda Taliban aracılığıyla maruz kaldığı vahşet, Afganistan tarihinde böylesine acımasız olmamıştır. Sözde küfür ve hak (küfür ve İslâm) mücadelesinin hak'tan yana tecelli etmesi bu acılarla dolu dönemi sona erdirememiştir. Adı ne olursa olsun, hak ve batıl adına Afgan halkının kaderine hâkim olan güçler, Afganistan'ın kendi öz güçleri olmayıp, dışarıda hazırlanıp, uygulamaya konulan yabancı güçlerdir. Zaten bu sebeptendir ki Afgan halkının benliğinde derin izler bırakan acılar ve olaylar, Afgan halkını fikir, dil, kavmiyet ve mezheplere bölerek birbirlerine düşürmüştür. Hemen hemen bütün dünya kamuoyunun haberdar olduğu kanlı darbeler, vahşi iktidar

mücadeleleriyle insanların birbirlerini katletmeleri bugünkü Afganistan'ın ve Afgan halkının talihsiz kaderi haline gelmiştir. Elbette, burada yapmaya çalıştığımız tahliller ve hadiselerin muhtelif yönlerde seyretmesi, hatta dış güçlere yönelmesi şahsi fikrimizce tek bir kişinin ve olayın sorumluluğunda değildir, olamaz da. Fakat yine de, bütün bu olanlar karşısında, bu olaylar içinde bulunmuş, bilgi sahibi olmuş, gerçeklerin şahidi olmuş bazı kimselerin bundan sorumlu tutulması gerekir. Bu tespitlerde görüleceği üzere hatıralarda adı geçen olay ve kişiler mutlaka ve mutlaka Afganistan gerçeğinin en azından bir köşesinden de olsa sorumludurlar.⁶

Afganistan tarihini kısaca istilalar tarihi olarak tanımlamak mümkündür. Coğrafi konumu itibariyle kavşağı andıran Afganistan, tarih boyunca dış güçlerin işgaline maruz kalmıştır. (M.Ö. 6.) Büyük İskender, İskitler, Parslar, Kuşanlar, Akhunlar, Afganistan tarihinde iz bırakan istilacılardan sadece bir kaçıdır. 7. Asırda Arap Yarımadasında ortaya çıkıp kısa sürede tüm dünyaya yayılan İslâmiyet Afgan tarihi için de bir milat olmuştur. Miladi 663 yılında Muaviye'nin hükmüyle Abdurrahman b. Semure, Sistan'ın hükümdarı üzerine gönderilir ve buradan ise “Kandahar'ın Keşk Nuhud” ve bu bölgeden sonra Zemindavar ile Gur'un ortasında bulunan büyük bir mabet'e gidiyor. Bu mabet'te gözleri Yakut (kiymetli inci) ve altından yapılmış olan putu kırar. Daha sonra buradan Zabul, Gazne ve son olarak Afganistan'ın şimdiki başkenti Kabil'e geliyor.⁷ Hz. Osman ya da Halife Muaviye döneminde Abdurrahman b. Semure'nin vasıtasıyla İslâm'la tanışan Afganistan halkının fitratlarına uygun olan bu yeni din çok kısa denilebilecek bir sürede benimsenir.⁸

Afganistan İslâmiyet'in hâkim olmasından sonra bu topraklarda hüküm sürdükleri devre damgasını vuran Samaniler, Gazneliler, Selçuklular, Harezmsahlılar ve Baburiler gibi İslâm devletlerine ev sahipliği yapmıştır. Özellikle Gazneli Mahmud'un hükümdarlığı döneminde (M.998–1030) Afganistan, İslâm medeniyetinin merkezlerinden biri haline gelmiştir. XI. Yüzyılda altın çağını yaşayan Afganistan XIII. yüzyılda tüm coğrafyayı yerle bir eden Moğol istilalarından kendini kurtaramamıştır.

⁶ Beg, Rauf, *Adı Afganistan'dı*, s. 17

⁷ Habibi, Abdulhay, *Tarihi Muhtasar Afganistan*, Üçüncü Baskı, Naşir: Daniş Kitaphana Kisehani, Peşavur, 1377 s. 94

⁸ Soyyer, Yılmaz, *Bir ideolojinin İzdüşümü*, Fakülte Kitap Evi Yayınları, İsparta 2002, s. 41

Hatta bu dönemlerde Cengiz'in kendisi bile Afganistan'ın kuzeyinde bulunan Tahhar (Toharistan) ilini ele geçirerek çok sayıda insanı kılıçtan geçirmiştir.⁹ Böylece İlim irfan merkezi haline gelen şehirler birbiri ardına harap olmuştur. Moğolları, Timur ve torunlarının kurduğu Babür imparatorluğu takip etmiştir.¹⁰

Babür hanedanlığı Afganistan'ın temellerinin atılacağı XVIII. yüzyıla kadar devam etmiştir.¹¹ Nadir Han'ın ölümü üzerine harekete geçen oğlu Ahmed Şah Baba Peştunları, Özbekleri, Tacikleri idaresi altında toplayarak tüm Afganistan'a hâkim olmuştur. Böylece Afganistan ilk kez siyasi bir birlik olarak tarih sahnesindeki yerini almıştır. Ahmed Şah Baba'dan sonra ülke (M.1772) hızla güç kaybetmeye başlamıştır. M. 1835 yılında Emir Dost Muhammed Han bazı önde gelen adamlarıyla Balahisar (Kabil)'in doğusunda bulunan camiye gitmiş. Burada Kabil âlimlerinin önde gelen Mir Hacı, Mir Vaiz Şehd Mubariz'in oğlu başkent Kabil'in âlimlerini bir araya toplayarak buğday salkımını Emir Dost Muhammed Han'ın sarığının üzerine takarak Emiru'l-Müminin lakabını takdim ettikten sonra adına hutbe okutmuştur.¹²

Yeni işgallere ortam hazırlayan XIX. yüzyıl Afgan tarihinin bir dönüm noktası olarak bilinmektedir. Bu yüzyılda Afganistan, İngiltere ile Rusya arasındaki Büyük oyuna sahne olmuştur. Ülkenin kapılarını Avrupa'ya açan kendisini milliyetçi bir Peştun sayan Habibullah'ın 19 Şubat 1919 tarihinde bir suikastta hayatını kaybetmesi üzerine, yerine yenilikçi fikirleriyle tanınan oğlu Emanullah Han geçerek aynı yılda Afganistan'ın bağımsızlığını ilan etmiş ve Türkiye Cumhuriyetiyle siyasi dostluk bağı kurmuştur.¹³

Afganistan'a bugüne kadar samimi davranan tek ülke Türkiye Cumhuriyeti olmuştur. Türkiye ile Afganistan arasındaki diplomatik ilişkilerin 1920'lere kadar gitmesi çok önemlidir. Aynı zamanda Afganistan Türkler için yabancı bir diyar olarak

⁹ Ahmed, Muhammed, *Çangiz han Çehre-i Khunriz Tarikh*, İntişarat Hafiziyon, beşinci Baskı, Tahran 1377, s. 169

¹⁰ Koyuncu, Mehmet, "Şiddetin İslamlaştırılması ve Taliban Örneği", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007, s. 33

¹¹ Karigar, Abdullah, *Şahınşah Suhenver Zehiruddin Muhammed Babır*, Teb'e Muessese-i İntişarat El-Ezher, Peşaver 1383 s. 85

¹² Atayi, Muhammed İbrahim, *Tarihi Muasiri Afghanistan*, Trc: Cemilurrahman, Kamgar, Bangahi İntisharati Meyvend, Kabil 1384, s. 93

¹³ Atayi, *Tarihi Maasir*, s. 233-235

sayılmaz. Çünkü daha eski tarihlere bakılacak olursa, birçok Türk kökenli hükümdarlar bugünkü Afganistan yöresinde çeşitli Türk devletlerini kurmuşlardır. Karahanlılar, Gazneliler,¹⁴ Selçuklular, Timuriler ve Baburiler Afganistan topraklarını kendi devletlerinin sınırları içinde bulundurmuştur. Gazneli Mahmud, Sultan Hüseyin Baykara, Babur Şah vb. Türk hükümdarları geçmiş tarihlerde Afganistan'a hizmet ettiği gibi 1920 ve 1930 yıllarında Türkiye Cumhuriyeti çok sayıda Türk subayı, öğretmeni, işadamı ve diplomatı ile gerek Afgan ordusu ve polis teşkilatının eğitilmesinde, gerekse Afganistan'ın gelişmesi ve kalkınmasında çok önemli katkılarda bulunmuştur. Aynı zamanda Afgan Kralı Amanullah Han'ın talebi doğrultusunda 25 Mayıs 1928 günü, 1 Mart 1921 tarihli anlaşmaya ek olarak "Türkiye-Afganistan Dostluk ve İşbirliği Anlaşması" imzalanmıştır. Bu anlaşmada iki devlet arasındaki dostluğun ebedi olduğu teyid edilerek, muşahhas bir işbirliği görülmektedir. Ayrıca bu anlaşmayla Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Afganistan'ın eğitim sistemi ve ordusunun ıslahı için gerekli her türlü tedbirleri almıştır.¹⁵

Afgan Kralı Amanullah Han 1928 Haziran sonlarına doğru İran yoluyla Afganistan'a dönerken Türkiye'deki bazı gelişmelerden dolayı oldukça etkilenmiştir. Aslında O, Mustafa Kemal'in izlediği yolu kendisine örnek almış ve 1923' ten itibaren Afganistan'a bazı yenilikleri getirmiştir. Özellikle eğitim ve kültür üzerine çok yenilikler yapmıştır. Ülkenin ekonomik bakımından zayıf olduğunu anlasa bile buna rağmen pek çok tank ve silah satın almak için harekete geçmiştir. Ayrıca Kral Amanullah Han, sahip olduğu imkânlar ile yapmak istedikleri zayıf anında başına nelerin geleceğinin farkına varmayarak başına büyük belalar çıkaracak işlere kalkmıştır. İşlerin en önemlisi Mustafa Kemal'in hiçbir vakit yapmadığı kadınların yüzünü cebren açmak keyfiyetidir. Aynı zamanda ordusunun güçlendirmeden yenilik yapmaya kalkması da diğer bir zaafını oluşturmuştur. Bunun gibi yenilikleri Afganistan'da uygulamaya kalkınca ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır.¹⁶

¹⁴ Nazım, Muhammed, *Hayat ve Evkat Sultan Mahmud Gaznevi*, Trc: Emîni, Abdulfafur, Bangahi İntişarat Meyvend, Dördüncü Baskı, Kabil 1384, s. 38

¹⁵ Ahmetbeyoğlu, *Afganistan Üzerine Araştırmalar*, Tava Yayınları, İstanbul 2002, s. 133

¹⁶ Ahmetbeyoğlu, *Afganistan*, s. 134-135

M.1929 yılında Habibullah Beçey-i Sakav (Sakav Oğlu) ise Amanullah Han'ı devirip yerine geçerek yeni kabinelerini seçtikten sonra 9 ay hüküm sürebilmiştir.¹⁷ Bunun üzerine sürgünde bulunduğu Fransa'dan geri dönen Nadir Han kargaşa ortamından yararlanarak iktidarı ele geçirir. Afgan Kabile Meclisi (Loya jerge) ülkeye kısa sürede istikrarı getiren Nadir Han'a "şah" ünvanı vererek tahta çıkarmıştır (16 Ekim 1929). Halkın dini hassasiyetini de göz önünde bulunduran Nadir Şah sağlam bir idare kurmuştu. Bu zamanlarda Habibullah Beçey-i Sakav (Sakav Oğlu) hadisesinin hatıraları henüz taze idi. Bu gasptan memleketi kurtaran Nadir Şah 1933'te bir suikast sonucu katledilmiş, yerine oğlu Muhammed Zahir Şah geçmiştir.¹⁸

Zahir Şah Afganistan'da yaklaşık kırk sene hüküm sürdükten sonra İtalya'nın Napil şehrine seyahat amacıyla çıkmış olduğu sırada Zahir Şah'ın damadı olan Davut Han ona karşı yapmış olduğu kansız bir darbe ile iktidarı ile geçirdi. Bu durumdan haberdar olan Zahir Şah başkanlıktan istifa etti. 6 Haziran 1973 yılında ise Davut Han Zahir Şah'ın yerine geçerek Krallığı ortadan kaldırıp Cumhuriyeti kurdu.¹⁹

3.1. RUSLARIN AFGANİSTAN İŞGALİNDEN GÜNÜMÜZE KADARKİ DURUMU

Afganistan Demokratik Cumhuriyeti kisvesi altında Marksist bir rejim kurulmuş ve Nisan 1978 tarihinden itibaren ülke tamamen Sovyet uydusu haline gelmiştir. Marksist liderler arasında başlayan iktidar mücadelesi kısa sürede kanlı bir savaşa dönüşmüştür. Devrim Konseyi başkanı olan Nur Muhammed Tereki uyguladığı baskıcı yöntemler yüzünden bir başka komünist olan Hafizullah Emin tarafından devrilmiştir. (Eylül 1979). CİA ajanı olmakla suçlanan Emin'in içerideki huzursuzluğu gidermek için ABD ve Pakistan nezdinde girişimde bulunması, sıcak denizlere inme fırsatını kaçırmak istemeyen Rusları harekete geçirmiştir.²⁰ Sovyetler 24 Aralık 1979'da Afganistan'ın başkenti Kabil'e asker indirerek Emin'i tasfiye edip Ülkede bulunmayıp Özbekistan'ın Taşkent şehrinin radyosundan konuşan Babrak Karmal devrim konseyi

¹⁷ Muhammed Gubar, Mirgulam, *Afganistan Dar Masiri Tarih*, Omidvar Yayınları, yedinci Baskı, Tahrان 1383, s. 826

¹⁸ Saray, Mehmet, *Afganistan ve Türkler*, Bayrak Matbaacılık, İstanbul 1997, s. 45

¹⁹ Atayi, *Tarihi Maasir*, s. 378

²⁰ Parlar, Suat, <http://www.ehlibeytforum.com/talibanla-iligili-bir-soylesi>, 1 Mart 2009, 15:57

başkanlığına getirilmiş²¹ ve Rusların kendilerinin kurdukları hükümetin daveti üzerine de 28 Aralık'tan itibaren tüm ülkeyi işgal etmişlerdir.²² Sadece bir piyon olan Babrak Karmal 1 Ocak 1980'de Moskova'dan dönerek Sovyetlerin kurduğu yönetimin başına geçmiştir.

M. 1978 yılında iktidara gelen Nur Muhammed Tereki'nin İslâm karşıtı uygulamaları Hizb-i İslâmî ve Cemiyet-i İslâmî gibi mücahit grupların kurulmasına sebep olmuştur. Ülke geneline yayılan cihat ruhunu kuvvetlendiren işgal bu iki büyük mücahit grubu güçlendirdiği gibi yeni grupları ve başka İslâmî partileri de beraberinde getirmiştir. 115 bin kişilik kızıl ordu desteğini arkasına alan Babrak Karmal mücahitlerin bir türlü üstesinden gelememiş, Sovyetler şehirleri kontrol altında tutarken kırsal ve dağlık bölgeler mücahitlerin denetiminde kalmıştır.²³

Ruslar Afganistan'ı işgal ettikten sonra da uluslar arası toplumdan da çok sert tepki görmüştür. 1980'de İslâmabad'ta toplanan İslâm Konferansı, Sovyetler Birliği'ni açıkça işgalci olarak nitelemiş. BM'de Afganistan'daki tüm yabancı askerlerin çekilmesi yönünde karar almıştır. (2 Ocak 1984). Aynı zamanda ABD Ruslara karşı mücadele eden Afganistan'daki mücahit partilere yoğun destek vermiş ve bu arada Pakistan, İran ve hatta Suudi Arabistan'ın desteğini arkasına alan Afganistan'daki mücahitler yenilmesi zor görülen Kızıl Ordu efsanesini yerle bir etmişlerdir. Böylece Babrak Karmal iktidarının son dönemlerinde işin içinden çıkamaz olunca 4 Mart 1986'da sağlık durumunun iyi olmadığı gerekçesiyle görevden ayrıldığı bildirilerek vazife istihbarat teşkilatı başkanı Muhammed Necibullah'a devredilmiştir.

İktidarı ele alan Necibullah, Babrak Karmal'ın taraftarlarını iş başından uzaklaştırarak arkasından, ülkede işgalden bu yana devam eden iç savaşı durdurmak için tek taraflı ateşkes ilan etmiştir; Ancak mücahitler bunu reddederek savaşa devam etmişlerdir. Necibullah ateşkes çabalarının başarısızlığa uğraması üzerine rejimin İslâmî olduğunu söyleyerek bütün konuşmalarında besmele ile başlayıp sözlerini dini motiflerle süsleme çabasını göstermişti. Muhammed Necibullah 1988 başlarında

²¹ Leşkeri, Hafızullah, *Desayisi Garb Der Beraberi Kişverhai İslami*, Merkez Neşerati Beşaret, Kabil 1388, s. 154

²² Tanin, Zahir, *Afganistan der Karni bistum*, Çap ve Sahhaf: Tif Nigar, Tahran 1383, s. 293-294

²³ Koyuncu, "Taliban Örneği", s. 36

yönetimde bazı değişiklikler yaparak başbakanlığa ılımlı olarak bilinen Hasan Şark'ı getirir. Öte yandan Sovyet birliklerinin geri çekilmesine ve işgalden sonra memleketlerini terkedip Pakistan ve İran'a gitmek zorunda kalan milyonlarca göçmenin ortaya çıkardığı Afganistan meselesine barışçı bir çözüm getirmek için, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin özel temsilcisi Diego Cordoves tarafından Afganistan ve Pakistan arasında sürdürülen dolaylı görüşmeler olumlu şekilde sonuçlanmış. 14 Nisan 1988'de Cenevre Anlaşması imzalanmıştı. ABD ve Sovyetler Birliği'nin garantör olarak imza koydukları bu anlaşmaya göre, Sovyetler Birliği'nin Afganistan'dan çekilmeleri 1989 yılının ilk aylarında tamamlanmıştı. Ülkede yine Afganlılar kendi aralarında siyasi mevkileri elde etme konusunda birbirleriyle uyum sağlayamayarak²⁴ neticede ülkede istikrarsızlık, güvensizlik, kaçakçılık ve buna benzer olaylar su yüzüne çıkmıştı. Bundan dolayı Afgan halkı zaten bıkmış bir vaziyetteydi. Bunun için Afganlar, Afganistan'da emniyet ve tam manasıyla barışı getirebilen başka bir nizamın hâkim olmasını istiyordu. Afgan halkı tam böyle bir durumdayken Taliban hareketi Afganistan'ın güney bölgesinde bulunan Kandahar ilinde ortaya çıkıp 1994 yılında Afganistan'ın diğer vilayetlerine yayılmaya başladı.²⁵

4. BUGÜNKÜ AFGANİSTAN'IN ETNİK VE COĞRAFİ YAPISI

Orta Asya, Hindistan ve Ortadoğu'nun kesiştiği bir bölgede yer alan Afganistan, 635.000 km'lik bir yüzölçümüne sahiptir. Kuzeyde Türkmenistan, Özbekistan ve Tacikistan, doğuda Çin (Doğu Türkistan), güney ve güneydoğuda Pakistan, batıda ise İran'la komşudur. Kuzeyde üç Orta Asya cumhuriyetiyle (Türkmenistan, Özbekistan ve Tacikistan)'la 2000 km'lik, güneyde Pakistan'la 1700 km'lik uzun bir sınırı paylaşır. Ülke toprakları batıdan doğuya 1350 km, kuzeyden güneye 900 km boyunca uzanır. Dağlık bir ülke olan Afganistan'ın en büyük kentleri sırasıyla Kabil, Kandahar, Herat, Mezari Şerif, Kunduz ve Celâlabad'dır.²⁶

²⁴ Bilgü, İlhan, "Afganistan" Sovyet İşgali ve Sonrası, *DİA*, İstanbul 1988, C.1, s. 409-410

²⁵ Ahmetbeygölu, *Afghanistan*, s. 396

²⁶ Oğuz, *Esedullah, Hedef Ülke Afghanistan*, Doğan Kitapçılık, İstanbul 2001, s. 37

Afganistan'da savaş dolayısıyla son 20 yıldan beri nüfus sayımı yapılmamıştır. 1979 yılında yapılan son sayıma göre, ülkenin nüfusu 15 milyon civarındaydı. Bu sayım da savaş sırasında yapıldığı için gerçek rakamı yansıtmayabilir. Ayrıca o sırada bir iki milyon Afgan mülteci Pakistan ve İran'da bulunmaktaydı. Çünkü Sovyetler döneminde ülkenin şehir ve merkez kısımları devletin idaresi altında olup dağlık ve kırsal bölgeler ise mücahitlerin kontrolü altındaydı. Bu bölgeler sayım dışı kalmıştı. Bütün bunları dikkate alarak Afganistan'ın 1979 yılında yaklaşık olarak 18 milyonluk bir nüfusa sahip olduğunu söylemek gerçeğe daha yakındır.²⁷ Ülke nüfusu Temmuz 2005 itibariyle yaklaşık 30 milyon olarak tespit edilmiştir. Ancak Rusya'nın işgali ve ardından yaşanan iç savaş, milyonlarca kişinin evlerini terk ederek komşu ülkelere sığınmasına neden olmuştur. 2001 istatistiklerine göre 4 milyon mültecinin iki milyonu Pakistan'a, bir milyonu İran'a ve geri kalanı da diğer ülkelere sığınmıştır.²⁸ Bununla birlikte bazı diğer araştırmacılar Afganistan'ın şimdiki toplam nüfusunun 33.116.850 olduğunu ortaya koymuştur.²⁹

Çok uluslu bir ülke olan Afganistan'da hâkim din İslâm'dır. Yaklaşık bir milyon civarındaki küçük Şii Hazara azınlığı dışında, halkın geri kalanı Sünni'dir. Ülkede çok az sayıda Hintli dışında gayrimüslim bulunmaz. Afganistan'ın her bölgesinde değişik yerel diller konuşulmasına karşın iki resmi dil kullanılır. Bunlardan Peştü dili ülkenin güney bölgelerinde, Farsça'nın değişik bir şivesi olan Deri dili ise kuzey ve batı bölgelerinde konuşulur. Ülkenin iki resmi dilinden biri olmasına karşın Peştuce pek geçerli bir dil değildir. Nüfusunun % 60 gibi önemli bir bölümü Peştuce'yi bilmez. İkinci resmi dil olan ve Taciklerin konuştuğu Dericeyi ise herkes konuşabilir. Hatta okullarda hocalar bile dersleri Derice olarak anlattığından dolayı Tacik, Özbek ve Peştun çocukları çok küçük yaşlarında kendi ana dillerini bilmekle beraber Farsça'yı da öğrenmiş olurlar.³⁰

²⁷ Oğuz, Esedullah, *Afganistan*, Cep Yayınları, İstanbul 1999, s. 33

²⁸ Mutanoğlu, Metin, *Afganistan, Moğol İstilasından Amerikan İşgaline*, İlke Yayınları, İstanbul 2006, s. 17

²⁹ Saidi, Abdulvahid, *Afganistan Dar Kuran Bazihâi Siyasi Gharb*, mahal Nshir: Dar Tarmmayı İnterneti Aryayi Ba Mudriyet Aqai Curet, Aziz, intishar Yafta Ast, Mezar-ı Şerif 1387, s. 20

³⁰ Oğuz, *Hedef Ülke*, s. 37

Afganistan modern anlamda üniter bir devlet değildir. Dolayısıyla ülkede tek bir ulusa ait olma, yani “Afgan ulusu” bilinci gelişmemiştir. Bu yüzden herkes kendisini mensup olduğu halk boy veya aşirete göre tanımlar. Afganistan’da insanlara “kimsiniz?” diye sorulduğunda “Afganım” cevabını almak hemen hemen imkânsızdır. Böyle bir soruyla karşılaşan Afganlar büyük ihtimalle “Tacikim”, “Peştunum”, “Türkmenim” veya “Özbekim” şeklinde cevap verir. Afganistan etnik açıdan çok karmaşık bir yapıya sahip olmanın yanı sıra aşırı derece geri kalmış bir ülkedir. Ülke nüfusunun dış ve iç savaşlardan dolayı sadece % 10’u okuma yazmayı bilmektedir. Bu rakamın dışında kalan insanlar ise eczane, bakkal dükkânı, market, lokanta ve otellerin üzerindeki yazıları bile okumaktan uzaktır. Kişi başına düşen milli gelir 170–200 dolar, ortalama ömür 45 yıldır. Ülkenin hiçbir ilinde demir yolu mevcut olmayıp, bununla birlikte ülkeyi baştanbaşa saran asfalt yolları bulunur, ama ne yazık ki ülkenin bu yolları 10 yıllık Sovyet işgali sırasında Rus tanklarının paletleri altında iyice tahrip olmuştur. Afganistan’da merkezi hükümete bağlılık sadakat ve doğruluk yok denecek kadar azdır. Her bölgede aşiret reisleri ve büyük toprak sahipleri kendi yönetimini kurmuştur. 1992 yılında Afganistan’daki komünist rejimin yıkılıp merkezi hükümetin dağılması ülkedeki bütün dengeleri alt üst etmiştir. Necibullah rejiminin devrilmesinden sonra mücahit grupları amansız bir iktidar mücadelesine girişti ve ülke sonu olmayan bir kardeş kavgasına sürüklendi.³¹

Daima Hindistan yarımadası, İran ve Orta Asya’ya giden yolların kesiştiği noktada kalan³² Afganistan’ın yüzde 99’u müslümandır.³³ Çok milletli bir ülke olan Afganistan’da yaklaşık bir milyon civarındaki küçük bir Şii (Hazara), Peştunların Turi boyu ile Orakzay aşiretinin Muhammedhil boyu, Taciklerin Vahan Koridorunda yaşayan Dağ Tacikleri³⁴, Türklerin Avşar boyundan gelen Kızılbaş aşireti azınlığı hariç

³¹ Oğuz, *Afganistan*, s. 35

³² Olivier, Roy, *Afganistan’da Direniş ve İslâm*, Yöneliş Yayınları, Trc: Mustafa Kadri Orağlı, İstanbul 1999, s. 56

³³ Selim, Yvuz, *Afganistan ve Dostum*, Hiler Yayınları, Ankara 2004, s. 25

³⁴ Oğuz, *Afganistan*, s. 43

halkın geri kalanı Sünnî'dirler.³⁵ Yani birkaç bin Hindu ve Sih ile birkaç yüz Yahudi Hariç Afgan halkının geri kalanının hepsi Müslümandırlar.³⁶

Afganistan'ın geçmişte ve şimdiki iç karmaşık durumunu daha iyi anlamak için, önce bu ülkeyi oluşturan ve bu ülke içinde yaşayan değişik etnik grupları tanımakta yarar vardır.

4.1. PEŞTUCA KONUŞAN KABİLELER

4.1.1. Peştunlar

Afganistan'da en kalabalık ve hâkim grubu teşkil eden Peştunlar'ın ülkeye kuzeyden milâttan önce 480 civarında geldikleri ve Süleyman dağları etrafında yerleştikleri bilinmektedir. Kuzeyde yaşayan kabilelere Pehtûn, güneydekilere de Peştun denilmektedir. Konuştıkları dil bugün Afganistan'ın resmi dili olan Peştucedir. "Afgan" sözcüğünden ülke nüfusunun yaklaşık yarısını yani % 50'sini oluşturan Peştunlar anlaşılmaktadır.³⁷ Diğer bazı kaynaklarda Afgan veya Peştunların, milattan önceki ve sonraki yüzyıllarda Orta Asya'dan İndus Vadisi'ne göç eden değişik kavimlerin soyundan geldikleri tahmin edilmektedir.³⁸

İslâm'ın büyük komutanı Halit Bin Velid zamanında Müslüman olan Peştunların çoğu Sünnî'dir. Ancak Veziristan bölgesinde yaşayan Peştunların Turi boyu ile Orakzay aşiretinin Muhammedhil alt boyu Şî'dir. Genelde Afganistan'ın güneyinde toplanmış olan Peştunların yoğun olarak yaşadığı iller Kandahar, Gazne, Uruzgan, Paktiya, Nangarhar ve Vardak olmuştur. Bunun dışında ülkenin diğer bölgelerinde, özellikle de Türkmenlerle Özbeklerin yoğun olarak yaşadığı kuzey Afganistan'da küçük bir Peştun azınlığı bulunmaktadır. Bunların çoğu, mevsimlik tarım işçisi olarak gelip, daha sonra bu bölgeye temelli yerleşmişlerdir. Bu yüzden kuzey Afganistan'daki Peştunlar, göçmen anlamına gelen "Nakil" nakiller veya "Kandari" (Kandaharlı) adıyla

³⁵ Oğuz, *Afganistan*, s. 33

³⁶ Roy, Olivier, *Afganistan'da Direniş*, s. 57

³⁷ Saray, Mehmet, *DİA*, Afganistan Maddesi, İstanbul 1988, C.1, s. 402

³⁸ Oğuz, *Hedef Ülke*, s. 40

anılmaktadır.³⁹ Bunların Afganistan'daki toplam nüfusunun sayısı yaklaşık 12 veya 15 milyon olarak tahmin edilmektedir.⁴⁰

4.1.2. Gılzaylar

Hakiki Afgan sayılan Peştunların Gılzay (veya Gılcay) boyunun, Hz. Nuh'un soyundan geldiği iddia edilmektedir. Rivayetlere göre, Nuh'un soyundan gelen Zohak'ın oğulları, Faridan Hanedanı'nın baskısından kurtulmak için İran'dan kaçarak Afganistan'ın bugünkü Herirud Irmağın'ın çevresindeki Gur ülkesine sığınmıştır.⁴¹

Afganistan'da Gılzaylar, ancak XVII. yüzyılda önemli bir güç olarak ortaya çıkabilmiştir. Bu dönemde Şah Abbas'ın Kandahar'daki Abdali aşiretinin önemli bir bölümünü Herat'a sürmesi, buradaki Gılzayların etkisini artırmıştır.⁴² XVIII. yüzyılda kısa bir süre için Kandahar'ı ve Pers ülkesinin büyük bir bölümünü ele geçiren Gulzaylar, 1729'da İran'dan sürülerek 1747'de ise bugünkü Afganistan'ın kurucusu Ahmed Şah Dürrani'ye teslim olmuşlardır. Gulzayların alt boyları olan Turan, Baran, Tuki, Hotak, Ender ve Taraki sözcüklerinin aslında eski Türk isimleri olması bu gruptaki Türk etkisinin veya izinin açık bir kanıtı olsa gerekir.⁴³

4.1.3. Durraniler

Durraniler, Peştunların bir alt boyu olarak Peştuce konuşmaktadırlar. Ancak Durranilerin büyük merkezi kütleleri hakkında rakamlara malik oldukça zor olmuştur. Durraniler iri boylu, güzel endamlı, komşularına nisbetle, daha beyazce, kara sakallı ve hattâ arada-sırada mâvî gözler bile görülen bir ırktır.⁴⁴ Dürrani boyunun Saduzay aşiretinden olan Ahmed Şah zamanından yani 1747'den günümüze kadar geçen dönemde, Afganistan Peştunların egemenliği altında kalmıştır.⁴⁵

³⁹ Oğuz, *Hedef Ülke*, s. 41

⁴⁰ Selim, *Dostum*, s. 26

⁴¹ Oğuz, *Hedef Ülke*, s. 40

⁴² Roy, *Afganistan'da Direniş*, s. 30

⁴³ Oğuz, *Hedef Ülke*, s. 41

⁴⁴ Tarzî, Abdulvahhâb, *Millî Eğitim İslâm Ensiklopedisi*, "Afganistan Maddesi" İstanbul 1964, C.1, s. 136

⁴⁵ Oğuz, *Afganistan*, s. 37

Tarih boyunca dağınık olarak yaşayan Peştunları ve Peştun kabilesine mansup olan Gılzay ve Durrani gibi alt bouylarını tek bir çatı altında toplama girişiminde bulunan ilk kişi XVII. yüzyılın ünlü savaşçı şairi Hoşhal Han Hatak olmuştur. Cengâver bir millet olan Peştunların Durrani ve başka boyları, savaşı ve savaşmayı çok sevdiklerinden dolayı kendi Peştun kabileleriyle yüzyıllar boyunca savaşmış ve birbirinin kanlarını çok akıtmışlar. Buna rağmen sonuçta düşmanlarına karşı bir araya gelerek başarıyı elde etmişlerdir.⁴⁶

4.2. FARŞA KONUŞAN KABİLELER

4.2.1. Tacikler

Afganistan'da Peştunlardan sonra en büyük etnik grubu oluşturan Tacikler, bu ülkenin en eski sakinleri sayılıp ülkenin kuzey ve kuzeydoğu bölgelerinde yaşamaktadırlar. Tacik isminin Arapça "Taz" veya "Tac" kelimelerinden geldiği ileri sürülür. Pers ülkesinin güneyini ele geçiren Araplar, evlilik yoluyla başka milletlere karşın kendilerinden önceki soydaşlarına "Taz" veya "Tac" adını vermişlerdir. Taciklerin Delhi'de kurduğu Gur Hanedanı, XIII. yüzyıl başlarında Türkler tarafından yıkılmıştır. Moğol egemenliğinin çözülmesinden yararlanan Taciklerlerin kurduğu Kart Hanedanı da Timur tarafından dağıtılmıştır. Tacikler, bundan sonra, Beçeyi Sakav'ın 1929'da Kabil'i ele geçirişine kadar, bir daha iktidara gelememişlerdir. Tacik boyuna mensub olup bir saldırı ile Kabil'i ele geçiren Beçeyi Sakav, iktidarda sadece dokuz ay kalabilmiş ve aynı yılın sonunda Peştunların Saduzay aşiretine mensup komutan Muhammed Nadir tarafından asılarak öldürülmüştür.⁴⁷

Afganistan'da Tacikler, Dağ Tacikleri ve Farsivanlar olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Birinci gruba Dağ Tacikleri denmesinin nedeni, çok dağlık ve engebeli olan Badahşan ilinde ve ona bağlı Vahan Koridoru'nda yaşamalarıdır. Kente çok seyrek inen Dağ Tacikleri, burada çok fakir bir hayat sürmektedirler.⁴⁸

⁴⁶ Oğuz, *Afganistan*, s. 41

⁴⁷ Oğuz, *Hedef Ülke*, s. 41

⁴⁸ Oğuz, *Hedef Ülke*, s. 42

Tacikler genel olarak Sünnî oldukları halde Afganistanın kuzeydoğusunda bulunan Badahşan ilinin Vahan Koridoru'nda yaşayan Dağ Taciklerinin büyük bölümü Şîî'dir. Buradaki Tacikler, Tacikistan'daki soydaşlarıyla aynı dili konuşurlar. Taciklerin ikinci grubu olan Farsivanlar, genel olarak şehirlerde ve kırsal kesimlerde yaşamaktadırlar. Ülke nüfusunun önemli bölümünü oluşturan Farsivanlar, gerek ekonomide gerek siyasette büyük rol oynarlar. Farsivanlar Kabil; Herat, Bağlan, Peneşir, Semengan, Çarikar, Duşi, Ferrah, Tahhar ve Kunduz illeri ile kunduzun Hanabad ilçesinde yaşamaktadırlar.⁴⁹

Farsça'nın değişik bir şivesi olan Deri dilini konuşan Farsivanların hepsi Sünnî'dir. Afganistan'da genelde Tacik kültürünün etkisi gerçekten büyüktür. Ülkenin çok yerlerinde eğitim öğretim Deri dilinde (Tacikçe) yapılmaktadır. Ülkede Tacik olmamakla birlikte anadili olarak Tacikçe'nin değişik şivelerini konuşan başka etnik gruplar da vardır. Hazaralar ve Çaraymaklar bunların başlıcalarıdır. Ayrıca Kuzey Afganistan'da Deri'yi ikinci anadil olarak benimseyen ve evlerinde Deri konuşan Özbeklerin sayısı da azımsanmayacak miktardadır.⁵⁰

Tacikler Afganistan'ın göçebe olmayan belki de tek etnik grubudur. Değişik tarihlerde bugünkü Afganistan'a göçeden etnik grupların birçoğu Taciklerle evlenerek onların kültürünü benimsemiştir.⁵¹ Bazı Kaynaklar, Farsların (Taciklerin) Afganistan'daki toplam nüfusunun sayısını 3.50 milyon⁵² bazı kaynaklar 6 veya 7⁵³ milyon olduklarını ortaya koymuş olsalar bile bunların toplam nüfusunun sayıları 11,50 milyon olarak tahmin edilmiştir.

4.2.2. Hazaralar

Afganistan'ın dördüncü büyük etnik grubunu Hazaralar oluşturmaktadır. Bazı tarihçiler, Hazaraların Büyük İskender zamanından beri Afganistan'da yaşadıklarını belirtirken bazıları da onların Afganistan'ı fetheden Cengiz Han'ın askerlerinin

⁴⁹ Oğuz, *Afganistan*, s. 39

⁵⁰ Oğuz, *Hedef Ülke*, s. 43

⁵¹ Oğuz, *Afganistan*, s. 39

⁵² Emin, Demirel, *Taliban El-Kaide-Ladin ve Paylaşılmayan Ülke Afganistan*, İQ Kültür-Sanat Yayınları, ikinci Baskı, İstanbul 2002, s. 13

⁵³ Selim, *Dostum*, s. 27

soyundan geldiklerini ifade etmektedirler.⁵⁴ Ancak tarihi kaynaklar, Cengiz Han'ın Afganistan'da asker bırakmadan gittiğini iddia etmektedir.⁵⁵ Hazaraların Cengiz Han'ın oğullarından biri olan Çağatay'ın askerleri olduğu konusunda da iddialar bulunmaktadır. Buna göre, Çağataylılar XIII. Yüzyılın sonuna doğru Hindistan'ı fethetmek için bu ülkeye üst üste ordular göndermiş ve Moğol ordularının yolu üzerindeki Afganistan'da birçok garnizon ve kale kurmuştur. Orta Asya'da Çağatay hâkimiyeti zayıflayınca, bu Moğol ordularının büyük bir bölümü Afganistan'da kalmıştır. Daha sonra Babür Şah Hindistan'da Moğol imparatorluğunu kurduğunda, Hazaralar büyük bir güce sahip olmuştur.⁵⁶

Afganistan Nüfusunun 3 veya 4 milyonluk kısmını oluşturan Hazaraların çoğu Şii'dir ve Farsça konuşurlar. Herat çevresinde yaşayan Hazaralar ise Sünnî'dirler.⁵⁷

Şii Hazaraların günümüzdeki partisi Hizb-i vahdettir. Liderleri Halili, 1950 yılında Vardak eyaletinde doğmuştur. Afganistan'daki özel din okulunda dini düşünce öğrenimini yapmıştır. 1978'de komünist devletin kurulmasından sonra Tahran'a gitmiştir. Rabbani Hükümeti'nde kısa bir süre dışişleri bakanlığı yapmıştır.⁵⁸

4.2.3. Firozkohiler

Afganistan'ın merkez dağlık bölgelerinde yaşayan 180.300 nüfuslu çok küçük bir kabiledir. İsimleri "turkuaz dağlar" anlamına gelen "firozkoh" sözünden gelmektedir. Firozkohiler içinde bazı Türkçe kelimelerin de bulunduğu Farsçanın bir lehçesini konuşmaktadırlar. Hepsi Sünni Müslümandırlar.⁵⁹

4.2.4. Çaraymaklar

Batı Afganistan'da yaşayan Çaraymaklar, Tacik kültürünün etkisi altında kalan Moğol kökenli bir halktır. Farsça konuşan, genellikle göçebe ve yarı göçebe bir hayat

⁵¹ Oğuz, *Afganistan*, s. 44

⁵⁵ Oğuz, *Afganistan*, s. 44

⁵⁶ Oğuz, *Afganistan*, s. 43

⁵⁷ Selim, *Dostum*, s. 28

⁵⁸ Soyzer, *Bir İdeolojinin İzdüşümü*, s. 73

⁵⁹ Demirel, *Paylaşılmayan Ülke*, s. 19

sürdüren ve çadırlarda yaşayan Çaraymakların nüfusunun 100 bin civarında olduğu tahmin edilmektedir.⁶⁰

4.2.5. Cemşidiler

Cemşidiler de diğer Aymaklar gibi Farsça konuşmaktadırlar. Yarı göçebe bir hayat tarzına sahiptirler. Sünni Cemşidilerin toplam nüfusu 1995 rakamlarına göre 80.600'dür.⁶¹

4.2.6. Araplar

Afrika'daki Bedevî soydaşları gibi kara çadırlarda göçebe bir hayat yaşayan Afganlı Arapları Taciklerden ayırmak oldukça zordur. Fizik olarak Taciklere benzeyen Araplar, tıpkı onlar gibi, Sünni'dir ve Farsça konuşurlar. Ancak Özbeklerin yoğun bir şekilde yaşadığı bölgelerde yaşayan Afganlı Arapları ise Özbekçe konuşurlar.

Afganlı Arapların milâttan sonra 8. yüzyılda Türkistan'ı işgal eden Arap ordularının soyundan geldiği sanılmaktadır. Afganistan'da çeşitli etnik gruplar arasında bulunan ve Hz. Muhammed'in soyundan geldiklerini iddia eden "Seyyidlerin" de Arap ordularının bir uzantısı olduğu tahmin edilmektedir. Afganlı Araplarda "Arap" isminin dışında Arap kültüründen herhangi bir iz kalmamıştır.⁶² Afganistan'daki Arapların toplam nüfusunun sayısı yaklaşık 50 bin olarak tahmin edilmektedir.⁶³

4.2.7. Darvaziler

Darvaziler Amu Derya nehri yakınında Darvazi şehrinde yaşamaktadırlar. Bu bölgeden başka yerlerde yaşayan Darvaziler hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Amu Derya nehri ise Afganistan ile kuzey komşuları Tacikistan, Özbekistan ve Türkmenistan arasında sınır oluşturmaktadır. Darvazilerin konuştuğu dilleri ise Hint-İran dillerine çok daha yakındır. Darvazilerin Nüfus sayısı hakkında pek bilgi olmamakla birlikte bunların hepsi Sünni müslümandır.⁶⁴

⁶⁰ Selim, Dostum, s. 29

⁶¹ Demirel, Paylaşılmayan Ülke, s. 19

⁶² Oğuz, *Afganistan*, s. 48

⁶³ Atayi, *Tarihi Muasir*, s. 561

⁶⁴ Demirel, *Paylaşılmayan Ülke*, s. 18

4.3. TÜRKÇE KONUŞAN KABİLELER

4.3.1. Özbekler

Afganistan da Peştunlar ve Taciklerden sonra üçüncü kalabalık etnik grup Türklerdir. Türklerin yaşadığı Afganistan'ın kuzey bölgesi “Afgan Türkistan'ı” olarak da bilinir. Bu bölge her ne kadar Afganistan sınırları içinde kalsa da, Hazar Denizinden Kaşgar'a, Urallardan Hindukuş Dağları'na uzanan büyük Türkistan'ın doğal bir parçasıdır. Ülkenin en doğusundaki Vahan koridoru'ndan en batısındaki tarihî Herat kentine kadar uzanan Afgan Türkistanı, Katagan ve Türkistan olmak üzere iki bölgeye ayrılır. Adını bir Özbek aşiretinden alan Katagan bölgesinin merkezi Kunduz, Türkistan'ın merkezi ise Şebirğan'dır.⁶⁵

Afganistan milattan sonra birinci yüzyılda yaşamış olan en eski Türk boyu Yueh-Çi'lerden 1747'de vefat eden Nadir Afşar'a (Avşar) kadar hep Türklerin yönetimi altında olmuştur. Birer Türk boyu olan Akhunlar, Gazneliler, Göktürkler, Selçuklular, Timurlular, Şeybani Özbekleri, Harezmsahlılar ve Afşarlar Afganistan'da çok derin izler bırakmıştır. XIX. Yüylm sonunda da Afganistan'da çeşitli Özbek hanları hüküm sürmüştür.⁶⁶

Türkler Afganistan'da yaklaşık iki bin yıl kadar hâkimiyet sürmüş ve bu iki bin yıl hâkimiyet süresi zarfında ellerinin altında olan başka kabilelerin, milletlerin dinlerini, korumuş olmalarına rağmen son 250 yılda Afganistan'da olan başka milletler Türklüğün silinmesi ve yok olması için akla gelen her türlü baskıyı uygulamıştır. Ülkenin en doğusundaki Vahan Koridorundan en batıdaki Herat şehrine kadar uzanan Afgan Türkistan'ın Katağan ve Türkistan olmak üzere iki ayrı bölgeye ayrılır. Bir Özbek ismi olan Katağan bölgesinin merkezi Talukan (Tahhar), Türkistan'ın merkezi ise Mezâr-ı Şerif (Belh)' tir.⁶⁷

⁶⁵ Oğuz, *Hedef Ülke*, s. 43

⁶⁶ Selim, *Dostum*, s. 32

⁶⁷ Selim, *Dostum*, s. 31

Türkler genellikle ülkenin kuzey illerinde yaşarlar. Kuzey Afganistan'ın, tamamına yakını Türk'tür. Bununla birlikte güney bölgelerinde de bazı Türk boyları bulunmaktadır. Kunduz, Baglan, Tahhar Andhuy, Şibergan, Taş-kurgan, Maymene ve Sar-ı Pul gibi şehirlerde yaşamakla birlikte güney bölgelerinde de bazı Türk boyları bulunmaktadır. Ancak bunlar Peştun ve Taciklerle kaynaşarak milli kimliklerini kaybetmiştir. Özbek ve Türkmen Türkleri, Afganistan'daki en büyük kalabalık Türk boylarını oluşturmaktadır. Bu iki büyük halk Türk boylarıyla birlikte başka Türk boylarından oluşan Kazak, Kırgız ve Kızılbaş gibi toplam Türk gücü 9 ile 11 milyon bir nüfustan oluşmaktadır. Özbeklerin nüfusu 6 veya 7, Türkmenlerin de 2 ile 3 milyon arasında oldukları tahmin edilmemektedir. Bu iki büyük Türk nüfusunun dışında Kazak, Kırgız, Karakalpak, Kıpçak, Karluk, Aymak ve Çağatay Türkleri de bir milyon civarında sayılmaktadır.⁶⁸

Afganistan'ın bazı değişik bölgelerinde “biz Türk değiliz Kırgız'ız, Kazakız” diyerek kendi asıl kimliklerinden haberi olmayıp yaşamakta olan insanlar da vardır. Hâlbuki Kazak, Kırgız, Oğuz, Türkmen, Kıpçak, Karluk, Kankli veya Özbekler olsun bunların hepsi Türk'tür, Türkler de bazı kaynaklara göre Nuh Aleyhisselamın torunları Yafisin oğullarıdır.⁶⁹

Özellikle Karakalpaklar, Akçe, Andhuy ve Kunduz'un Hanabad ilçesinde yaşarken, 1950'lerde Rus mezaliminden kaçanların oluşturduğu Kıpçaklar, Katagan, Badahşan Rustak ve Şer-i Büzürg çevresinde yaşayan Karluklar ile eski Gazne şehri etrafında yaşayan Çağatay Türkleridir.⁷⁰

Özbek Türklerinin önemli bir bölümü Tacik kültürünün etkisinde kalmıştır. Birçok Özbeklerin evinde veya o evlerde yaşayıp Özbek olmalarına rağmen Taciklerin kullandığı Farsça'nın kollarından Deri dilini konuşulmaktadır. Bunda ise evliliklerin rolü oldukça büyüktür. Genelde tarım ve ticaretle uğraşan Özbek Türklerinin yoğun olarak yaşadığı iller ise Tahhar, Badahşan, Semergan, Cevzcan (Şibirgan), Belh (Mezar-ı Şerif), Bağlan, Badgis, Kunduz, Ser-i Pul ve Faryab'dır. Afganistan'ın güney

⁶⁸ Selim, *Dostum*, s. 32

⁶⁹ Fazlullah, Raşididdin, *Camiu-t Tarih*, İkbâl Yayınları, Tahran Trz, s. 25

⁷⁰ Oğuz, *Hedef Ülke*, s. 44

bölgesinde bulunan Kandahar ve Hilmend gibi illerde ise merkezi hükümetler tarafından sürgüne gönderilenler yaşamaktadır.⁷¹

Afgan Türkistan'ın Katağan bölgesinde yaşayan Özbek Türkleri “Özbek” ismiyle anılırken, ülkenin batı bölgesinde yer alan Şibergan ve Faryab illerindekiler “Tat” ismiyle bilinir. Ama Özbeklerle Tatların arasında dil ve kültür açısından herhangi bir farklılık bulunmamaktadır. Afganistan'da yaşayan Türkmen, Kırgız ve Kazak Türkleri gibi Özbekler de Sünni'dir. Aynı zamanda Özbek Türkleri çok dindar: fakat müteassıp değildirler.⁷²

4.3.2. Türkmenler

Türkmenler Afganistan'ın Türkmenistan sınırına yakın kuzey bölgelerinde bulunan Kunduz ve kuzey batısında bulunan Herat'a kadar olan bölgede yaşamaktadırlar.⁷³ Afgan Türkmenlerinin çoğu Ersarı boyuna mensuptur. Ersarılar, Türkmenler'in Tekeler'den sonraki ikinci büyük boyu olarak sayılmaktadır. Güney Türkistan'da Ersarılar'dan başka Türkmenler'in öteki boylarına mensup küçük topluluklar da bulunmaktadır. Herat'ta Teke ve Yomut boylarına mensup Türkmen aileleri yaşar. Az da olsa Alileli, Salur, Sarık ve Çavdur boyları da mevcuttur.⁷⁴

Geçmişin korkulan süvarileri olan Türkmenler, 1920'li yıllarda Bolşeviklere karşı amansız bir bağımsızlık mücadelesi vermişler, ancak daha sonraları Bozkırların mahrumiyetine boyun eğmek mecburiyetinde kalmışlardır. Bu yıllarda Bolşeviklerin Türkistan ülkelerini birer birer işgal etmesinden sonra Türkmenistan'dan Afganistan'a büyük bir Türkmen göçü yaşanmıştır.⁷⁵ Bu başarısızlıklarına rağmen Türkmen toplumu hiçbir zaman güçlü politik liderler ya da kabile şeflerinin etkisi altında kalmamıştır.

Afganistan'daki bugünkü Türkmenlerin neredeyse hepsi yerleşik bir hayat sürmektedirler. Tarım, hayvancılık ve özellikle ticaretle uğraşan Türkmenlerin

⁷¹ Mutanoğlu, *Afganistan*, s. 19

⁷² Cemal Anadol, *Tarihe Hükmeden Milletler Türkler*, Bilge Karınca Yayınları, İstanbul 2006, s. 173

⁷³ Oğuz, *Afganistan*, s. 15

⁷⁴ Saray, *Türkler*, s. 402

⁷⁵ Selim, *Dostum*, s. 34

çoğunluğu Sünni Müslümanlardan oluşur. Ülkenin en kaliteli ve en pahalı Türkmen (Afgan) halıları ve “Karagül” derileri yine onlar tarafından üretilir.⁷⁶

4.3.3. Karakalpklar

Karakalpkların 1917’de Ruslar tarafından sürülerek Afganistan’a geldikleri bilinmektedir.⁷⁷ Bunlar Afganistan’ın güneydoğusunda bulunan Celalabad şehrinde yerleşmelerinden sonra Akçe Andhuy ve Kunduzun Hanabad ilçesinde yaşadıkları bilinmektedir.⁷⁸ Özbek bölgesinde yaşayanların çoğunluğu Özbekçe, Tacik bölgelerinde yaşayanların çoğunluğu da Farsça konuşmaktadır.

4.3.4. Kırgızlar

Kültür ve dil açısından Kazaklara benzeyen Kırgızlar Afganistan’ın kuzeydoğusunda bulunan Vahan bölgesinde yaşarlar. Bu Kırgızların dört bin kişilik bir bölümü 1982⁷⁹ yılında Afganistan’dan Pakistan’a ve buradan da Türkiye’nin Van iline yerleşmişlerdir. Son derece fakir olan Kırgızların tek geçim kaynakları hayvancılıktır. Bunların yarısı ise şimdi Afganistan’ın kuzeyinde yaşamaktadır.⁸⁰

4.3.5. Kazaklar

Afganistan’da yaşayan bir başka Türk topluluğu, Kazaklardır. Ülkenin kuzeyinde yaşayan Kazakların önemli bir bölümü, Rusya’daki iç savaş yıllarında ve Bolşevik İhtilâli sırasında bugünkü Kazakistan’dan kaçarak kuzey Afganistan’a sığınmışlardır. Genellikle Mezâr-ı Şerif, Kunduz ve Tahhar illerindeki şehir merkezlerinde Özbeklerle karışık olarak yaşayan Kazaklar, kültürlerini titizlikle korumuşlardır. Afganistan’daki Kazakların hepsi Sünni müslümandırlar Özbekçe konuşurlar ve toplam nüfus sayılarının yaklaşık 80 bin oldukları bilinmektedir.⁸¹

⁷⁶ Selim, *Dostum*, s. 33

⁷⁷ Selim, *Dostum*, s. 33-34

⁷⁸ Mutanoğlu, *Afganistan*, s. 18

⁷⁹ Selim, *Dostum*, s. 34

⁸⁰ Mutanoğlu, *Afganistan*, s. 18-19

⁸¹ Selim, *Dostum*, s. 33-34

4.4. DİĞER DİLLERİ KONUŞAN KABİLELER

4.4.1. Beluçlar

Beluçlar Afganistan, Pakistan ve İran sınırının kesiştiği Sistan bölgesinde yaşamaktadırlar. 140 bin civarında oldukları tahmin edilen Afgan Beluçları, en önemli gelir kaynaklarını kaçakçılıktan sağlarlar. İran, Pakistan ve Afganistan'da yaşayan Beluçların hepsi Sünnî'dir.⁸²

4.4.2. Hindular

Müslüman olmayan tek etnik grup Hindulardır. Kabil, Celalabad, Lagman ve Host'ta yaşayan Hinduların meslekleri ise bankacılık ve eczacılıktır. Kültürel olarak Afganistan'a etkileri büyük olan Hinduların nüfusunun 90 bin civarında olduğu tahmin edilmektedir.⁸³ Hindular aynı zamanda Afganistan'da komünist rejimi destekleyen ve savaşa katılmayan tek etnik grup olarak sayılmaktadır.⁸⁴

4.4.3. Vaigaliler

11.800 nüfuslu Vaigaliler kuzeydoğu Afganistan'da Hindukuş'un güney ucunda yaşamaktalar. İsimleri vaigal vadisinden gelmekte. Vaugali ya da Kalasha-aladene bir dili konuşmaktadırlar. Vaigalilerin % 90'i Sünni Müslümanken, %10'u etnik dinlerini devam ettirmektedirler.⁸⁵

4.4.4. Pashayiler

Pashayi adlı bu grup kuzeydoğu Afganistan'daki Hindukuş dağlarının derin vadilerinde yaşamaktadırlar. "Pashayi" terimi, halkın çok az kısmı kendisini gerçekte bir Pashayi olarak nitelendirmesine rağmen, Pashayii dilini kullanan halkı nitelendirmek için kullanılmaktadır. Pashayice konuşanla Safi, Kohistani ya da nûristani diye de çağrılmaktadır. Pashayi, birçok aksanına sahip ve bunların çoğunu da konuşanlar tarafından anlaşılmadığı Dardic dilidir. Pasahyi güneydoğu aksanını konuşmaktadırlar. Pashayilerin orijini bilinmemektedir. Daha önceleri kuzey doğu Afganistan düzlüklerinde yaşayan Pashayiler Peştun işgalcilerin gelmesiyle dağlara göç etmek

⁸² Selim, *Dostum*, s. 29

⁸³ Selim, *Dostum*, s. 29-30

⁸⁴ Oğuz, *Afganistan*, s. 48

⁸⁵ Demirel, *Paylaşılmayan Ülke*, s. 20

mecburiyetinde kalmış ve buralarda coğrafik bir izolasyon yaşamışlardır. Günümüzde Pashayiler büyük nehirlerin bulunduğu vadilerde yaşamaktadırlar. Yaşamlarını çiftçilik ve hayvancılıkla kazanmaktadırlar. Zengin bir müzik geleneğine sahip olan Pashayiler Sünnidirler.⁸⁶

4.4.5. Gujurlar

Gujurlar Afganistan, Pakistan ve kuzeydoğu Hindistan'ın çeşitli bölgelerinde yaşamaktadırlar. Buna ek olarak batı Hindistan'ın Gujarat bölgesi tarihi Gujur halklarına ismini veren bölge olarak bilinmektedir. Afganistan'da yaşayan Gujurların çoğu müzisyen, tüccar ve gezici tamirciler olarak yaşamlarını idame ettiren Çingene gruplardır. Çoğunluğu çok fakir ve suçlu ve suça meyilli insanlardır. Diğer bir kısmı ise göçebe bir hayat sürmektedir. Bunların nüfusuyla ilgili net bir bilgi olmamakla birlikte Gujuri denen bir Hindu-Aryan dilini konuşmaktadırlar. Afgan Gujurları aynı zamanda Peştu veya Dari Dilinden Pers dillerini de konuşmaktadırlar.⁸⁷

Afganistan çok ırklı bir devlet olmasına rağmen sömürgeci düşmanların saldırılarına yönelik hep birlik ve beraberliklerini kurmuşlardır. Netice itibariyle Bunlar farklı farklı kabile ve etniklere ayrılırsalar bile yabancı güçlere karşı mücadele ederken, Peştun, Tacik, Özbek, Hazara ve Türkmen demeden bir araya gelerek kendilerinin ne kadar cesur olduklarını dünyaya göstermişlerdir.

⁸⁶ Demirel, *Paylaşılmayan Ülke*, s. 19

⁸⁷ Demirel, *Paylaşılmayan Ülke*, s. 22

BİRİNCİ BÖLÜM

TALİBAN HAREKETİNİN ORTAYA ÇIKIŞI VE İKTİDARI ELE GEÇİRMESİ

1.1. TALİBAN'IN KÖKENLERİ VE ORTAYA ÇIKIŞI

Bir problemin tarihini ve genel yapısını anlamadan günümüzde onu doğru anlamamanın mümkün olmadığını düşünüyorum. Bunun için Afganistan'ın tarihi gelişimini coğrafi konumunu etnik ve dini yapısını anlamakla birlikte, Taliban'ın daha çok hangi kavim ve kabilelerden oluştuğunu, Taliban'ın doğuşunu, Devlet anlayışını, eğitim anlayışını, İslâm itikadındaki yerini, hangi Mezheplerden etkilendiğini, Molla Ömer ile Usame Bin Ladin'in kim olduğunu ve gücünü nereden aldığını iyi bilmek lazımdır.

Talib “طالب” sözcüğü Arapça “طلبه” den gelmektedir. Talip'in çoğulu ise Taliban'dır. Ama bu sözcüğün çoğulu olan “Taliban” Farsça'da “din öğrencisi” bilgi veren kişi olan mollanın karşısında, bilgi arayan, ders okuyan bir İslâm talebesi demek anlamına gelmektedir.⁸⁸ Onların kendilerine “Talip” ismini seçmelerinden amaç kendilerini mücahitlerin parti siyasetiyle arasına bir mesafe koymuş ve iktidarı ele geçirmeye çalışan bir parti olmaktan ziyade, bütün toplumu arındırıp temizlemeyi hedefleyen bir hareket olduğunu göstermek içindir.⁸⁹

Taliban kendi içlerinde iki kategoriye ayrılmışlardı.

1. Beyaz sarıklılar.
2. Siyah sarıklılar.

Başlarına beyaz sarık takanlar genelde ya Bakan, Vali, Savcı, Hâkim veya Emir Bil Maruf ve Nay Ez Munkar (Dini Polis) gibi, Taliban hareketinin en önde gelen adamları olarak sayılıyordu. Başlarına siyah sarık takanlar statü bakımından Taliban

⁸⁸ Demirel, *Paylaşılmayan Ülke*, s. 57

⁸⁹ Müjde, *Penc Sal Salteyi Taliban*, s. 17

hareketinin, yüksek makam ve mevkilerine sahip olmayıp sadece savaşçı askerlerden ibaretti. İşte Taliban dediğimiz unsurların çoğu kendi ailelerinden uzak, medeniyetten habersiz kendilerini İslâm'ın taraftarları ve bayraktarları olduklarını iddia eden kimselerdi. Başkent Kabil'i ele geçirmeden önce kafalarında herhangi bir yeni devlet kurma gibi fikirleri de yoktu.⁹⁰

Taliban'ın en önemli komutanlarından sayılan Molla Hasan, Taliban'ın ilk köken ve kurucularıyla ilgili şöyle diyordu. “Hepimiz Molla Ömer, Molla Gavs, Molla Muhammed Rabbani birbirimizi tanıyorduk. Çünkü ilk başta Oruzgan vilayetinden gelmiştik ve orada bir birimizle savaşıyorduk,” diye anlatıyordu. “Kuetta'dan bir oraya bir buraya gelip gidiyor ve oradaki medreselere giriyordum, ama ne zaman bir araya gelsek bu eşkıyaların gölgesinde yaşayan halkımızın korkunç sefaletini tartışırdık. Hepimiz aynı fikirdeydik ve bir birimizle çok iyi geçiniyorduk. Bu yüzden bir karar almamız gerektiğinde aramızda hiçbir sorun çıkmıyordu. Taliban yönetiminin dışişleri bakanı, tek gözlü Molla Muhammed Gavs'da yaklaşık olarak benzer şeyler söylüyordu: “Saatler boyunca oturup içinde bulunduğumuz korkunç durumun üstesinden nasıl gelebileceğimizi tartışırdık. Yine de harekete geçmeden önce görüşlerimiz çok net değildi ve başaracağımızı düşünüyorduk. Fakat onun (Molla Ömerin) talebeleri olduğumuzdan dolayı Allah'ın yanımızda olduğuna da inanıyorduk. Şu noktaya gelmemiz Allah'ın sayesinde olmuştur. Güneydeki diğer mücahit grupları da aynı problemleri tartışmaktaydılar. Birçok insan çözüm peşindeydi. Ben Zabul vilayetinde (Kandahar'dan 130 kilometre kadar uzaklıkta) Kalat'ta büyümüş ve orada medreseye gitmiştim, ancak durum o kadar kötüydü ki, medrese öğrenimini bırakıp bir grup arkadaşla birlikte bütün zamanımızı ne yapılması gerektiği konularını tartışmakla geçirir olmuştuk,” diyordu. Daha sonra Kabil'de halk sağlığı bakanlığına getirilecek olan Molla Muhammed Abbas Eski mücahit liderleri barışı sağlamak adına en ufak bir başarı sağlayamamışlardı. “Ben de bir grup arkadaşımınla beraber Herat valisi olan İsmail Han'ın topladığı şûra'ya katılmışım, ancak yine bir çözüm noktası üzerinde

⁹⁰ Müjde, *Penc Sal Sateyi Taliban*, s. 17

birleşilememiş durum daha da kötüleşmişti. Bunun üzerine Molla Ömer’le konuşmak üzere Kandahar’a geldik ve ona katıldık” diye ekliyordu.⁹¹

Çok ayrı telden çalan ama birbirleriye çok yakın ilişkileri bulunan bu gruplar, bir çok tartışmadan sonra Taliban’ın ilan edilmiş hedeflerini (barışı getirmek, halkı silahsızlandırmak, Şeriat’ı uygulamak ve Afganistan’ın büyüklüğü ile İslâmi karakterini savunmak) oluşturan bir ortak gündem de buluşmayı başarmışlardı. Bu grupların büyük kısmı medreselerde yarım gün ya da tam gün çalıştıkları için, kendilerine seçtikleri isim son derece doğaldı.⁹²

Taliban’ın birçoğu medrese eğitimi almış olmasına rağmen içlerinde hayatında hiç medrese yüzü görmemiş insanlar da vardı. Yani onlar sadece medrese eğitilmiş öğrenciler değildi. Aynı zamanda organize bir şekilde eğitilmiş bir kuvvetler. İlk Taliban grupları Pakistan Uluslar arası Gizli servisi (İSİ) tarafından eğitilmişlerdi. Afgan cihadı (1979-88) bunlar için bir eğitim alanıydı ve bugün Taliban saflarına katılmışlardı. Mesela Molla Ömer’in kendisi de önceden bir Talip idi ve Ruslara karşı savaşılan Cihad kamplarının bir eğiticisi olarak kabul ediliyordu. O’nun ifadesine göre İslâmabad’ın desteğiyle 1995 sonbaharında Taliban Kandahar bölgesinde yayılarak dört konu üzerine durmuşlardı. 1) Karşı güçlerin tümünün silahsızlandırılması, 2) Silahlarını bırakma talebini kabul etmeyenlere karşı çatışmak, 3) İdare ettikleri bölgede İslâm Hukuku’nu hayata geçirmek, 4) Aldıkları tüm bölgeleri ölene kadar savunmak ve korumaktı.⁹³

Aslında Taliban’ın Afganistan’da ortaya çıkışı görünüşte 35 kamyondan oluşan Pakistan’a ait, Türkmenistan’a giden bir yardım konvoyunun yola çıkmasıyla başlamıştı. Bu konvoydan haberdar olan Kandaharlı komutan Emir Laley, Mansur ve Açekzey Kandahar’ın havaalanını kontrol ediyorlardı. Bunların içinde ise Molla Nakip eski bir komünist militan olan “Sarbaz” Laley da daha sonraları Talibanlara katılmıştı.⁹⁴ Bu esnada konvoy havaalanının yakınında bu komutanlar tarafından durdurulmuştu.

⁹¹ Raşid, Ahmed, *Taliban Zanan, Ticarati Mafya ve Proceyi Azim Naft Dar Asya’yi Markazi*, Trc: Khandaq, Nalca, Bak’a Yayınları, Tahran 1381, s. 60

⁹² Müjde, *Penc Sal Salteyi Taliban*, s. 17

⁹³ Ahmetbeyoğlu, *Afganistan*, s. 346

⁹⁴ Beg, *Dostum*, s. 205

Komutanlar konvoydan para, maldan pay istemişti. Komutanların isteğini kabul etmeyen konvoy birlikleri üç gün boyunca sürekli İslâmabat'la irtibat içindeydiler. İslâmabat kurtarmak için uçakla özel bir birlik istemişti⁹⁵. Daha sonra böyle harekâtı kendisine uygun görmeyen İslâmabat Talibanlara destek vererek yol kesen komutanları etkisiz hale getirmişti. Taliban Mansur'u çöle kadar takip ederek 10 muhafızıyla yakalayıp öldürdükten sonra cesetlerini herkese ibret olsun diye tankın namlusuna asmıştı.⁹⁶

Taliban iki gün çarpışmadan sonra Kandahar'a doğru yola koyulmuştu, Kandahar şehrinin içinde en büyük komutanlardan sayılan ve emrinde 2.500 askeri olan Mola Nakip, Taliban'a karşı hiç savaşmadan şehri terk etmişti. Nakibin askerlerinin hepsi Taliban'a katılmıştı. Bazıları ise Molla Nakibi, Taliban'dan rüşvet aldığını bu sebepten dolayı şehri onlara bıraktığını söylüyorlardı. Taliban bu şehirden onlarca tank, zırhlı araba, askeri araç ve silah ele geçirmişti. Bu ganimetlerin içinde en önemlisi havaalanındaki Sovyet işgallinden kalma altı nakliye helikopter ile altı mig -21 avcı uçağıydı. Böylece silah ve uçakları ele geçiren Taliban kısa bir zamanda az bir kayıp vererek Afganistan'ın ikinci en büyük şehri olan Kandahar'ı ele geçirmiş oluyordu. Taliban'ın böyle bir başarısından Pakistan'ın İçişleri bakanı Nasrullah Babür sevincini dile getirerek "Taliban bizim çocuklarımızdır" diyordu. Taliban Kandahar şehrinde emniyeti sağladıktan sonra zincirleme engelleri kaldırmış, Spin Boldak'ta Afganistan'a giren kamyonlar için tek defalık bir ödeme sistemi kurmuş ve Pakistan'dan gelen anayollarda devriye gezdirmeye başlamıştı. Nitekim Kasım ayında Pakistan Türkmenistan'dan 50 kamyon pamuk yüklü konvoyu Afganistan'den geçirirken Taliban'a 200 bin rupi (5 bin ABD dolar) ödedikten sonra Kuett'ya ulaşmıştı. Bu arada Beluçistan'da öğrenim gören binlerce Afgan genç Peştunlu Taliban'a katılmak üzere Kandahar'a doğru hareket etmişlerdi. Bunları gören Cemiyet-i Ulema medresesinden gelen, Afganistan'da bir İslâmî hareketin doğuşundan büyük heyecan duyan Pakistanlı gönüllüler takip etmişti. Aralık 1994'te 12 bin kadar Afganlı ve Pakistanlı talebe Kandahar'da Taliban güçlerine katılmıştı. Bu dönemlerde bir taraftan Pakistan Taliban'ı destekliyor diğer bir taraftan da Benazir Butto Pakistan'ın bu desteklemesini

⁹⁵ Raşid, *Ticareti Mafiya*, s. 36

⁹⁶ Soyzer, *Bir İdeolojinin İzdüşümü*, s. 133

reddediyordu. Daha sonra Pakistan'ın Taliban'a katılmak üzere sınırı geçenler arasında gönüllüleri durdurmayacağını söylemişti. "Afganlılar sınırı geçmek isterlerse onları durduramam geri dönmek istediklerinde de durduramam, çünkü onların çoğunun ailesi burada yaşıyor" demişti.⁹⁷ Benazir Butto.

Taliban'ın askeri hareketi bu ilk başarılarından sonra hızlandı ve ilk üç ay içerisinde Afganistan'ın büyük çoğunluğu ele geçirildi.⁹⁸ Bu ilk başarılar genelde Afganistan'ın güney bölgelerinde bulunan vilayetlerinde olurken, askeri mücadeleden ziyade rüşvetle temin edilmiş başarılarıydı. Molla Ömer ile talebelerinden oluşan ordusu, yürüyüşüne devam ederek ülkenin kuzey bölgelerinde bulunan başka vilayetleri ele geçirmek için çaba sarf ediyorlardı.⁹⁹

1.2. TALİBANI DOĞURAN NEDENLER

Afganistan'da Taliban'ın ortaya çıkışını birçok sebebe bağlayabiliriz. Ama biz burada başka sebeplerin üzerine pek durmayıp sadece İç ve Dış nedenler üzerinde duracağız.

1.2.1. İç Nedenler

Sibgatullah Muceddidin'in iki aylık geçici cumhurbaşkanlığından sonra 24 Nisan 1992 yılında yerine Burhaneddin Rabbani geçmişti, Muceddidi'nin zamanında ortaya çıkan bazı kargaşaların giderilmesi için çaba sarf ederken bir taftan da Muceddidi'nin döneminde Hizb-i Vahdet ve General Dostum'a verilen bazı imtiyazları ellerinden almıştı. Gülbeddin Hikmetyar da durmadan Kabilin üzerine roketlerle saldırılarına devam ediyordu. Daha sonraları ise başkent Kabilde Cemiyet-i İslâmi ve Hizbi Vahdet ve ardından da Abdurresül Sayyaf ile Hizbi Vahdet'in ortasına çok çetin savaşlar çıkıyordu. Bu partiler Kabilde elinden gelen her şeyi yapıyor, yavaş yavaş bu savaşlar birtakım milliyetçilik, ırkçılık, Sünnilik ve Şiilik gibi hareketleri ortaya çıkarıyordu. Bu sebeplerden dolayı Kabil halkı yüzlerce sıkıntıyla karşı karşıya

⁹⁷ Raşid, *Ticaretî Mafya*, s. 39

⁹⁸ Ansari, *Afganistan Dar Atışı Naft*, s. 54

⁹⁹ Soyzer, *Bir İdeolojinin İzdüşümü*, s. 137

kalıyordu. Öte taraftan yiyecek, içecek, ilaç ve elektririk gibi şeylerin olmadığından dolayı başkent halkı çok zor durumdaydı. Afganistan'ın başka vilayetlerinde de buna benzer sıkıntılar ortaya çıkıyordu. Hatta bazı partilere mensup olan askerler başka partilere mensup olan askerleri esir alarak konteynırların içine atıp üzerlerine petrol serperek ateşe veriyorlardı. Bununla da yetinmeyip karşısında olan hasımlarının öfkelerini daha da artırmak amacıyla tutuklanan esirin kafalarına 4 veya 6 santimetrelik mıhları (çivi) vuruyordu.¹⁰⁰ Böylece Afganistan'ın kalbi (Kabil)'de kan gövdeyi götürmekteydi. Hizbi İslâmi (Gülbeddin Hikmetyar) ve İttihad-ı İslâmi (Abdüresul Sayyaf) arasında Koti Sengi'de meydana gelen çatışmalarda 700 kişi can vermişti. Afganistan'da devam eden masum ve mazlum insan katliamına bütün dünya seyirci kalırken, Pakistan açık olarak Afganistan'daki ihtilafların daha da derinleşmesi için kışkırtıcılık yapmakta, buna bizzat iştirak etmekteydi. Aynı şekilde iç savaşların süre gelmesi, merkezi kudretin bölünmesi, siyasi ve ekonomik karışıklıklar, mücahit grupların bir araya gelmemeleri, milliyetçiliğin ortaya çıkması, kudretin adaletsiz bir şekilde bölünmesi, bir göreve atanırken kişilerin liyakat ve yeteneklerinin göz önünde bulundurulmaması, grup liderleri ve Cihadi partilerin liderlerinin güçsüzlüğü, hırsızlık ve yağmalamanın yaygın hale gelmesi, toplumda mal ve can emniyetinin bulunmaması, Afgan Halkının 23 sene devam eden iç savaşlardan bıkmaları ve bir daha eski liderlere güvenmeyip onların oyunlarına bir daha aldanmak istememeleri gibi nedenler Taliban'ın ortaya çıkışlarına sebep olan iç nedenlerin başta gelenleridir.¹⁰¹

Zaten halk da Afganistan'daki siyasî partilerin aralarında çıkmış olan kanlı savaşlardan çok bıkmışlardı. Tam böyle bir hassas zamanda Taliban, partilerin bu zayıf noktalarından istifade edip hızlı bir şekilde amaçlarına ulaştı. Çünkü bir toplum, devlet veya imparatorluğun yıkılmasına sebep olabilen en önemli şey kendi içlerindeki anlaşmazlıklarıdır. Tabii ki Ruslar Afganistan'dan çıktıktan sonra yabancı güçler her zaman Afgan halkını kendi haline bırakmayarak, gerek siyasi gerekse iktisadî açıdan Afganların işlerine karışmışlardır. Afgan liderlerinden bazılarının ise Ruslara karşı ne kadar vefakâr olduklarını artık herkes çok iyi bilmektedir. Buna örnek olarak 1976

¹⁰⁰ Karval, *Dershayi Talkh ve İbret Angiz Afganistan*, Bangahi İntişarat ve Matbaa-i Meyvend, Kabil 1384, s. 247

¹⁰¹ Beg, *Adı Afganistan'dı*, s. 90

yılında Babrak Karmal ise Tahir Badahşi'yi Ruslara hizmet etmek amacıyla çağırıp özgürlük, demokrasi, ilerleme ve barışı ancak ve ancak Komünist rejimine vefakâr olduktan sonra elde edebileceğini söyleyerek, “Bizim çevremiz çok geniş ve her şeyi çok geniş ve kapsamlı bir şekilde düşünüyoruz. Sizler ise Lokalist (dar görüşlünüz)”, diye itham etmiştir.¹⁰²

Yine de Afganistan'ın bazı bölgelerinde ve bazı vilayetlerinde insanlara karşı çok zor uygulamalar yapılıyor, bir şehirden başka bir şehre giderken yol boylarında durduruluyor, varsa paralarını zorla alıyordu. Hatta Afganistan'ın güney vilayetlerinin birisinde yaşayan 38 yaşındaki Torcan, “Taliban'dan önce aşnalara (oğlanlara) her köşede rastlardınız. Bu hayatın bir parçasıydı. Şimdi Taliban gitti ve tekrar sokaklara çıktılar” diye konuşuyor.¹⁰³ Gerçekten de Afganistan'da her şey Taliban öncesi dönemi hatırlatıyor. Azam Sistani'nin söylediğine göre sadece Hizb-i İslâmi'nin lideri Gülbüddin Hikmetyar Kabil şehrinin üzerine 7200 roket mermisi atmıştır. Bu saldırı ise 21 gün devam etmiş ve bu savaşıardan dolayı televizyon, radyo, telefon sistemleri çökmüştür. Hastaneler ise ölü ve yaralıların sayısının çokluğundan dolayı dolup taşmıştır. Hatta ölülerin birçoğu bozulup kokması sebebiyle mecburen hastanelerin bahçelerine defnedilmiştir. Bir incelemeye göre veya dış ülke radyosunun vermiş olduğu haberlerine göre 25 bin kişi ölmüş, 50 bin kişi yaralanmış ve Kabil halkının dört'te üçü ise şehri terk etmiştir. Birleşmiş Milletlerin görevlileri bile bu savaşıardan çok zarar görmüştür. 14 Ağustos 1992 yılında başkent Kabilde ateşkes ilan eden Birleşmiş Milletler, mevkiden istifade ederek ancak Afganistan'dan çıkabildiler. Şah Mesud ile Gülbüddin Hikmetyar'ın arasında ateşkes ilan edildikten sonra General Dostum hemen saf değiştirip Gülbüddin Hikmetyar ile birleşerek Şah Mesud'a karşı savaşmaya başlamıştır. Rabbani son dönemlerde kendi hükümetinin gidişatını renklendirmek için Hal ve Akd (Íá æÚŞİ) adı altında bir toplantı teşkil etti, ama Rabbani'nin bu çabası olumlu bir sonuç vermediği gibi savaş sadece başkent Kabil de kalmayıp Rabbani hükümetinin sonuna kadar Afganistan'ın bütün illerine tüm hızıyla yayılmıştır. Afgan halkı ise Afganistan'daki Mücahit partilerinin böyle davranışlarından

¹⁰² Akbar, Muhammed İsmail, *Fasli Akhir Mururi Şitap Alud Ber Hevadisı Badaz 11'i Septimber Der Afganistan*, Mahalli Cengi Yayınları, Peşaver 1382, s. 41

¹⁰³ Ahmetbeyoğlu, *Afganistan*, s. 396

dolayı çoktan bıkmıştı. Afgan halkının bu kadar zor durumlarda kalması da Afganistan’da Taliban’ın ortaya çıkması için başka bir iç neden sayılabilir.¹⁰⁴

Böyle bir ortamda Taliban önce İspin Boldak, sora Kandahar ve ardından da sırasıyla bir sene içinde başka vilayetleri kolay bir şekilde elde edebildi. Çünkü Pakistan hükümeti Talibana karşı maddi ve manevi bakımdan inanılmaz bir şekilde yardım ediyordu. Pakistan’ın Taliban’a karşı yapmış olduğu bu yardımı Afgan halkının hepsi çok iyi biliyordu. Ama Pakistan 11 Eylül hadisesinden sonra Talibana karşı desteğini resmen kestiğini açıklamıştı.¹⁰⁵ Bununla beraber ülkedeki iç karışıklıklar da zaten Taliban’ın iktidar olmasını kolaylaştırmıştı.

1.2.2. Dış Nedenler

Biz burada Taliban’ın siyaset sahnesine nasıl çıktığını, kimlerin çıkardığını ve bu hareketin ortaya çıkması için daha çok hangi ülkelerin rol oynadığını ele almaya gayret edeceğiz.

Taliban, Afganistan’da siyaset sahnesine nasıl ortaya çıktı dediğimiz zaman veya maddi açıdan destekleyicileri kimlerdir dediğimiz anda hemen akla ABD başta olmak üzere sırasıyla Pakistan ve ardından ise de Suudi Arabistan gelmektedir. Çünkü Amerika başta olmak üzere bu iki ülkenin hem maddi hem askeri olarak Taliban’a yardımları olmuştur.¹⁰⁶ Benazir Butto, Londra’da açıkladığı bir basın toplantısında “Taliban’ın ilk önce ortaya çıkış fikrini İngiltere, Suudi Arabistan’ın maddi desteği, Amerika’nın denetimi ve Pakistan’ın terbiyesiyle ortaya çıktı” diye açıklamıştır. Kuşkusuz Pakistan Taliban’a karşı Amerika ile birlikte bir araya gelerek her bakımdan destekliyordu. Bekli de Taliban’ın savaşını canlı bir şekilde görmeyip Afganistan’ın dışından medya veya televizyon kanalıyla izleyenler bunu kabul etmeyebilir. Mesela, Taliban’ın aralarında birçok Pakistanlı asker, komutan ve üst seviyede subaylar bulunmaktaydı. Yinede Pakistanlı askerlerin Taliban safının içinde olduğunu Afganistan’da olan herkes tereddüt edemeden rahatça söyleyebilirdi. Taliban’ın çöküşünün son günlerinde Pakistanlı askerlerin Taliban safının içinde olduğu o kadar

¹⁰⁴ Karval, *Dershayi Talkh*, s. 249

¹⁰⁵ Mulazehi, Pir Muhammed, *Vice-i Afgan Pas Az Taliban 3*, markaz Naşaratı İkr’e, Kabil, Trz, s. 155

¹⁰⁶ Ansari, *Der Ateşi Neft*, s. 39

belli oldu ki, hatta Pakistan'a ait iki askeri uçak Taliban'ın güvendiği son noktası Kunduz şehrine iniyor ve sürekli bir şekilde buradan rütbeli askerlerini Pakistan'a naklediyordu.¹⁰⁷ Taliban safının içinde yer alan Pakistanlı askerlerin çoğu Afganistan'ın kuzeyinde bulunan eski ve tarihi bir il olan Kunduz şehrindeydi. Daha sonra Mezar-ı Şerif'e kaçmayı başardılar. Mezar-ı Şerif, Afganistan'ın kuzeyinde bulunan en eski ve en büyük şehirlerden biridir. Orada Hz. Ali'nin türbesi bulunmaktadır. Her sene burada Nisan ayında farklı farklı bölgelerden insanlar gelerek “yeni yıl kutlaması” (Nev Roz) bayramını kutlar, bu kutlama bayramında devletin üst düzeyde görev yapan adamları da katılır. Bu tarihi şehirde ise Sultan Raziye adına bir okul vardır. Kunduz şehrinde kaçıp canlarını kurtaran Taliban'ın birçoğunu bu okulun içinde sıkıştırıp öldürmüşlerdir. Çünkü onlar Afganistan'ın coğrafi durumunu ve hangi yoldan nereye nasıl gideceklerini de bilmiyorlardı; yoksa az bir kayıp verip başka bazı Talib liderleri gibi kaçabilirdi. Ama Onlar zaten ölümü kabul ettikleri için kaçmaya bile teşebbüs etmediler. Pakistan'ın en kaliteli muhabirlerinden biri olan Ahmet Reşidin de 20 Mart 2001'de insan hakları komisyonu tarafından kendisi için verilecek olan bir ödül töreni gününde şöyle itiraf etmiştir: “Ben bir Pakistan vatandaşı olarak kendi adıma Afganistan'ın cesur ve şerif halkından Pakistan'ın Afganistan'ın iç işlerine karışmasından dolayı katlandıkları birçok musibetler ve zararlardan dolayı özür dilerim”¹⁰⁸ bununla birlikte 28 Haziran 1998'de Pakistan Maliye bakanının 6 milyon doların Taliban'ın maaşına tahsis ettiğini söylemesi, yukarıda da zikrettiğimiz gibi Benazir Butto 1996 yılında Taliban'ın henüz Kabil'e girmesine bir hafta olmamıştı ki bir konuşmasında BBC muhabirlerine. “Taliban'ı ortaya çıkartma fikrini cihad yıllarında Amerika, Suudi Arabistan ve İngiltere ortaya koymuşlardır. Pakistan'ın İçişleri bakanı Nasrullah Babür ise bu fikri uygulamaya adım attı” diye konuştu. Bunun gibi açıklamalar ve örnekler Pakistan'ın resmen Taliban'ı desteklemekte olduğunu ortaya koymaktadır. Bir de Taliban askerlerinin çoğu Pakistan medreselerinde eğitim gören ve Taliban'ın gerçek yüzlerini bilmeyip de cihad maksadıyla Afganistan'a gelip şehit olacağını düşünen gençlerdi.¹⁰⁹ Pakistan medreselerinde eğitim gören öğrencilere, “Afganistan'a cihada gidiyorsunuz” şeklinde vaazlar verilerek getirilmişti. Hâlbuki Afganistan'da iç savaş

¹⁰⁷ Ansari, *Der Ateşi Neft*, s. 60

¹⁰⁸ Raşid, *Ticaretî Mafîya*, s. 4.

¹⁰⁹ Raşid, *Ticaretî Mafîya*, s. 278.

yapanlarla Taliban arasında din farkı yoktu ve hatta büyük ölçüde mezhep farkı da yoktu. Afganistan'daki grupların müslümanlığının rengi biraz farklı olsa bile Sünni Müslümandırlar. Sonuçta bu gruplar müslümandır ve bu grupların hangisi Afganistan'a hâkim olursa kuracakları düzen şeriat düzenidir.¹¹⁰

Suudi Arabistan'ın Taliban'a yardım ettiği herkes tarafından bilinmektedir. Çünkü Taliban'ın en büyük destekleyicisi ve el Kaide'nin lideri olan Usame b. Muhammed b. Awad b. Ladin Arap'tı. Taliban'ın saflarına katılan başka askerler yanında bir sürü Arap askerleri de vardı. El-Kaide faaliyetlerini Afganistan merkezli sürdürse de gerek yapısı, gerekse hedefleri bakımından birçok noktada Afgan gruplarından ayrılır.¹¹¹ Bir de daha önce anlatıldığı üzere Taliban'ın Afganistanda çıkışından önce Arabistan'ın haberi vardı. Çünkü Taliban Kabil'i ellerine geçirdikleri sürede Kabil'deki Arabistan büyükelçisi Taliban'ın dış işleri bakanı olan Molla Hasan ile görüşmesinde ona "Bizimle sizin anlaşmamız böyle miydi" demesi de Arabistan'ın Taliban'ın ortaya çıkışından haberdar olduğunu kanıtlamaktadır.¹¹²

Taliban'a yardım eden başka bir ülke de Çeçenistan idi ve Çeçenistan onların devletlerini ilk olarak resmiyette tanıyan ülkelerden biridir. Gerçekten de cihat etmek amacıyla Afganistan'a gelen bir sürü Çeçen askeri göze çarpmaktaydı. Bu askerlere ise yetkililer tarafından Afganistan'da kâfirlerin olduğu söylenerek cihat etmek amacıyla bölgeye getirilmişti. Pakistan'ın bazı Mollaları bile kendi halkına "gayr-ı Müslimlere karşı savaşmaya gidiyorsunuz diyordu". Çünkü Pakistan din hocalarından bazıları Afganistan'ın kuzeyini komünistlerin yeri olduğunu söyleyip ve orada bulunanlarla savaşmayı farz-ı ayın olarak ilan ediyorlardı. Hatta bir defasında Kandahar'a bin kişi olarak Molla Ömer'e biat etmek amacıyla geldiğinde bu topluluğun içinden Mevlevi İhsanullah İhsan ismiyle bilinen bir Talib lideri yüksek sesle kuzey ittifak güçlerine karşı cihadın farz olduğunu söylediğinde orada olan bin kişi bu savaşı kuzey ittifakına karşı meşru görmüştü.¹¹³

¹¹⁰ Karaman, Hayreddin, "Taliban Hareketi, Amerika-Pakistan ve terör", www. heyreddinkaraman.net/sc/00246.htm (11.07.2010)

¹¹¹ Turan, Ömer, *İslâmi Hareketler*, Step Yayınları, İstanbul 2002, s. 199

¹¹² Müjde, *Penc Sal Salteyi Taliban*, s. 19

¹¹³ Müjde, *Penc Sal Salteyi Taliban*, s. 33

Amerika sadece bugün değil ta eski zamanlardan bu yana Afganistan'a ilgi duymaktaydı. Ama Afganistan'a gelebilmesi için herhangi bir yol yoktu bunun için her zaman kendine göre uluslararası bir bahane arıyordu. Amerika, Afganistan'a resmi bir şekilde girebilmesi için önce çeşitli ülkelerden Pakistan'daki Afgan mültecilerine yardım istedi. Afgan mültecileri ismine yardım şekliyle gelen bu paraları mücahit parti liderlerine vererek Afganistan'dan komünistleri çıkarmayı başardı. Yinede Afgan mücahitlerini kendi başlarına bırakmayıp iç ve dış işlerine resmen müdahale etmeye başladı, müdahale sonucu ise Mücahit partilerin ortasına savaşın çıkmasına neden oldu. Afgan halkı bu savaşlardan çoktan bıkarak başka bir rejimin gelmesini dört gözle bekliyordu. Böyle bir ortamda ise Taliban ortaya çıktı. Amerika'nın isteği de zaten buydu. Amerika'nın asıl niyeti, her zaman ve her yerde olduğu gibi tamamen kendi çıkarları doğrultusunda idi. Yaklaşık bir yıl sonra başta Kabil, Kandahar ve Mezar-ı Şerif olmak üzere Orta Asya Cumhuriyetleri'nin başkentlerini ziyaret ettikten sonra başkent Kabil'de, "kendimizi Afganistan olaylarının ortasına attığımızı düşünmüyoruz, sadece kendimizi Afganistan'ın bir dostu olarak görüyoruz. Ben bu yüzden, Afganlıları bir araya getirip konuşurmak amacıyla buradayım" tarzında bir konuşma yapan ABD'nin Güneydoğu Asya'dan sorumlu Dışişleri Bakan yardımcısı Robin Raphel'in asıl planı başkaydı. "Raphel'in kafasındaki, Türkmenistan'dan başlayıp Afganistan üzerinden Pakistan'a doğal gaz taşıyacak ve Amerikan petrol devi Unocal tarafından inşa edilecek olan doğal gaz boru hattı teklifiydi. ABD, boru hattının bütün Afgan hizipleri tarafından kabul edilmesini sağlamak için bekliyordu. Pakistan'ı Rabbani Rejimiyle yakın ilişkiye geçirip Taliban'ı ve Rabbani rejimini barışmasına oturtmayı tasarlıyordu. Başka taraftan Taliban Afganistan'a hâkim olduktan sonra ABD ise İran'ı kendi denetimi altına alabilirdi. ABD Afganistan'da sadece Taliban ve Rabbani ile yetinmeyip diğer liderlerle de temas halindaydı. Bunların birçoğu Washington'da ağırlandı. General Dostum da bunlardan biri olarak sayılıyordu. Dostum 1996 yılında üst rütbeli yetkililerle bir araya gelmişti.¹¹⁴

Pakistan ile Amerika, Orta Asya'dan doğal gaz ile Petrol buru hattını Afganistan'ın üzerinden geçirmek için Afganistan'da kendilerinin istediği gibi bir hükümetin olmasını gerekli görüyordu. Bu anlamda ise Taliban'ın sahneye çıkması

¹¹⁴ Selim, *Dostum*, s. 182

görevi hem ISI hem de CIA 'ye uygun görülmüştü. Yine de Taliban'ın Afganistan'da ortaya çıkmasından önce Robin Raphel; Unocal şirketinin doğal gaz ve petrol projesini gerçekleştirmek için komşu ülkelerle birlikte Kabili ziyaret etmişti. Taliban bundan bir ay sonra 1994 Ağustos sonlarında Afganistan politik sahnesinde görüldü.¹¹⁵

Sonuçta Amerika ile Pakistan'ın bunun gibi oyunlarını Taliban'ın ortaya çıkmasının en büyük dış nedenlerinden biri olarak sayabiliriz.

1.3. USAME BİN LADİN'İN HAYATI VE TALİBAN HAREKETİNİN ÖNDE GELEN BAZI LİDERLERİ

1.3.1. Usame b. Ladin

Suudi Arabistanlı milyarder terörist Usame b. Muhammed b. Awad b. Ladin 20. ve 21. yüzyılların en tehlikeli teröristlerinden biri olarak sayılmaktadır. Muhammed Awad b. Ladin'in 54 çocuğundan biri olarak 1957 yılında Suudi Arabistan'da dünyaya geldi. Babası Muhammed Awad b. Ladin, Suudi Krallığına Güney Yemen'deki Hadramout'tan 1930'larda göç etmişti. Muhammed Awad b. Ladin, Suudi Arabistan'da hızla yükseldi ve zamanla Ortadoğu'nun en büyük müteahhitlerinden biri oldu. Usame b. Ladin, babasını 1968 yılında bir kaza sonucu kaybetti. Babasından kalan servet ise tam 11 milyar dolardı. Diğer kardeşleri gibi, Suudi Prensleriyle birlikte büyümüş, onlarla aynı okullarda okumuştur. Abdülaziz Üniversitesi'ne başlaması hayatının dönüm noktalarından biri oldu. Çünkü İslâmi bir atmosferin hâkim olduğu bu üniversite, yıllar sonra Afganistan'da önemli roller üstlenecek iki kişiye ev sahipliği yapıyordu. Bunlardan biri Usame b. Ladin, diğeri de, hocası Şeyh Abdullah Azzam'dı.¹¹⁶

Amerika Birleşik Devletleri'nde Ronald Reagan'ın Başkan olması, Usame'nin yolunu iyice açtı. Çünkü Reagan başkanlığındaki Amerikan yönetimi, Kızılordu'ya karşı, Afganistan'daki insanların desteklenmesini kararlaştırmıştı. Desteklediklerinden biri de, işgalden hemen sonra Pakistan'a giden ve Peşaver'de mülteciler için okullar, barınaklar, sığınakları inşaa eden Usame b. Ladin'di. b. Ladin, Afganistan'ın içlerine

¹¹⁵ Ahmetbeyoğlu, *Afganistan*, s. 343

¹¹⁶ Demirel, *Paylaşılmayan Ülke*, s. 91

de ilerlemiş, mücahitlerin saklanması için tüneller ve yollar inşa etmişti. Daha sonra 1987'ye doğru bizzat Afganistan'da kendi kamplarını kurmuştu. O saralarda Peşaver'de bulunan bir başka kişi de, Usame'nin üniversitedeki hocası, Filistin asıllı Abdullah Azzam'dı. Azzam, 5 ülkenin oluşturduğu, sorumluluğunu da Pakistan Gizli Servisi'nin (İSİ) üstlendiği bir projenin yürütücüsü konumundaydı. Bu proje, başta Arap ülkeleri olmak üzere dünyanın dört bir tarafından gelen gençleri Sovyetler Birliği'ne karşı birer terörist olarak yetiştirmek amacıyla hazırlamıştı. Usame de, Azzam'la birlikte çalışıyordu. Usame b. Ladin, terörist yetiştirmekle kalmayıp bizzat terörist eylemlerde de bulundu. Hatta Celalabat yakınlarında yaralanmıştı. 1986'da kendi kaplarını kurmuştu.¹¹⁷

1994 yılında Afganistan'da yeni orta çıkan Taliban, kısmen kendi güvenliğini düşünerek, kısmen de onu kontrol altına tutmak için b. Ladin'i 1997'de Kandahar'a kaydırması. Usame b. Ladin burada önce eli açık bir misafir olarak kalmıştı. Molla Ömer'in ailesine bir konak yaptırmış ve diğer Taliban liderlerine para yardımında bulunmuştur. Fakat Kandahar havaalanından şehre kader yol yapma ve camiler, okullar ve barajlar inşa etme sözü veren b. Ladin'in bu vaatleri, fonları dondurulmuş olduğu için hiçbir zaman gerçekleşmedi. Usame b. Ladin, Kandahar'da ailesi, hizmetçileri ve yakın militanlarıyla birlikte devasa bir konakta yaşarken, onula birlikte gelen Arap-Afganların hoyrat tutmaları ve vaat edilen projelerin hayata geçemeyişi yerel halkı çok kızdırmıştı. Kandaharlı Taliban liderlerinin halktan çok Arap zenginlere hizmet ettiğini düşünüyorlardı. Usame b. Ladin, yüzlerce Arap-Afganlığı 1997 ve 1998'deki kuzey saldırılarına katılmaya yönlendirilerek liderlerin daha çok gözüne girmişti. Bu Vehhabi savaşçılar Taliban'ın kuzeyde Şii Hazarileri katletmesine de yardımcı olacaktı. Kabil dışındaki Rişkor garnizonunda üslenen yüzlerce Arap-Afganlı Kabil cephesinde Pençşir Aslanı Şehd Ahmed Şah Mesud'a karşı savaşmıştı. Bütün bu süreçte b. Ladin'in dünya görünüşünün ikinci kademe Taliban liderleri arasında giderek daha fazla kabul göremeye başladığı gözleniyordu. Usame b. Ladin ile bu Taliban liderler arasında geceler boyu süren uzun konuşmalar yapılıyordu. Üstelik o gelene kadar Taliban liderlerinin ABD'ye ve Batı'ya karşı özellikle düşmanca bir tutum takındıkları görünmemişti; onların bütün isteği kendi yönetimlerinin tanınmasıydı. (el Kaide kampları ABD uçakları

¹¹⁷ Demirel, Paylaşılmayan Ülke, s. 94

tarafından yerle bir edildi. 2001 Kasım ayında bu kamplarda ele geçirilen el Kaide militanları arasında bir ABD'linin de çıkması şaşkınlık yaratmıştı.)¹¹⁸

Ancak Afrika'daki bombalama eylemlerinin ardından Taliban, giderek ABD, BM Suudiler ve dünyadaki İslâmcı rejimler karşı daha fazla dış bilemeye başlamıştı. Artık yapılan açıklamalara b. Ladin'in benimsediği ve Taliban' özgü olmayan bir öfkeli dil yansımaktaydı. ABD'nin Taliban'a yönelik b. Ladin'i ülkeden çıkarma baskıları iyice yoğunlaşırken, Taliban bu isteklerine, b. Ladin'in misafirleri olduğunu ve misafir kovmanın Afgan geleneklerine aykırı düştüğü karşılığını vermişti. Ancak Washington'un b. Ladin'e karşı yeni bir askeri operasyon planladığı ortaya çıkınca, Taliban Washington'la pazarlığa girişecek ve ABD'nin kendilerini tanıması karşılığında b. Ladin'in ülkeden ayrılmasını sağlayacaklarını söyleyecekti. Dolayısıyla 1998 kışına kadar Taliban, b. Ladin'i Amerikalılarla pazarlıkta kullanabileceği bir koz olarak görmekteydi. ABD Dışişleri Bakanlığı doğrudan Molla Ömer'le görüşmek için bir uydu telefon hattı açmıştı. 11 Eylül 2001 saldırısı her şeyi değiştirdi. Taliban yönetimi ile ABD arasında önce söz düellosu yaşandı. Sonunda beklenen oldu; ADB ve Afganistan'daki muhalif güçler birkaç ay gibi kısa bir sürede ülke yönetimini ele geçirdi. Taliban beklenenin aksine kısa sürede dağıldı. Taliban içerisinde de muhali hareket başladı.¹¹⁹

1.3.2. Molla Ömer

Molla Ömer 1959 yılında Kandaharın Nodeh köyünde, Peştunların Hotak aşiretine bağlı, yoksul ve topraksız bir köylü ailesinde dünyaya geldi. Cihat döneminde Ömer'in ailesi, ülkenin geri ve ulaşılmaz bölgelerinden birisi olan, Sovyet askerlerinin bile çok ender sızabildikleri Oruzgan vilayetinde Tarıngut'a taşınmıştı. Babası kendisi küçükken ölmüş, bunun üzerine annesiyle geniş ailesine bakma yükümlülüğü genç Ömer'in omuzlarına düşmüştü.¹²⁰

¹¹⁸ Demirel, Paylaşılmayan Ülke, s. 89

¹¹⁹ Demirel, Paylaşılmayan Ülke, s. 90

¹²⁰ Selim, *Dostum*, s. 179

Molla Ömer daha sonra, iş aramak üzere Kandahar vilayetinin Mevan kasabasındaki Singesar köyüne geldi, orada köyün mollası oldu ve küçük bir medrese açtı. Ömer'in Kandahar medreselerindeki çalışmaları iki defa, birincisi Sovyet işgaliyle, ikincisi de Taliban'ın kuruluşuyla olmak üzere iki kez yarıda kesildi. Bu arada Halis'in Hizb-i İslâmi'sine katılmış ve 1989–1992 yılları arasında Nik Muhammed'in komutası altında Necibullah rejimine karşı savaşmıştı.¹²¹ Bu savaşlarda dört defa yaralanmış, sağ gözü tamamen kör olmuştu. Ömer'in köyde yaşayan üç eşi vardır ve üçü de peçelidir. İlk ve üçüncü eşler Oruzgan'dayken, henüz yirmisine gelmemiş olan, 1995'te evlendiği ikinci eşi Gülcan, Singesar köyündendir. Ayrıca, hepsi kendi medresesinde çalışan beş çocuğu vardır. Çocuklarından birinin ABD bombardımanında öldüğü ileri sürülmüştür.¹²²

Bir gazetecinin anlattıklarına göre uzun, siyah sakalları olan ve siyah bir sarık takan, uzun boylu, yapılı Ömer, espri duyusundan uzak yabancıların özellikle başka ülkelerden gelenlerin karşısında çok çekingendir. Ömer şûra toplantılarında çok az söz alıp, genellikle başkalarının görüşlerini dinlemeyi tercih eder. Aşırı derecede utangaç olduğundan dolayı insanların karşısına çıkarak etkileyici bir şekilde konuşmalar yapamaz ve etrafını kuşatan efsaneye rağmen karizmatik yanı da çok sınırlıdır. Bütün gün evindeki küçük odasından günlük çalışmalarını yürütür. İlk kez Taliban Molla Ömer'in kendisini görmeye geldiğinde çimento zeminde oturuyordu, ama liderlik makamına geldikten sonra başkaları yerde otururken Molla Ömer ise lüks bir yatağın üstünde oturmaktaydı. Askerlerle, komutanlarla, ulemayla ve davacılarla konuşmalarını kayda geçiren birkaç sekreteri vardı ve odasının içinde ülkenin her tarafındaki komutanların kendisiyle bağlantı kurmasını sağlayan telsizi sürekli faaliyet halindeydi.¹²³

Gazetecinin gözlemlerine göre Molla Ömer'in etrafında bulunan Kandaharlı insanlar onu cihadın büyük lideri ve ülkenin tek Emiri yaparak, Emiru-l Müminin ilan etmişlerdi. Daha sonra Taliban ülkenin ismini bile değiştirerek Afganistan Emirliği'ne yani (İmareti İslâmi Afganistan)'a dönüştürmüştü. Dört Nisan 1996'da Kandahar

¹²¹ Atayî, *Tarihi Muasir*, s. 512

¹²² Raşid, *Ticaretî Mafya*, s. 30

¹²³ Raşid, *Ticaretî Mafya*, s. 31

caddelerinde görülen Molla Ömer'in üzerinde Hz. Muhammed'in (s.a.v.) harmanisi bulunuyordu. Kari Ali Han "O bizim babamızdır, onu takip görevimizdir, o, Peygamber'in hırkasını taşıyan ilk adamdır diyordu.¹²⁴ O anda bir binanın çatısına çıkan Molla Ömer, harmaniyi üstüne giyip çıkartarak, rüzgârla birlikte dalgalanmasını sağlıyordu. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) harmanisini giyen Molla Ömer, sadece Afganistan'ın Müslümanlarına değil tüm dünya Müslümanlarına örneklik etme hakkının bulunduğunu düşünüyordu. Molla Ömer'in bu davranışından birçok İslâm ülkeleri rahatsız olmuştu. Bunların başında İran birinci sırada yer alıyordu. Hatta Suudi Arabistan da tüm gücüyle Taliban'ın arkasına durmasına rağmen, Molla Ömer'in yapmış olduğu bu hareketten dolayı hoşnut değildi. Basına açıklama yapmayan, televizyon karşısına çıkmayan, fotoğraf çekilmesine izin vermeyen Taliban liderleriyle ilgili bilgi edinmek oldukça zordu. Bu sebepten dolayı Molla Ömer'in neye benzediğini bilmeyen halk, liderlerini gözlerinde daha da büyük ve esrarengizleştiriyordu.¹²⁵

1.3.3. Diğer Önemli İsimler

Taliban adıyla, Afganistan halkı ilk defa 1994 senesinin yaz aylarında, bu grubu doğu kapılara gelip dayandıklarında duymuşlardı. Hiçbir şeyden haberdar olmayan halk ilk önce bunları BM'lerin kararını tatbik etmeye gelen barış gücü askeri sanıyorlardı. İçlerinde 150 civarında Pakistan milisi gücüyle 50 adet yine Pakistan'a ait tankla İpsin Buldak üzerine yaptıkları saldırıda, İpsin Buldak'ı işgal edip yayınladıkları ilk bildiride; hiçbir fraksiyonla ilgileri, irtibatları olmadığını bildiriyorlardı.¹²⁶ Fakat 1994 yılının son baharlarında İpsin Buldak ile Kandahar,¹²⁷ 2 Eylül 1995'te Herat,¹²⁸ 26 Eylül 1996'da başkent Kabil'i ele geçiren Taliban liderleriyle birlikte bazı önde gelen komutanları, Afgan halkı tarafından iyice tanınmıştı.¹²⁹

Taliban'ın Kandahar Valisi Molla Muhammed Hasan Rahmani'nin, sağlam olan bacağıyla önündeki masayı itmek gibi karşısındaki insanı tedirgin edici bir

¹²⁴ Soyzer, *Bir İdeolojinin İzdüşümü*, s. 137

¹²⁵ Demirel, *Paylaşılmayan Ülke*, s. 70-71

¹²⁶ Beg, *Dostum*, s. 205

¹²⁷ Oğuz, *Hedef Ülke*, s. 305

¹²⁸ Beg, *Dostum*, s. 253

¹²⁹ Raşid, *Ticaretî Mafya*, s. 65

alışkanlığı vardı. Bu nedenle onunla yapılan her konuşma sona erdiğinde, ahşap masasının kendi sandalyesinin etrafında defalarca dönüp durduğuna herkes tanık olmuştu. Hasan'ın sinirli tepkisi, herhalde hâlâ bir bacağına olduğunu hissetmek gibi psikolojik bir ihtiyaçtan kaynaklanmaktadır, ya da sağlam bacağına sürekli hareket halinde tutarak sadece egzersiz yapıyordur. Hasan'ın ikinci bacağı eskilmiş bir tahta parçasıydı. Tahtanın üzerindeki vernik çoktan silinmiş, sıyrıklar tahtanın her tarafını kaplamış ve bazı yerleri dökülmüştü; bu yüzden kendi bürosu dışındaki kayalık bölgelerde görüşmelerde katıldığında büyük güçlük çekiyordu. Kırk yaşın üzerindeki en yaşlı Taliban liderlerinden birisi olan Hasan, Taliban'ı kuran kişiler arasında yer alıyordu ve hareket içinde eski arkadaşı Molla Ömer'den sonra 2 numaralı adam olarak bilinmekteydi.¹³⁰

Taliban'ın önde gelen diğer bir önemli isim de Mevlevi Kalamuddin'di. Kalamuddin'den Kabil halkı çok korkuyordu. Bundan dolayı kendisini kolay kolay kimse ziyaret edemezdi. Zaten nüfusun yarısının istese bile Kabil'deki ofisinin içinde oturan Kalamuddin'i görmeleri mümkün değildi. Çünkü Mevlevi Kalamuddin kadınların binaya girmelerine dahi izin vermiyordu. Kocaman elleri ve ayakları, ince uzun burnu, kahverengi gözleri ve konuşurken masaya değen sakallarıyla tanınan Kalamuddin'in bu ofiste hazırladığı ve arkası gelmek bilmeyen yönetmelikler ve kararnameler, Kabil'in bir zamanlar rahatlık içinde halkının yaşantısını trajik bir şekle değiştirmiş ve Afgan kadınlarını kamusal hayattan tamamıyla çıkmaya zorlamıştı. Böylece Mevlevi Kalamuddin, Emr-i bil Maruf ve Nehy-i anil Munker yani Namusu ve Fazileti koruma Dairesi'ni yönetiyordu.¹³¹

Taliban'ın baş lideri Molla Ömer'in 1959 yılı içinde, Kandahar yakınlarındaki Nodeh köyünde dünya'ya gelip Kandaharlı olduğu gibi bu harekete katılanların en üst makamlara gelenleri de yine Kandahar iline bağlı ilçeler ve kasabalarında doğup büyüyen kimselerden oluşmaktaydı.¹³²

¹³⁰ Raşid, *Ticaretî Mafya*, s. 21

¹³¹ Raşid, *Ticaretî Mafya*, s. 145

¹³² Selim, *Dostum*, s. 179

Örnek olarak Kandahar ilinde doğup Taliban hareketine katılıp bakanlık yapan Adamları'nın isimlerini sıralamak mümkündür:

1. Molla Muhammed Rabbani, Kabil Şura Başkanı 38 yaşında.
2. Molla Muhammed Hasan, 1997'den sonra Dışişleri Bakanı, Pakistan'ın Kuete medresesinde okudu ve aynı zamanda Ömer'in akrabası.
3. Molla Muhammed Gavs, Dışişleri Bakanı, 1997'de emekli oldu.
4. Molla Abdül Rezzak, Gümrük İdaresi Başkanı.
5. İhsanullah İhsan, Devlet Bankası Başkanı.
6. Mevlevi Abdül Satar Samgani, Kandahar Yüksek Mahkemesi Başsavcısı Kandahar medresesinde okudu 80 yaşında.
7. Mevlevi Hayrullah Hayırha, İçişleri Bakanı Hakanya medresesinden mezun.
8. Übeydullah, Savunma Bakanı Kuete medresesinde okudu. Taliban ile İSİ arasındaki irtibat subayı.
9. Muhammedullah Ahund, Maliye Bakanı Kuete medresesinde okudu.
10. Muhammed İsa, Tarım Su ve Elektrik Bakanı.
11. Alla Dad Ahund, İletişim Bakanı Kuzeybatı sınır vilayetlerinde kendi medresesi vardı.¹³³
12. Sadık Ahund Ticaret Bakanı eğitimi yok.
13. Vekil Ahmed Ömer'in sekreteri, aynı zamanda Ömer'in başyardımcısı ve Taliban'ın sözcüsü.¹³⁴

Taliban Hareketi'nin Kandaharlı bakanları veya üst makamlarına gelen adamlarına göre nispeten Afganistan'ın başka illerinde doğup Taliban hareketinde yer

¹³³ Raşid, *Ticaretî Mafya*, s. 448

¹³⁴ Raşid, *Ticaretî Mafya*, s. 450

alan Bakanlarının ya da başka devletin üst makamlarına gelen adamlarının okuma yazma oranı daha yüksekti. Örnek olarak Afganistan'ın Kandahar ili hariç başka illerine doğup Taliban hareketine katılmış olan bakanlarını veya üst düzeylere gelen şahısların isimlerini şöyle sıralayabiliriz.

1. Muhammed Abbas, Oruzgan ilinde dünyaya geldi Sağlık Bakanlığı görevinde bulundu, Zabul ve Hakanya medreselerinde okudu. Kandahar belediye başkanı, daha sonra Bağlan Birliğinin komutanı oldu.
2. Emir Han Muttaki Logar ilinde doğdu Enformasyon ve Kültür Bakanı oldu, Hakanya'da okudu, Ömer'in eski dost Mezar-ı Şerif'ten sonra Bağlan Birliği'nin komutanı oldu.
3. Nuruddin Turabi, Oruzgan iline dünyaya geldi, Adalet Bakanı olarak görev yaptı.
4. Ahmed Can, Paktiya'da doğdu 40 yaşında, Maden ve Doğal Kaynaklar Bakanı oldu. Hakanya'da okudu. Taliban ticaret temsilcisi ve petrol şirketleriyle görüşmeleri yürütüyordu.
5. Celaleddin Hakkani, Paktiya'da doğdu 55 yaşında Cephe İşleri Bakanı olarak görev yaptı. 1974'te Davuda'a karşı İslâmi hareketin başındaydı. Sonra Paktiya'ya göç etti. Paktiya'da altı yıl Hakanya'da okudu önde gelen mücahit komutanlarından 1991'de Host ilini ele geçirdi ve Taliban'a 1995'te katıldı.
6. Kari Din Muhammed Badahşan ilinde doğdu Planlama Bakanı olarak görev yaptı. Konseyde ileri gelen Taciklerdendir.
7. Mevlevi Celilullah Melevizade Herat'ta dünyaya geldi 68 yaşında. Taliban hareketine katılıp Başsavcı olarak vazife icra etti. Deobendi (Hindistan) medresesinde okudu. 1988'de geçici mücahit hükümetinde danışmanlık yaptı.

8. Şir Muhammed Stanakzay, Logarda doğdu Taliban Dışişleri Bakan Vekili olarak görev yaptı. Stanakzay Hindistan’da eğitim gördü.¹³⁵

Taliban hareketine katılmış olup Bakanlık seviyelerine kadar gelerek vazife icra eden adamlarının birçoğunun aşırı derecede dar görüşlü ve siyasetten habersiz olduğu halde, içlerinde Mevlevi Vekil Ahmet Mütevekkil gibi genç, bilgili, günün siyasetinden haberdar olan insanlar da vardı. Aynı zamanda Mütevekkil Molla Hasan’ın yerine Dışişleri Bakanı olarak seçildikten sonra bazı yenilikleri ortaya getirerek Taliban hareketini Birleşmiş Milletlere resmi bir şekilde tanıtmak için çok gayret göstermişti. Ama el Kaide lideri Usame Bin Ladin, Mütevekkil’in böyle bir hareketine karşı çıkarak onu engellemişti. Buna rağmen Mütevekkil, Taliban ile Amerika arasının iyi olması ümidi için Şir Muhammed Stanakzay’ı Taliban’ın temsilcisi olarak New York’a gitmesini istemişse de Stanakzay Mütevekkile olumsuz cevap vererek New York’a gitmemişti.¹³⁶

1.4. TALİBAN’IN KÂBİL’İ ELE GEÇİRMESİ VE İMÂRET-İ İSLÂMÎ DEVLETİ

Taliban güçleri Hizbi İslâmi’nin denetimindeki Vardak ilini ele geçirdikten sonra Gulbeddin Hikmetyar’ın Çarasyab’daki üssüne doğru ilerledi. Herkes Çarasyab’da büyük bir çatışma yaşanacağını sanıyordu. Çünkü burada üslenen Gulbeddin Hikmetyar’ın liderliğindeki Hizbi İslâmi örgütü Afganistan’da en iyi silahlanmış grupların başında geliyordu. Ancak beklentilerin aksine Taliban güçleri Çarasyab’da önemli bir direnişle karşılaşmadılar. Taliban 14 Şubat 1995 günü Hikmetyar’ın üssünü ele geçirerek büyük bir zafer kazandı. Hikmetyar aynı gün sabahı daha Taliban güçleri yetişmeden Kabil’in 60 km doğusundaki Sorubi kasabasına çekildi. Hikmetyar adamlarıyla birlikte çekilirken geride onlarca tank, top, rampası ve birkaç helikopter bırakmıştı. Hizbi İslâmi sözcüsü Kariburrahman, Çarasyab bozgunu konusunda, “Durum çok kötü, her şeyimizi kaybettik” diyerek lideri Gulbeddin

¹³⁵ Raşid, *Ticaretî Mafya*, s. 451

¹³⁶ Müjde, *Penc Sal Salteyi Taliban*, s. 139

Hikmetyar'ın artık bittiğini itiraf ediyordu. Gerçekten de Çarasyab yenilgisi Hikmetyar'ın Afgan politik sahnesinden silinişinin simgesi oldu. Hizbi İslâmi lideri bu yenilgiden sonra bir daha asla belini doğrultamayacaktı. Taliban güçleri Çarasyab'ı ele geçirdikten sonra biraz daha ilerleyerek Kâbil'e 20 km mesafedeki Sengi Nevişte bölgesinde mevzilendiler. Artık Taliban ile Kâbil'in güçlü komutanı Ahmet Şah Mesud'un karşı karşıyaydılar. Taliban bütün mücahit gruplarını silahsızlandıracağını ve Afganistan'da saf bir İslâmi bir hükümet kuracağını belirtiyordu. İstekleri kabul edilmediği takdirde Kâbil'in üzerine yürüyeceğini söylüyordu.¹³⁷

Taliban'ın Afganistan'ın en önemli siyasî aktörlerinden Hikmetyar'ı saf dışı ederek Kâbil'in kapılarına dayanması bu grubun bir anda dünya kamuoyunun dikkatini çekmesine neden oldu. Taliban artık 25 000 kişilik ordusu, 200'e yakın ve bir düzine MİG savaş uçağıyla Afganistan'da dengeleri altüst edebilecek yeni bir gücü.¹³⁸

Taliban Afganistan'da halkın yeni umudu haline gelmişti. Mücahitlerin iktidar savaşından bıkan halk Taliban'ın ülkeyi bu silahlı grupların elinden kurtarıp barış ve huzuru sağlamasını bekliyordu. Dünya basını da artık Taliban'dan "Afganistan'ın yeni umudu" şeklinde söz ediyordu. Almanya'nın en büyük gazetelerinden biri olan Süddeutsche Zeitung, 22 Şubat 1995'te Afganistan'daki gelişimler konusunda şöyle yazıyordu: "Taliban başarıya ulaştığı takdirde en azından Afgan başkentindeki cinayetler ve bombalamalar duracaktır. Ancak bunun bireysel özgürlükler pahasına sağlanacağını da vurgulamak gerekir. Eğer Taliban başarısız olursa o zaman Afganistan yeniden umutsuzluğa ve karamsarlığa gömülecektir."

Ünlü Fransız gazetesi Le Figaro ise 21 Şubat 1995'te Taliban'ın ani ortaya çıkışıyla Afgan politik sahnesinin daha da karıştığını belirtip şöyle yazıyordu: "Doğrudan doğruya Pakistan tarafından desteklenen Taliban Birleşmiş Milletler Temsilcisi Mestiri'nin barış planını boşa çıkaracak şartlar öne sürüyor. Taliban'ın Pakistan için Hikmetyar'dan daha güvenilir ve daha kalıcı bir yandaş olabileceğini kimse garanti edemez" dedi. Aynı gün bir başka Alman gazetesi Frankfurter Allgemeine Zeitung da Taliban'ın Pakistan'ın Afganistan'da "Piyasaya sürdüğü" yeni bir maşa

¹³⁷ Oğuz, *hedef Ülke*, s. 309

¹³⁸ Oğuz, *hedef Ülke*, s. 310

olduğunu belirterek şöyle yazıyordu: “tıpkı öteki rakip ülkeler İran, Türkiye ve Suudi Arabistan gibi Pakistan’da bağımsızlığına yeni kavuşan Orta Asya Cumhuriyetleri’nde kendi siyasî ve ekonomik hedeflerini gerçekleştirmek istiyor. Ancak sonu gelmeyen iktidar savaşlarıyla umutsuzluk içinde kıvranan bir Afganistan, Pakistan’ın bu amaçlarının önünde bir engel oluşturuyor” dedi.¹³⁹

1995 yılı başlarında iç savaş çıkmazında kıvranan Afganistan’ın yeni umudu haline gelen Taliban bir yıl sonra Kâbil’i ele geçirince halkın korkulu rüyasına dönüşecekti. Ancak 15 yıldır süren savaşta gülmeyi unutan Afganlar, “Denize düşen yılanı sarılır” hesabı son bir umutla Taliban’a sarılıyorlardı. Taliban Hikmetyar’ı tasfiye ettikten sonra Kabil’in Karteyi Se semtinde üslenen Şii Hizbi Vahdet et örgütüne yöneldi. Mesud’un birlikleri ile Taliban güçleri arasında sıkışıp kalan Hizbi Vahdet kısa sürede dağıldı. Çatışmalarda Hizbi Vahdet lideri Abdül Ali Mazari Taliban’a esir düştü. Taliban iri cüsseli bir adam olan Mazari’yi helikopterle Kandahar’a nakletmeye karar verdi. Ancak helikopter Kandahar’a doğru havalandıktan sonra Mazari ile Taliban korumaları arasında çatışma çıktı ve helikopter havada infilak edince içindekilerin hepsi öldü. Taliban Kâbil hükûmetinin iki önemli muhalifini ortadan kaldırmakla Rabbani yönetiminin işini kolaylaştırmıştı. Rabbani’nin üçüncü muhalifi General Dostum da müttefiki Hikmetyar’ın Taliban’ın ilerlemesi karşısında bütün silahlarını bırakarak kaçmasından sonra Kâbil’deki güçlerini geri çekti. Böylece Kâbil’in tamamı ilk defa Rabbani yönetiminin denetimine girdi. Artık Kâbil’de Ahmed Şah Mesud ile Taliban karşı karşıyaydı. Bu arada Rabbani hükûmetinin müttefiki İttihadı İslâmî örgütünün Peğman’daki komutanları saf değiştirerek Taliban’ın tarafına geçerken örgütün lideri Abdürresul Seyyaf da ailesiyle birlikte Kâbil’den Celalâbad’a taşındı. Böylece Devlet Başkanı Rabbani sağ kolu Ahmed Şah Mesud’la başbaşa kalmış oldu. Dört ay gibi kısa bir süre içinde ülkeninin güneyindeki on ili ele geçirerek Kâbil’in kapılarına dayanan Taliban bu ani yükselişinden cesaretleterek Pakistan’ın talimatını göz ardı etmeye başladı. Taliban’ın artık beklemeye tahhamülü yoktu. Kabil üzerine yürüyerek Rabbani yönetimini devirmek ve nihaî zafere ulaşmak istiyordu. Ama İslamâbad’a göre Kâbil üzerine yürümek için daha çok erkendi. Çünkü Taliban buna daha hazır değildi. Molla Ömer’in öğrencileri Kâbil’e kadar ancak yerel komutanları Suudî parasıyla satın alarak

¹³⁹ Oğuz, *hedef Ülke*, s. 311

ilerleyebilmişlerdi. Fakat Kabil’de onları gerçek bir sınav bekliyordu. İSİ subaylarının sert uyarılarına rağmen Taliban Kâbil üzerine yürümeye karar verdi. Zafer sarhoşluğu içinde yüzen Molla Ömer başkenti de kolayca ele geçirebileceğini sanıyordu. Ancak evdeki hesap çarşıya uymayacaktı. 12 Mart 1995 günü Ahmed Şah Mesud’un birlikleriyle Taliban güçleri Kâbil’in Karteyi Se semtinde karşı karşıya geldiler. Taliban bu bölgeyi iki hafta önce Şif Hizbi Vahdet’ten ele geçirmişti. Çatışma pek uzun sürmedi. Kısa bir direnişten sonra beyaz türbanlı Taliban askerleri panik halinde kaçmaya başladılar. Bu, Taliban’ın tattığı ilk yenilgiydi. Taliban’ın kof bir güç olduğunu anlayan Ahmed Şah Mesud 19 Martta nihaî darbeyi indirmeye karar verdi. O gün sabahın alacakaranlığında Taliban’ın Çarasyab’daki üssüne saldıran hükümet birlikleri öğleye doğru bölgeyi ele geçirdiler. Çatışmada Taliban’ın 400 askeri ölümler yüzlercesi de esir düştü. Mesud’un askerleri 15 kamyon dolusu cephaneyi Çarasyab’dan Kâbil’e taşımıştı. Bu arada Ahmed Şah Mesud Taliban’ın öteki üsleri olan Vardak ilinin merkezi Meydanşehr ile Logar’ın mahallî başkenti poli Âlem’e asker kaydırmaya başladı. Taliban’ın 1995 Martında Pakistanlı istihbarat subaylarının uyarılarına aldırmayarak Kâbil’in kapılarına dayanması kendisine pahalıya mal oldu. 19 Martta Kâbil’in güneyindeki Çarasyab bölgesinde Mesud’un birlikleri ile Taliban güçleri arasında meydana gelen çatışmalarda 400 Talib ölmüş yüzlercesi de esir düşmüştü. Çarasyab bozgunu az kalsın Taliban’ın sonunu getiriyordu. Ancak Pakistan ile Suudi Arabistan Taliban’ın imdadına yetişmekte gecikmedi.¹⁴⁰

Taliban liderleri 1995 Martında Çarasyab’da uğradıkları bozgunu unutmamışlardı. Ancak onların bildiği bir şey daha vardı: son üç yılda görüldüğü gibi paranın nelere kadir olduğu. Herkesi satın almak mümkündü. Vardak, Logar, Hilmend, Ferah ve Herat’ta yerel komutanları satın alarak ilerlemişlerdi. Kâbil’i koruyan Mesud’un komutanlarına başkentin stratejik ve siyasî öneminden dolayı fazla para önermek zorunda olduklarının farkındaydılar. Para vasıtasıyla Afganistan’da saf değiştirmek olağan bir şey haline gelmişti. Çeşitli bölgeleri ellerinde bulunduran mahallî lider ve komutanlar kim daha fazla silah ve para verirse onun tarafına geçiyordu. Boy, aşiret bağlılıklarının son derece önemli olduğu Afganistan’da bu yeni sadakat anlayışı, 20 yıllık savaşın getirdiği değişimin bir sonucuydu. Yerel savaş ağaları

¹⁴⁰ Oğuz, *Hedef Ülke*, s. 313

sık sık taraf değiştirdikleri için artık kimin tarafında olduklarını takip etmek imkânsız hale gelmişti. Böylece Taliban Herat zaferinden bir yıl sonra 1996 yazında Kâbil için yaptığı hazırlıkları tamamlamışlardı. Molla Ömer'in öğrencileri Pakistanlı rehberlerinin eşliğinde başkente doğru yola çıkmaya hazırды. İSİ subayları Mesud'un bazı komutanları ile irtibata geçip onları önceden saf değiştirmeye razı etmişlerdi. Dolayısı ile Taliban bu seferde Kabil'in kapılarında yeni bir sürpriz ile karşılaşmayacaktı. 1996 Eylül başında Pakistan sınırındaki Celalabat kentini ele geçiren Taliban burada tam egemenlik sağladıktan sonra Kabil'e doğru hareket etti. Son yirmi aydan beri barış içinde yaşayan Kabil halkı yeni bir savaş ile karşı karşıyaydı. Başkent halkı Herat'ın düşüşünden beri gerginlik içindeydi. Talibanın er veya geç tekrar Kabil'e dayanacağını biliyorlardı.¹⁴¹

Taliban'ın Kâbil'e doğru yürüdüğünü haber alan Ahmed Şah Mesud başkentten 50 km kuzeyindeki bir üssü asker ve cephane sevketmeye başladı. Hergün yüzlerce askeri kamyon başkentten kuzeydeki Çarikar kentine cephane taşıyordu. Mesud silahlarını kuzeye taşıırken üç bin kitaplık kütüphanesini götürmeyi unutmamıştı. Taliban'ın Kabil'in üzerine yürümesi karşısında Mesud'un düşmanı karşılamak için güneye asker sevketmesi gerekirken kuzeye çekilmesi herkesi şaşırtmıştı. Aslında ayrıca şehir için savaşa girip daha fazla kan dökmemesine neden olarak Kâbil halkının desteğini kaybetmek de istemiyordu.¹⁴²

27 Eylül gecesini Afgan başkenti Kabillilerin alıştığı yeni bir çatışmaya sahne oldu. Top ve füze seslerinden uyuyamayan Kâbilliler akşam neler olduğunu anlamak için sabahın ilk saatlerinde sokağa çıktıklarında başkente yeni bir silahlı grubun, Talibanın hâkim olduğunu gördüler. Kâbilliler ayrıca cumhurbaşkanlığı köşkünün önünde bütün dünyada büyük tepki yaratan korkunç manzarayla karşılaştılar. Başkent halkını ürküten manzara, eski devlet başkanı Necibullah ile kardeşi Şahpur Ahmedzay'ın linç edilmiş cesetleriydi. 27 Eylül gecesini Kabil'i işgal eden Taliban güçleri önemli bir direnişleri ile karşılaşmadılar. Bargam Üssü'nden kalkan Afgan savaş uçakları Taliban'ın öncü kuvvetlerini yalnızca bir kaç defa bombalamış ve bu

¹⁴¹ Oğuz, *Hedef Ülke*, s. 316

¹⁴² Raşid, *Ticaretî Mafya*, s. 65

bombalama esnasında Taliban'ın meşhur komutanlarından Molla Burcan ölmüştü. Ama Taliban, askerlerinin morallerini bozmamak için Molla Burcan'ın ölüm haberini vermeden, kuvvetlerini takviye edip saldırıya geçmişti. Başkentte kalan Mesud ve Hikmetyar'a bağlı küçük birlikler ise 27 Eylül gecesini daha Talibanla karşılaşmadan Kabilden kaçmıştı. O akşam sabaha kadar duyulan top ve makineli tüfek sesleri ise Talibanın zafer kutlamasıydı.¹⁴³

28 Eylül 1996'da Kabili ele geçiren Taliban, radyo sesiyle bir bildiriye, Televizyon, video, çanak anten, müzik ve her türlü oyunu yasaklanmıştı. Kâbil Radyosu'nun adını değiştirerek, "Radyo Sedai Şeriat" (رادیو صدای شریعت) haline getirmişti. Taliban Kâbil'i idare etmek üzere altı kişilik bir şura kurmuş ve Dürrani Peştunların egemenliğinde olan bu şuraya tek bir Kâbilli alınmamıştı. Molla Muhammed Rabbani'nin başkanlığındaki bu şurada, dışişleri bakanı olarak Molla Muhammed Gavs, enformasyon bakanı olarak Molla Emir Han Muttaki ile Molla Seyit Gıyaseddin Ağa, Molla Fazıl Muhammed ve Molla Abdül Rezzak yer alarak "Devleti Cumhuri İslâmi Afganistan" (دولت جمهوری اسلامی افغانستان), ismini değiştirip "İmaret-i İslâmi Afganistan" adı altında yeni bir devlet kurmuştu.¹⁴⁴ Bununla birlikte Taliban'ın kendileri tarafından hazırlanmış olan yeni anayasaya göre kurmuş olduğu "İmaret-i İslâmi devletin", bayrağının rengi şekli ve kullanılış tarzıyla ilgili ayrı bir madde oluşturmuştu. Taliban tarafından hazırlanmış olan bu yeni anayasanın ikinci maddesine göre "İmaret-i İslâmi Afganistan" Bayrağı'nın rengi beyaz ve dikdörtgen 5şeklinde 1,25 cm en ve iki metre boyunda olup üzerinde "Şahadet Kelimesi" (کلمه شهادت), siyah renkle büyük şekilde yazılmıştı. Yalnızca bir sap ve bir parça beyaz kumaştan oluşan bu bayrak yere dikilirken 10 cm uzunluğundan az olmayacaktı. Yine de Taliban tarafından hazırlanmış olan bu Anayasa'nın dokuzuncu maddesine göre "İmaret-i İslâmi Afganistan'ın" sembolü, güneşin yeni doğarken tasviri, Kur'an-ı Kerim, bunun altında açılmış vaziyette rahlenin üstünde altında da mihrap ve minber iki buğday salkımıyla çevrilmiş ve bunun altında "Di Afganistan İslâmi İmaret" (د افغانستان اسلامی امارت)

¹⁴³ Beg, *Adı Afganistan'dı*, s. 285

¹⁴⁴ Raşid, *Ticaret-i Mafya*, s. 68

cümlesiyle Peştuce olarak yazılmıştı. Böylece bayrak bir yere dikilirken hızlı ve indirilirken de yavaş oluyordu.¹⁴⁵

Taliban lideri Molla Ömer, Kandaharda yapmış olduğu bir konuşmasında “Şimdi Kabil içinde olmak üzere 22 vilayeti kontrol ediyoruz. İnşallah, bütün Afganistan elimize geçer. Biz askeri bir çözümün, barışçı ve görüşmelere dayalı bir anlaşmaya varmak için harcadığımız ve sonuçsuz kalan sayısız girişimden sonra önümüze daha iyi imkânlar çıktığı kanısındayız,” diye de eklemişti. Kuzey Afganistan artk alınmaya hazır görünüyordu.¹⁴⁶

Taliban hareketi basitliğiyle göze çarpmaktaydı ki bu basitliğin asıl sebebi köylü olan lideriydi. Modern ve çağdaş ilimlerden pek haberi olmamakla birlikte hatta belki de İslâmi ilimlerde de derin ve net bir bilgiye sahip değillerdi. Dış dünyadan soyutlanmış bir hayatları vardı. Genel olarak hadis ve alet ilimleriyle meşgul olurlardı. Ama bu ilimleri çağdaş olaylara tatbik etmezlerdi.¹⁴⁷

Afganistan’da çok eski zamanlardan beri Mevlevi ve Mollalara Afgan halkı aşırı derecede önem verdiği için dolayı Taliban hareketine katılan herkes de kendilerini Afganlara karşı daha samimi ve daha saygılı göstermek amacıyla tahsil seviyeleri ne derecede olursa olsun medreseye giderek birazcık fıkıh kitaplarını okuyanlara Mevlevi ve savaş esnasında ön cephede savaşanlarına Molla ismini veriyorlardı. Afgan halkı bu harekete katılanların bilgi seviyesinin ne derecede olup olmadığını anlayabilseler de korktuklarından dolayı onların başlarına beyaz sarık takanlarına Mevlevi ve siyah sarık takanlarına Molla diye sesleniyorlardı.¹⁴⁸

Taliban hareketine göze çarpan başka bir önemli özellik de onların (Taliban’ın) önde gelenlerin veya yöneticilerin çoğunun Afganistan cihadından kalma sakatlıklarının’ın bulunmasıydı. Mesela Taliban’ın İçişleri bakanı Ahmedullah SSCB

¹⁴⁵ Islamic Emarate Of Afghanistan Ministry Of custice, Year: 2001 Kabul, Issue No: (797), s. 111-115

¹⁴⁶ Raşid, *Ticaretî Mafya*, s. 73

¹⁴⁷ Zeydan, *Yeni Dönem*, s. 54

¹⁴⁸ 1999 yılında Afganistan’ın kuzey bölgesinde bulunan Tahhar ilinin Baharak ilçesindeki camide Cuma Nazını kırdıran Hacı Abdussalam’ın başında ise beyaz sarığı vardı ve askerleri ise kendisine “Mevlevi Hacı Salam” diye seslenirken, orada olan başka siya sarıklılarına ise “Molla Sahip Destegir, Mollah Sahip Hanif” diyerek çağırırdı.

savaşında bir ayağını kaybetmişti. Yinede Afganistan'ın güney bölgesinde bulunan Kandahar ilinin valisi Molla Muhammed Hasan Rahmani aynı savaşta bir ayağını kaybetmişti. Adalet bakanı Nurettin Turabi aynı savaşta bir gözünü ve bir ayağını kaybetmişti. Hareketin eski askeri sorumlusu ve aşırı derecede sert tavır ve davranışlarıyla bilinen ve bu araştırmayı yapan adamın da birkaç defa yakından gördüğü Molla Dadulla da bir ayağını kaybetmişti. Taliban hareketinin en önemli özelliklerinden bir diğeri de hepsinin genç olmasıydı. En yaşlıları 40'ı geçmezdi. Çoğunluğu 20'li 30'lu yaşlarındaydı. Bu nedenle bazıları hareketin liderlerinin siyasete ve hayata dair konularda olgunlaşmadığı görüşündeydi.¹⁴⁹

Taliban'ın içinde Özbek, Tacik, Türkmen, Arap, Çeçenli, Pakistanlı ve başka kabilelere mensup olan insanlarla birlikte hareketin çoğunluğunu Peştuce konuşan insanlar oluşturuyordu. Şunu söylemek gerekiyor ki Taliban'ın çoğunluğu Peştuce konuşsa bile hiçbir zaman Afganistan'daki Peştun kabilesini temsil edemiyordu ve aynı zamanda Taliban'a Peştundur demek de doğru değildir. Çünkü Afganistan'ın kahraman ve cesur olduğu başka kabileleri gibi Peştunlar da cengâver ve kahraman bir millettir. Ama yabancı güçler ve sömürgeci düşmanlar Afganistan'ı kolay bir şekilde ele geçirmek için Afgan halkını birbirlerine düşürerek ortamı bu topraklara kendilerinin gelmesi için hazırlamışlardı. Özellikle Pakistan, Peştunları Afganistan'da zayıf ve güçsüz olmasını istiyordu. Çünkü Pakistan'da yaşayan Peştunlar gün geçtikçe güçleniyordu ve bunun için Pakistan devleti Peştunların güçlenmesinden hoşnut değildi. Bundan dolayı Pakistan Peştunları zayıf düşürmek maksadıyla hem Pakistan ve hem Afganistan'da Başka kabilelere karşı kötü göstermek için “Taliban Peştunlardan oluşan bir harekettir şeklindeki sloganı” ortaya atmıştı.¹⁵⁰

¹⁴⁹ Zeydan, *Yeni Dönem*, s. 55

¹⁵⁰ Hakcu, *Mudahilati Harici*, s. 183

İKİNCİ BÖLÜM

TALİBAN HAREKETİNİN İKTİDARDAN UZAKLAŞTIRILMASI

2.1. TALİBAN'IN ZAYIFLAMA SEBEPLERİ

Taliban'ın önde gelen komutanları bir lidere tabi olmalarına rağmen kendi aralarında da bazı küçük ihtilaflara ve ayrı ayrı gruplara ayrılmıştı. Her molla kendini başkalarından daha bilgili ve yetkili olduğunu zannedirdi. Mesela, Mevlevi Muhammed Nebi, Mevlevi Halis ve Mevlevi Nasrullah ve diğer bazı Mollaların kendine özel siyasi partileri vardı¹⁵¹. Onların aralarındaki bu iç ihtilaflar giderek büyüdü ve sonunda durum liderleri olan Molla Ömer'e ulaştı. Molla Ömer ise bu kişileri uyarmak zorunda kaldı ve sonunda bir Vasiyet Name (ÊæÕåã äÇää) gönderdi ve bu mektupta şöyle demişti. “Bu hareket içerisinde öyle durumlar var ki korkarım bu hareketin yok olmasına sebep olmasın, herkes birbirinin arkasından gıybet ediyor ve başkalarını bir tarafa bırakalım hareket liderleri bile bu işi yapıyorlar. Ben onlara söylüyorum ki Allah rızası için bu işten ellerini çeksinler ve eğer ellerini çekmiyorlarsa Allah onları dünyada utandırırın...”¹⁵²

Başka bir taraftan Usame b. Ladin ile Dışişleri Bakanı olan Mevlevi Mütevekkil'in arasında bazı sorunlar ortaya çıkmıştı. Bu sebepten dolayı Mütevekkil Usame'nin kendi başına herhangi bir iş yapmaması için önüne bazı kısıtlamalar koymuştu. Taliban'ın Enformasyon ve Kültür Bakanı olan Emir Han Muttaki Usame ile Mütevekkilin arasında olup biten gerginlikleri çözmek için Kandahar'a gittiği halde bu sorun çözülmemişti. Bundan dolayı Usame böyle bir kısıtlamalara fazla dayanamayıp, Mutteki'ye bakarak “Ben buraya cihat için geldim ama bana engel oluyorlar hâlbuki şimdi tam cihat zamanıdır ve böyle bir zamanda cihat bize farzdır, ben Emiru'l-Müminin'e bey'at etmişim, o aynen bir imam gibidir. Muktedirler imama uyduktan sonra imam “muktedirlerine bana uymayın diyemez” dedi. Muttaki buna cevap olarak “Bir kişi namaz kılmak için imama uyduktan sonra namazın içindeyken imama

¹⁵¹ Müjde, *Penc Sal Salteyi Taliban*, s. 138

¹⁵² Müjde, *Penc Sal Salteyi Taliban*, s. 139

muhalefet edebilir mi?” dedi ¹⁵³. Usame: “Hayır muhalefet edemez” dedi. Muttaki: “Sizinle bizim sorunumuz işte budur” dedi. Usame: “muktedirinin de imamda hakkı vardır. Mesela eğer imam ka’deyi ahiredeyken selam vermeyi unutup tekrar kalktığında muktedirlerin de tekbir getirip imamın yanlışlığını bildirmesi lazım” dedi. Mutteki gülümseyerek “Ey Şeyh, en azından bize biraz izin ver ki Ka’deyi âhireye varalım, biz daha namaza başlamak üzereyiz, bunu sen çok iyi biliyorsun, biz şimdi yüzlerce sıkıntıyla karşı karşıyayız, bir taraftan iç sıkıntı bir taraftan ise dış sıkıntı, en azından sende bize sıkıntı verme.” dedi. ¹⁵⁴

Usame birkaç dakikadan sonra yüzünü Mutteki’ye çevirerek, “Merak etmeyin ben sizleri en kısa zaman içinde en büyük iç sıkıntınızdan kurtaracağım” dedi. Bu sözünden birkaç hafta sonra Kuzey İttifakın lideri olarak tanınan Şah Mesud, Afganistan’ın kuzey bölgesinde bulunan Tahhar ilinin Hoca Bahavuddin ilçesinde iki Arap vasıtasıyla şehit edilmişti. Bazılarına göre Usame b. Ladin, Mutteki’ye “ben sizleri en büyük iç sıkıntılarınızdan kurtaracağım sözünden Şah Mesud’un öldürülme planını gerçekleştirildiğini ortaya koyuyordu. Muttaki ile Usame b. Ladinin arasında böyle bir tartışma söz konusu olduktan sora Taliban kendi içinde iki üç gruba ayrılmıştı. Taliban’ın yarısı Muttakinin, yarısı Usame b. Ladin’in ve yarısı ise Molla Ömer’in etrafında kenetlenmişti. ¹⁵⁵

Muttaki Taliban’ın başka bakanlarına göre hem genç hem de bilgi bakımından ön seviyede görünüyordu. Hatta Muttaki, Molla Hasan’ın yerine Dışişleri bakanı seçildikten sonra dış ülkelerle iyi bir iletişim kurarak bütün işlerini Birleşmiş Milletlerin kanun ve kurallarına göre devam ettirmesini istiyordu. Ama Usame b. Ladin’in yapmış olduğu bazı hareketleri ise Muttakinin bu düşüncelerinin önünü kapatıyordu. Hatta Muttaki Dışişleri bakanlığına seçilmeden önce Usame ile araları pek iyi değildi. Muttaki Dışişleri bakanlığına seçildikten sonra önce Usame’nin bazı hareketlerine itiraz ederek “Eğer gerçekten Taliban uluslar arası bir devlet kurma fikrini düşünüyorsa, o zaman Birleşmiş Milletlerin kanununa ve yasalarına mutlaka uymalıdır”, diyordu.

¹⁵³ Müjde, *Penc Sal Salteyi Taliban*, s. 141

¹⁵⁴ Müjde, *Penc Sal Salteyi Taliban*, s. 142

¹⁵⁵ Müjde, *Penc Sal Salteyi Taliban*, s. 143

Muttaki bir seferinde Kandahar'a geldikten sonra Andivallarına (askerlerine) Usame'yi kontrol altına almalarını bile emretmişti. Bundan sonra bir ara Usame kaybolmuştu. Bunun ardından ilk kez Muttaki (BBC) radyosuna "Usame hâlâ Afganistan'dadır hiçbir yere gitmemiştir" dedikten sonra kendisiyle El-Kaide'nin arasındaki ihtilafların daha da şiddetlenmesine neden olmuştu. Aynı zamanda Muttaki, Amerika ile Taliban'ın arasında iyi bir ilişkinin olmasını istiyordu. Bundan dolayı Şir Muhammed Abbas Stankzay'ı Abdulhakim Mücahidin yerine Taliban'ın temsilcisi olarak New York'a göndermesini istedi, fakat Stankzay Mütevekkilin çok samimi dostu olmasına rağmen red cevabını vererek, "Bizim sıkıntımız sadece kişisel sıkıntı değil, bizim devletimiz baştan sona kadar sıkıntıyla doludur bunun hangisini önce çözelim dedi. Yine sözüne devam ederek: "Bizim Usame b. Ladin, Kadın Hakları, İnsan Hakları ve buna benzer işler konusunda Birleşmiş Milletlerle sorunumuz olduğu müddetçe, benim New York'a varmam herhangi bir anlam taşımaz" dedi.¹⁵⁶

Merkezi Londra'da olan Arap televizyon kanalına mensup olan bir gazeteci 2001 yılında Usame b. Ladin ile röportaj yapmak amacıyla Kabil'e gelmişti. Fakat Taliban'ın baskısından dolayı Usame b. Ladin bu gazeteciye röportaj vermemişti. Ama bu gazeteci başka bir yerde fırsattan istifade ederek Usame ile konuşmayı başarmıştı. O anda Usame'nin yardımcısı (Eymen ez-Zevahiri) Arap gazeteciye: "Biz; en yakın bir zamanda Amerika'ya karşı bir operasyon yapacağız" demişti. Ama Eymen bu sözünün gayri resmi olarak kabul ettiğinin düşüncesindeydi. Fakat gazeteci, Afganistan'dan geri döndükten sonra (Eymen'in) bu sözünü televizyon kanalında yayınlamıştı. Daha sonra ise Eymen zorunlu olarak bu haberin doğru olmadığını dile getirdiyse de artık fayda vermedi. Çünkü Eymen'in öyle bir söz söylemesine orada hazır olan herkes şahitlik etmişti.¹⁵⁷

2.1.1. 11 Eylül Hadisesinin Etkileri

Tarihin en büyük terör eyleminin gerçekleştiği 11 Eylül 2001 sabahı insanlar sabah işlerine gidiyordu. Büyük bir bölümü ise işbaşı yapmış, rutin işleriyle ilgileniyordu. Bu sırada Afganistan'da saatlar 17.32'yi, Türkiye'de ise saatlar 16.02'yi

¹⁵⁶ Müjde, *Penc Sal Salteyi Taliban*, s. 139

¹⁵⁷ Müjde, *Penc Sal Salteyi Taliban*, s. 140

gösteriyordu. Yaklaşık 50 bin kişinin çalıştığı New York'taki Dünya Ticaret Merkezi'nde bulunalar sabah kahvelerini içiyor, gazetelere göz atıyordu. İşte tam bu esnada iki motorlu bir uçak New York'un yüksek binaları arasından sıyrılarak ikiz kuleler adıyla da bilinen Dünya Ticaret Merkezi'nin binalarından birine çarpmıştı. İlk gelen haberler anında ajanslar tarafından tüm dünyaya iletildi. “Dünya Ticaret Merkezi'ne iki motorlu bir uçak çarptı. Binada yangın başladı.” Aradan daha on dakika geçmemişti ki, ikinci bir uçak, canlı yayını izleyen milyonlarca insanın hayret dolu bakışları arasında Dünya Ticaret Merkezi'nin diğer kulesine daldı. Saatler Türkiye saatiyle 16.47'yi gösterdiğinde yeni bir haber daha gelmişti. Washington'daki Pentagon binasına çarpan bir başka uçak, büyük bir patlamaya neden olmuştu.¹⁵⁸

Binalara çarpan uçakların birer intihar eylemi olduğu kısa sürede anlaşıldı. Saat 16.52'de ABD'deki tüm uçuşlar yasaklandı. Havadaki tüm uçaklara acilen inme emri verildi. ABD ordusu en üst düzeyde alarmına geçti. Birkaç dakika sonra Washington'daki dev bir alışveriş merkezinde büyük bir patlama meydana geldiği haberi yayıldı. Ancak bu haber daha sonra doğrulanmadı. Bundan dolayı Amerikalılar tam bir panik halindeydiler.

11 Eylül hadisesinin gerçekleşmesi bazılarına göre ABD liderliğindeki hegemonyasını ifade için kullanılan yenedünya düzeninin başlangıç tarihi, bazılarına göre 10 yıldır oluşturulmaya çalışılan ve kuramsal alt yapısı hazırlanan yenedünya düzeninin biçimlenmeye başladığı tarihtir. İki seçeneğin dışında düşünenler ise bu tarihi, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra amaçladığı küresel hegemonyayı bir türlü kuramayan, Avrupa ve Çin gibi dünya sistemini belirleyecek çapta iki yeni aktörün ortaya çıkmasını engelleyemeyen ABD'nin, bu güçleri etkisizleştirmek için harekete geçtiği zaman dilimi olarak kabul ediyor. Her üç niteleme de “olabilir” diyen Müslümanlar açısından bu tarihin bambaşka bir anlamı vardır. İslâm, ABD öncülüğünde küresel bir savaşın açık düşmanı olarak ilk kez hedef alındı ve 7 Ekim'de Afganistan'a düşen bombalar ve füzelerle bu sınırsız, ölçsüz, gayri adil, gayri ahlaki ve geri dönüşü olmayan vahşet operasyonu başlamış oldu. ABD'nin karşısına çıkabilecek muhtemel güç merkezleri ise bu savaşta tereddütsüz bir şekilde Amerika'nın safında yer

¹⁵⁸ Demirel, *Paylaşılmayan Ülke*, s. 131

aldılar. Eğer 11 Eylül saldırısından sonra Avrupa veya Asya kıtasında olan Ülkeler Amerika'nın yanında olmasaydı bu kez bu ülkelere sizler de teröristlere yardım ediyorsunuz ya da teröristsiniz diye ithamda bulunacaktı. Bu sebeplerden dolayı bütün ülkeler ise kendilerini ABD'ye karşı daha saf bir dost ülke olarak göstermeleri için 11 Eylül cinayetinin kimlerin yaptığını araştırmayıp direkt ABD'nin sözünü kabul ederek onun yanında durdular.¹⁵⁹

Son derece kararlı ve iyi eğitilmiş pilotlar tarafından ele geçirilen yolcu uçakları rotalarından çevrilerek siyasi sistemin sembollerini yerle bir etmek için New York ve Washington'un kalbine saplandı ve altı bine yakın kişinin hayatına mal oldu. Ardı ardına yaşanan büyük patlamaların, yıkılan büyük kulelerin, cehennem ateşini andıran arbedenin ardından küresel siyasi irade, hedefi İslâm ve İslâmi hareketler olan açık ve sınırsız bir savaşı başlatmakta gecikmedi. Daha uçakların kara kutuları bile bulunmadan, ortada hiçbir kanıt yokken, saldırının ardında hangi güçlerin olacağı üzerinde hiçbir şekilde kafa yorulmadan suçlu ve düşman ilan ediliverdi. Bu suçları işleyen ise ABD'ye göre Usame b. Ladin, Taliban yanlıları kısaca "İslâmcı teröristler" idi.¹⁶⁰

Bu saldırıların kimler tarafından yapıldığına dair ciddi bir şekilde herhangi bir soruşturma yapılmaksızın uydurma delillerle okların İslâm dünyasına çevrilmesi, saldırının bir savaş olarak nitelenmesi, verilecek cevabın da dünya ölçeğinde bir savaş olarak ilan edilmesi sadece Müslümanları değil, bütün dünyayı endişeye sevk etti. On yıldır hazırlanan potansiyel düşmanın derhal devreye sokulmasıyla, yeni dünya sisteminin şekillenmesinde Müslümanların ve İslâm'ın kesinlikle devreden çıkarılmasına dair düşünce kendini derhal ele vermiş oldu. ABD sadece bununla yetinmeyip bu dehşetengiz saldırının nedenlerini, arkasındaki güçleri, neyi amaçladıklarını bir şekilde değerlendirmede. Saldırının arkasındaki güçleri tespit etmek için uluslararası çapta bir soruşturma yürütmek yerine, bu güçlerin kim veya kimler olduğu dünyanın dikkatinden özellikle uzak tutuldu. Saldırıdan hemen sonra Washington, İslâmi hareketlere karşı küresel ittifak kurmaya girişirken, sağduyusunu

¹⁵⁹ Gündüz, Süleyman, *Afganistan Taliban ve Ladin*, Birey Yayınları, İstanbul 2001, s. 137

¹⁶⁰ Gündüz, *Taliban ve Ladin*, s. 138

kaybetmiş ABD’li yazarlar Müslümanlara karşı savaş çığırtkanlıkları yapmışlardır. Kimin daha çok Amerikancı olduğunu ispatlama yarışına giren dünya medyası Müslüman ülkeleri ve bu ülke içinde bulunan İslâmcı grupları, hedef listesine koyup savaş çığılıkları atarak Müslümanlara karşı şiddeti ve nefreti körüklemiştir. Aslında böyle bir saldırı ne Usame Bin Ladin nede başka bir İslâmcı grubuna mensup olan adamın işi olabilirdi. Bu saldırı ise ancak ve ancak ABD’nin elinden gelebilecek bir işti. Ama bu çirkin hareket ise ne yazık ABD tarafından Müslümanların üzerine yüklenmişti.¹⁶¹

ABD Başkanı George Bush, saldırının ardından terörizme karşı “Haçlı seferi” başlattığını, bunun on yıl sürecek askeri, ekonomik, diplomatik ve istihbarat savaşı olacağını ilan etmişti. İslâm dünyasında paniğe neden olan bu açıklama daha sonra gaf olarak literatüre geçmiş, ancak yeni savaşın perde gerisindeki düşüncüyü bir anda açığa çıkarmış oldu. Sonra Müslüman toplumlara yönelik açık bir tasfiye operasyonu başlatılmıştı. Müslümanların yaşadığı hemen her ülke bir anda “cephe ülkesi” haline gelmişti. Bundan dolayı sadece Afganistan değil bütün İslâm ülkeleri nerdeyse bir “açık hapisane”ye dönüştürülmüş hale gelmişti. Amerika ise birçok İslâm ülkelere hâkim olabilmek için 11 Eylül saldırısının sorumlusu olarak Usame b. Ladin’i öne sürüyordu. Hâlbuki sorun Usame Bin Ladin veya Taliban sorunu değildi. Ladin sorunu yıllardır ABD’nin ısıtıp ısıtıp servise sunduğu bir oyundu.¹⁶²

ABD, yaşadığı terör dehşetini kimin düzenlediğine dair kesin bir bilgiye şimdilik ulaşamadı. Ancak ABD’den bazı çevreler şüpheleri üç hafta önce ABD hedeflerini vuracağını açıklayan Suudi asıllı Usame b. Ladin’e yönlendirdi. Daha önce Afrika’daki ABD büyükelçiliklerine düzenlenen saldırılardan sorumlu tutulan Bin Ladin’in Amerikan hedeflerine “eşi görülmemiş” saldırılar düzenleyeceği konusunda uyarılarda bulunduğu iddia edildi. Taliban yönetimi ise ABD’deki saldırıdan Usame b. Ladin’in sorumlu olmayacağını, onun hareket alanını tamamen kısıtladıklarını, dünya ile irtibatını kestiklerini açıkladı. Yine de Taliban yönetiminin bir sözcüsü, Bin Ladin’in ABD ‘deki saldırılardan sorumlu olmayacağını söyledi. Taliban sözcüsü Abdülhak

¹⁶¹ Gündüz, *Taliban ve Ladin*, s. 139

¹⁶² Gündüz, *Taliban ve Ladin*, s. 142

Mutmain, “ABD’de olanlar, sıradan insanların işi değildir. Bu hükümetlerin işi olabilir. Ne Usame b. Ladin, ne de biz bunu yapabiliriz” dedi. Mutmain “biz terörizmi desteklemiyoruz. B. Ladin’in böyle bir gücü yok. Saldırıları kınıyoruz” diye konuştu. ABD Başkanı George W. Bush ise Afganistan’a resmi bir şekilde girebilmesi için uluslar arası bir bahane arayarak, “Hayır bu saldırıyı Usame b. Ladin gerçekleştirdi, ben Ladin’i ölü ya da diri istiyorum” diyordu. ABD’nin planını artık herkes çok iyi biliyordu ama yapabilecek başka bir seçenekleri yoktu. Eğer herhangi bir ülke ABD’nin bu sözüne karşı çıksaydı o da terörist olarak nitelenecekti bunun için kimse ABD’ye bir şey diyemiyordu. Hatta ABD şöyle bir açıklama yapmıştı. “Dünya ya bizimledir ya da bizim karşıımızdadır.”¹⁶³ Yani “Bundan sora herhangi bir ülke ABD ile olmazsa o da teröristtir ve cezalandırılması gerekiyor” demek anlamına geliyordu. ABD, sadece Afganistan’ın değil bütün İslâm ülkelerin açık düşmanıdır. Renk, ırk, gelenek ve görenekleri ne olursa olsun Müslüman olduktan sonra hepsi aynıdır. Şimdi biliyoruz ABD askerleri birçok İslâm ülkelerinde bulunmaktadır. Zaten bunların amacını herkes çok açık ve net bir şekilde biliyor. Bunların amacı ise birinci sırada İslâmı ortadan kaldırmak, ikinci sırada bulunduğu ülkenin bütün zenginliklerini sömürmek ve üçüncü sıradaysa olduğu yerde otoritesini hâkim kılarak küçük bir Amerikan devletini kurmaktır. Burada belirtildiği üzere Amerika, Usame Bin Ladini bahane ederek Afganistan’a girmeyi amaçlıyordu. Bunun için ise tüm dünyayı kendi arkasına alarak, yalan bahaneyi doğruymuş gibi gösterip çirkin planına ulaşmayı başarabildi. Bundan sonra ne Birleşmiş Milletler ne de dünya gücü Amerika’ya karşı Afganistan’a saldırmaması için bir şey diyebilirdi. Aksine bütün dünya Amerika ile bir araya gelerek ABD’nin bu planının gerçekleştirilmesine yardımcı oldular. Saldırıdan kaç hafta önce Taliban’ın İslâmabad’daki Büyükelçisi Abdulselam Zaif, Amerikalı yetkililerinin araştırmalarının sonucunda Bin Ladin’in suçlu olduğunun kanıtlanması halinde, Suudi milyarderin iadesi olasılığını değerlendireceklerini belirtmişti. ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell, “sorumlu örgütü açıkça henüz teşhis edemedik, ama aday listesine bakınca onlardan biri bu bölgede oturuyor” dedi. Powell, “bu bölge” derken Afganistan’a gönderme yaptı. Bin Ladin, ise “ABD parmağıyla beni gösteriyor, ama

¹⁶³ El-Kuşî, Abdullah, *Yazde-i Septimber ve Tevtiye Hâyı poştî Perde-i Ân*, Trc: Kadiri, Kadir, İdare-i Daru’n Neşr Afganistan, Kabil 1384, s. 14

bunu asla ben yapmadım”, bunu yapanlar, kendi çıkarları için yaptılar. Ben Afganistan’da yaşıyorum ve bu tür eylemlere izin vermem diyordu.¹⁶⁴

ABD Başkanı George Bush, “Terörizme karşı bu haçlı seferidir. Bu savaş zamanı olacaktır. Amerikalılar sabırlı olmalı”. “21. yüzyılın ilk savaşını kararlı bir biçimde kazanmak zamanı artık gelmiştir. Evet, ulusumuz korkmuştur, ancak eli kolu bağlanmamıştır” dedi ve “Biz büyük bir ulusuz, bu kararlı ulus ipten kazıktan kurtulmuşlar tarafından sindirilemez. Bütün milletleri terörizme karşı davet ediyoruz, bu uzun bir süre alacak, ancak kazanmak için Amerika’nın bütün kaynaklarını kullanacağız. Bu saldırıyı düzenleyenler güçlü bir deviyükusundan uyandırdı” demiştir. Amerikan’ın içinde veya dışından birçok araştırmacı ise Usame b. Ladin’in 11 Eylül saldırısından sorumlu olmadığını ve ABD’nin bir bahane oluşturduğunu ileri sürmüştü.¹⁶⁵ Ama ABD’nin baskısından dolayı Taliban yönetimi, ABD’nin ikiz kulelere yapılan saldırıların bir numaralı zanlısı ilan ettiği b. Ladin’i teslim etmek için bazı koşullar öne sürmüştür. Söylentilere göre Taliban, b. Ladin’in tarafsız bir ülkede yargılanması ve Afganistan’a yönelik uluslararası yaptırımların kaldırılması talebinde bulundu. Taliban’ın ayrıca, Afganistan’da muhalif kuzey İttifakı’na silah dâhil yabancı desteğin sona ermesini de istemişti. Ama Amerika biz “ terörizme karşıyız ve terörizmi dünyadan silmek istiyoruz deyince” Taliban’ın Lideri Molla Muhammed Ömer, ABD’deki terörist saldırıların sorumlusu ilan edilen Usame Bin Ladin’in teslim edilmesi çağrısının, Taliban’ı yok etmek için bir bahane olduğunu söyledi. Taliban Lideri Molla Ömer’in, başkent Kabil’de yapılan ulema toplantısında, ABD ile görüşmeye hazır olduğunu söylediği bildirildi. Molla Muhammed Ömer, ABD ile sorun yaratmaya çalışmadıklarını, şimdiki ve geçmişteki Amerikan hükümetiyle görüşmeler yaptıklarını, gelecekte de görüşmeye hazır olduklarını söyledi. Yine de Taliban’ın Pakistan büyükelçisi Abdüsselam Zaif, “görüşmelere hazırız, savaşa girmektense görüşmelere başlamayı tercih ederiz” dedi.¹⁶⁶

Artık ne Amerika ne de Birleşmiş Milletler Taliban’ın sözünü dinlemiyorlardı. ABD’ ise çoktan Afganistan’a girebilmek için uluslararası bahaneyi hazırlamıştı.

¹⁶⁴ Gündüz, *Taliban ve Ladin*, s. 151

¹⁶⁵ El-Kuşî, *Yazde-i Septimber*, s. 15

¹⁶⁶ Gündüz, *Taliban ve Ladin*, s. 153

Taliban ve Usame b. Ladin ise Amerika'nın böyle bir planından çok etkilenererek büyük bir şaşkınlık içinde kalmıştı.

2.1.2. Amerika'nın Afganistan'daki Partilere Taliban'ı Yok Etmek İçin Vermiş Olduğu Destek.

Artık Amerika karar vermiş, ne olursa olsun Usame b. Ladin'i ölü ya da diri ele geçirecekti. Bunu bir kez daha önce denemişti ancak başarılı olmamıştı. ABD eski başkanı Clinton, Afrika'daki ABD Büyükelçilikleri'nin patlatılması üzerine, 1998 yılında b. Ladin ve onun işbirlikçilerine ait olduğu belirlenen eğitim kaplarının bombalandığını ancak b. Ladin ve yardımcılarının bu saldırıdan kurtulduğunu açıklamıştı. ABD'nin bu kez uyarıları ciddiydi. Bundan sonra Afganistan'daki bütün ulema bir araya gelerek ABD'nin b. Ladini teslim et çağrısına karşı ret cevabı vererek, ABD'nin saldırması halinde cihad ilan etme kararı çıktı. Nitekim Ulema'nın cihad kararı Taliban lideri Molla Muhammed Ömer tarafından, harekâtın başlamasıyla birlikte duyurulacaktı. ABD Başkanı George W. Bush, 11 Eylül'deki terörist saldırıların ardından her an gerçekleşmesi beklenen Afganistan'a askeri operasyon emrini, 7 Ekim 2001'de verdi. ABD Başkanı Bush, Beyaz Saray'dan yaptığı ve televizyonlardan canlı yayınlanan açıklamasında, “operasyon emrini verdim” dedi ve Afganistan'a askeri operasyonun başladığına işaret etti. Başkan Bush, saldırıların arkasında olduğuna inanılan Suudi asıllı terörün beyni Usame Bin Ladin ve terör örgütü El Kaide'nin yanı sıra Taliban'ın askeri imkânlarının da hedeflendiğini bildirdi.¹⁶⁷

ABD Başkanı bir konuşmasında ise, “Taliban Usame Bin Ladin'i bize teslim etse de Afganistan'da el Kaide kamplarının kapatılması anlamına gelmiyor, aynı zaman da bizim derdimiz çok büyüktür, milletimiz de aşırı derecede korkmuştur. Bundan dolayı biz Afganistan'daki el Kaide şebekelerinin kökünden sökmeliyiz” dedi. Başkan Bush, “Bu talepler yerine gelmedi. Şimdi Taliban, bunun bedelini ödeyecek” diye konuştu. Operasyonun çok kapsamlı olacağını açıklayan Bush, “Amerika, Afgan halkının çoktan beri samimi olarak belirlenen dostudur. Afganistan'da askeri hedefleri bombalarken, Afganlılara hiçbir zararın gelmeyeceğini belirtmiş bununla birlikte Afgan halkına yiyecek ve içecek yardımı yapıldığını söylemişti. Amerika, başka milletlerin

¹⁶⁷ Demirel, *Paylaşılmayan Ülke*, s. 177

düşmanı değil sadece ve sadece teröristlerin düşmanıdır” dedi. George W. Bush, “Bu savaşı, sabırla başarılarımızı biriktirerek kazanacağız” derken, savaşın Afganistan’daki hedeflerin vurulmasıyla sınırlı olmadığını ve daha geniş bir savaş olacağına işaret etmiştir. Terörün olduğu bir ülkede barış ve huzurun olmayacağını belirten Bush: “Aslında biz böyle bir savaşın ortaya çıkacağını ve böyle bir savaşa da girmeyi asla istemezdik ama bu bizim görevimizdir ve bu görevi yerine getirmemiz gerekir” dedi. Bush Amerikan halkının, harekât sonrası korku içinde olabileceğini, ancak ülkedeki eyaletlerin valileri ile koordinasyonlu bir şekilde, başta havaalanları olmak üzere güvenlik önlemlerinin artırıldığını bildirdi. İngiltere Başkanı Tony Blair, ABD tarafından Afganistan’a yönelik saldırıdan sonra askeri harekâta İngiliz güçlerinin de katılacağını resmen ilan etti.¹⁶⁸

Savaş emrini veren kişiler olarak büyük heyecan duyduklarını belirten Blair, harekâtın birtakım riskleri bulunduğunu, ancak bu riskin 11 Eylül’deki büyük terör saldırısını gerçekleştirenlere karşı mücadele başlatma kararının önüne geçmeyeceğini bildirmiştir. 11 Eylül saldırısının el Kaide tarafından gerçekleştiğini ve el Kaide’nin de lideri olarak Usame b. Ladin olduğunun kanıtlandığını da belirten Blair, Afganistan’daki Taliban yönetiminin de bu örgütü kurduğu ve barındırdığından kuşku bulunmadığına işaret etti. Terörle mücadele için başlatılan harekâtın üç önemli cephesi bulunduğunu, bunların askeri, diplomatik ve insanî cepheler olduğunu belirten başbakan Blair, askeri olarak El Kaide’ye yönelik savaşın başladığını, diplomatik çabaların sürdüğünü ve insani yardıma da büyük bir özen gösterdiğini ifade etti. George W. Bush, da Blair gibi her zaman “Bizim amacımız insanlara yardım etmek, hakkını savunmak ve teröristlerin elinden kurtarmaktır, aynı zamanda bizler ne İslâm ne Müslümanlar ve ne de Arapların düşmanıyız” diyordu. Ama ne yazık ki Bush bu sözlerinin hiç birine sadık kalmadı.¹⁶⁹

Blair, ABD’nin Afganistan’a saldırma mücadelesine girerken İngiltere’den yardım istediğini, kendisinin de Bush’a karşı sonuna kadar destek sözü verdiğini hatırlatırken, İngiltere hükümetinin elinde bulunan her türlü füzelerin de onun hizmetine

¹⁶⁸ Demirel, *Paylaşılmayan Ülke*, s. 178

¹⁶⁹ El-Kuşî, *Yazde-i Septimber*, s. 26

verdiğini belirttikten sonra, harekâtın ağırlığının ABD'nin üzerinde olduğunu, Kanada ve Fransa gibi diğer bazı ülkelerin de destek söz verdiklerini açıkladı. Aynı zamanda Blair, Afganlılara ve Afganistan'ı terk ederek komşu ülkelere sığınan mültecilere yardım sözünü tekrarladığı bir konuşmasında, İngiltere halkına, “Bu harekât çok önemli, çünkü 11 Eylül saldırısı İngiltere'nin tarihinde en çok vatandaşını kaybettiği terörist saldırı olmuştur. Kaldı ki bu böyle olmasaydı yine ABD'nin yanında olurduk çünkü ABD, bizim en yakın eski müttefik dostlarımızdandır ve her zaman sıkıntılı bir iş ortaya çıktığı anda birbirimize danışmışızdır” diye seslendi. 11 Eylül saldırısının üzerinden 26 gün geçmişti ki, beklenen harekât başladı. 7 Ekim 2001 tarihinde Sonsuz özgürlük adı verilen operasyon da ilk saldırılar Türkiye'nin yerel saatiyle 19.27'de Kabil, Kandahar ve Celalabad'da gerçekleşti. Uman Denizi'nde bulunan ABD savaş gemilerinden fırlatılan füzeler, uçak gemilerinden havalanan savaş uçakları da harekâta katılmıştı. Bu savaşta ilk önceleri sadece ABD kendi füze ve uçaklarıyla saldırmaya başlamıştı. Amerika kendi düşüncesine göre, Kuzey İttifakın yardımı olmaksızın uçak ve füze vasıtasıyla Taliban ve El Kaide'yi Afganistan'dan temizleyeceğini sanmıştı. Hâlbuki durum hiç de öyle olmadı. Zor durumda kaldığının farkına vardıktan sonra, Kuzey İttifak güçleriyle birlikte hareket eden ABD, ilk günlerinde kara savaşına girişmeyip kayıp vermekten çekiniyordu. Bunun için Afgan muhalif güçlerini öne sürmeyi tercih etmişti. Geçekten de Kuzey İttifak güçleri Amerika'nın Afganistan'a Taliban'ı etkisiz hâle getirmesi için büyük bir rol oynadı.¹⁷⁰

Taliban'ın hala bir sır olan çok hızlı gelişi gibi; gidişi de hızlı oldu. Bunun tek sebebi de ABD'nin füzeleri, bombaları ve Kuzey İttifakın operasyonları değildi. Taliban hareketi dolaylı yollarla yıllarca ABD tarafından desteklenmiş ve her türlü finans sağlanmıştı. Bu kaynaklar Taliban'ın ABD ile arası açıldıktan sonra kesildi ve Taliban yönetimi Amerika tarafından düşman olarak kabul edildi. Öte yandan Taliban, 5 yıllık süre içinde toplum üzerindeki gerekli organik yapılanmayı oluşturmaya ihtiyaç hissetmemiş, hatta baskıcı bir politika izlemesi, dahası unutulması mümkün olmayan zulmü ile yerel halk desteğini de kaybetmişti. Taliban ülkeye hâkim olduğu süre içinde düzenli bir ordu oluşturmada da geç kalmıştı. Pakistan'ın ilk günlerden beri Taliban'a verdiği askerî, stratejik desteğin ABD'nin baskısıyla kesilmesi de Taliban'ın

¹⁷⁰ Karval, *Dershayi Talkh*, s. 258

gerilemesinde önemli bir etkendi. Pakistan'ın hava sahasını ABD'ye açması, sınırdaki giriş ve çıkışları önlemesi, Taliban'ı her tarafı kuşatılmış bir konuma getirmişti. Artık Suudi Arabistan ve körfez ülkelerinden de para gelmiyordu. Taliban bu destekler olmadan uzun bir süre ayakta kalamazdı. Kalamadı da. Dışarıdan parayla satın alınan komutanlar, köy ağaları ve aşiret reisleri Taliban'ın maddi kaynakları kuruyunca kuvvetleriyle beraber birer birer ayrıldılar. Kimileri savaşmayı bıraktı, kimileri İttifak güçlerine katıldı. Bu arada ise Kuzey İttifakı da Taliban'ın yıkılması için çok önemli roller oynadı. Bu güçlerin yarısı Afganistan'ın batı tarafından ve yarısı ise kuzeyinden Talibanlara karşı operasyon yapmaya başladı.¹⁷¹

“Terörizme karşı” adı altında masum halka devlet terörünü uygulamakla başlayan Amerika, dünya jandarmalığında üslûp değişikliğine gitmişti. Çıkarı için desteklediği örgütlere de artık ihtiyaç duymuyordu. Bu operasyon, bir bakıma, bundan sonra Müslümanlara karşı acımasız olacağına da bir göstergesiydi. Bundan önce İngilizler yapıyı bozmuştu. Sonra kralların zorbalığından komünist idareye, komünizmden Sovyetlerin vahşetine, Sovyetler kovulduktan sonra mücahitlerin akıttığı kana ve en son Taliban'ın akıl almaz baskısına maruz kalan Afgan insanı, şimdi de Amerikalıların zulmünü yaşıyordu. Aslında ABD'nin Afganistan'a Taliban'a karşı saldırısı, Kuzey İttifakı için de iyi bir fırsat doğurmuştu. Bu saldırıda ABD'nin (B 52) savaş uçakları Özbekistan ve Pakistan'ın askeri havaalanından ve bir kısmı da Hint denizinde bulunan uçak gemilerinden kalkarak Taliban'ın bulunduğu yerleri bombalamıştı. Bu saldırıda ABD'nin kimyasal bombaların bile kullandığı bazıları tarafından söylenmektedir. Neticede yüzlerce masum ve günahsız Afgan halkı bu acımasız saldırıda canlarını ve mallarını kaybetmişlerdi. Bu saldırıda ise Pakistan'ın savaş uçakları da ABD'nin talimatıyla Afganistan'ın çeşitli bölgelerini bombalayarak, diğer bazı uçakları ise İSİ' ye mensup askerleri Pakistan'a naklediyordu.¹⁷²

Bir gazetecinin haber verdiği göre ABD'nin uçakları Usame Bin Ladini Tora Bura mağaralarının içinde olduğunu zannederek bombalamaya çalışırken, o anda Usame'nin Pakistan'ın bir hastanesinde olduğunu ve İSİ'nin bazı etkili adamlarıyla

¹⁷¹ Selim, *Dostum*, s. 250

¹⁷² Ayyej, *Afganistan Ulguvi Demokrasi Amrikayi Az Tahmili Terörezim Ta Suduri Demokrasi*, İdareyi Darun'Neşr Afganistan, Kabil 1384, s. 132

konuştugunu ortaya koyuyor. Geçek şu ki ABD hiçbir zaman Usame'yi yakalamak istemiyor, eğer isterse Usame bir gün içinde yakalanacaktı. Zaten Usame Bin Ladin'in ve Taliban'ın arkasında başta ABD, olmak üzere Suudi Arabistan ve Pakistan bulunmaktadır. Bunu herkes çok net bir şekilde biliyor. Şunu söylemek gerekiyor Amerika Afganistan'da kendi siyasetine bağlı olan bir rejim istiyor, Taliban rejimi önceleri Amerika'nın menfaatine göre hareket ediyordu, fakat böyle bir durum fazla uzun sürmeyince Amerika hemen yön değiştirdi. Böylece dünkü dostu bugün ise bir numaralı düşmanı olmuştu. Buna rağmen ABD ve İSİ, Usame b. Ladin'in bütün sırrından, nerede olup olmadığından net bir şekilde haberdardı yine de onu yakalamak istemiyordu. Mesela Saddam Hüseyin her bakımdan Usame Bin Ladin'e göre yüzlerce merteye daha güçlü ve daha kuvvetliydi, buna rağmen birkaç ayın içinde sanki kedi sıçanı deliğinin içinden zorla dışarı çıkarıp parçaladığı gibi, Müslümanların en kutsal günü olarak sayılan kurban bayramında onu idam etmişti. Ama işin garip tarafı şu ki, yurtsuz Usame'yi ne ABD ve nede Pakistan yakalayabiliyor.¹⁷³

ABD'nin ilk günlerde geceleri süren saldırıları daha sonra gün boyu devam etmişti. ABD'nin amacı kara savaşına ihtiyaç bırakmadan ağır bombardımanla birlikte kuzey İttifakı'nın yolunu açmaktı. Ancak İslâm dünyasının tepkilerine neden olabileceği gerekçesiyle başlarda, yaklaşan ramazan ayı dikkate alınarak kutsal ay boyunca taarruzlara ara verilmesi istendi. Pervez Müşerref de bu talebi tekrarladı. Ancak Rumsfeld gibi etkili adamlar ve hatta Burhaneddin Rabbani ve takımı saldırıların ramazan ayında da sürmesini istediler. Elbette Taliban'ın 50 bin kişilik bir güçle 650 bin kilometre olan Afganistan toprağını kuvvetli bir bombardımana ve lojistik bir güçle takviye edilmiş muhaliflere karşı savunması zordu. Bundan dolayı 15 bin civarında oldukları tahmin edilen Kuzey İttifak birlikleri bombardımandan da azami bir şekilde yararlanarak yenilmesi çok zor olan Taliban güçleri karşısında kısa bir sürede zafer kazandı. Moral gücü yüksek oluşuyla da Kuzey İttifakı, kırılğan dengeyi kısa bir sürede kendi lehine çevirebilmeyi başardı.¹⁷⁴

¹⁷³ Ayyej, *Afganistan Ulguyi Demokrasi*, s. 133

¹⁷⁴ Ahmetbeyğolu, *Afganistan*, s. 397

2.2. AFGANİSTAN'DAKİ MÜCAHİTLERİN OYNADIKLARI ROLLER

M. 1978 yılında Afganistan'da komünist hükümetin idareyi ele almasının ardından ülke de Sovyetlerin baskısı yoğun şekilde hissedilmeye başlandı. Bunun yanında Sovyet Kızıl Ordu'sunun baskıları arttıkça Afganistan'da İslâmi uyanış da hızla yayılıyordu. Kabil Üniversitesi İslâmi hareketin ortaya çıkışı ve gelişmesinde önemli bir merkez halini almıştı. Bu üniversite Kabil'de M. 1969 yılında yapılmıştı. Burada okuyan birçok öğrenci Davut Han tarafından parti kurma bahanesiyle hapisaneye atılmıştı. Bu hapsedilenlerin arasında Gülbüddin Hikmetyar da bulunmaktaydı. Bir süre sonra hapisten çıkan Hikmetyar, Burhaneddin Rabbani ile örgütün diğer önde gelen isimleriyle ülkeyi terk ederek Pakistan'a sığındılar. 1979 yılında ise Afganistan, Sovyetler tarafından işgal edilince Hikmetyar, Burhaneddin Rabbani ve Ahmed Şah Mesud gibi Tacik asıllı liderlerden yolunu ayırarak Hizb-i İslâmi örgütünü kurdu ve Sovyetlere karşı direnişe başladı. İlk ayaklanma doğu vilayeti Herat'ta yaşandı. Afgan askerleriyle birlikte hareket eden halk yönetimi ele geçirdi. Ama Kabil'in o zamanki Sovyet yanlısı hükümeti ise halk ile mücahitleri ağır bir şekilde bombaladı. Mücahitler ile Kabil hükümeti arasında ortaya çıkmış olan savaşlar çok uzun sürdü. Bu olaylarda yaklaşık 50 bin kişi hayatını kaybetti. Köyler kasabalar basıldı ileri gelen din adamlarının bazıları idam edilirken bazıları kurşuna dizildi, bazıları ise diri diri çukurlara atılarak üzerlerine buldozerlerle toprak atılarak öldürüldü. Sovyetler Birliği işgalinin sürdüğü yıllarda direnişe başlayan Afganlar, dünyanın dört bir yanından gönüllü olarak gelen Müslümanların da katılımıyla yedi büyük cephe (parti) oluşturdu.¹⁷⁵ Bu cepheler ve liderlerinin isimlerini şöyle sıralayabiliriz:

¹⁷⁵ Mutanoğlu, *Afganistan*, s. 42

Cepheler (Partiler) Ve Liderleri

1- Hizb-i İslâmî Afganistan	Gülbeddin Hikmetyar
2- Cemyet-i İslâmî Afganistan	Burhaneddin Rabbani
3- Mahaz-ı Milli İslâmî Afganistan	Seyyid Ahmed Geylanî
4- Hareket-i İnkılâb-ı İslâmi	Muhammed Nebi Muhammedi
5- Cephe-i Milli İslâmî Afganistan	Sibgatullah Müceddidî
6- Hizb-i İslâmî	Mevlevi Yunus Halis
7- İttihad-i İslâmî Afganistan	Gulam Resul Sayyaf.

Mücahit partiler özellikle Pakistan'ın Peşaver şehrini kendilerine ana üs olarak seçmişlerdi. Zaten Peşaver, 1893'te imzalanan Devrend Anlaşması'ndan önce bir Afgan toprağı olarak sayılıyordu. Peşaver halkı da aynı zamanda Peştun idi. Bu kentin hepsi Peştuce (Afganistan'ın resmi dili) konuşuyordu. Bu anlamda Peşaver kenti Afganistan'ın Sovyetler Birliği'nden kurtarılmasında lojistik anlamda önemli bir rol oynamıştı. "Afgan Cihadı" adı verilen direniş hareketi, aynı zamanda İslâm dünyasında yeni bir uyanış ve cihad ruhunu algılamada farklı bir süreç başlatmıştı. Mücahitlerin direnişi sürerken Babrak Karmal'ın devlet başkanlığı da 1986 yılında sona erdi. Onun yerine Sovyetler Birliği'nden polis şefi olarak Afganistan'a gelen Dr. Muhammed Necibullah yeni devlet başkanı oldu. Mücahitlerin Sovyet işgaline direnişi, 1988 yılında Sovyetler Birliği'ni Afganistan'daki ordularını geri çekmeye itti. Michael Gorbaçov 8 Şubat 1988 tarihinde Sovyet ordusunun on ay içinde Afganistan topraklarından çekileceğini, ancak Afganistan'la Sovyetler Birliği'nin iyi ilişkilerinin devam edeceğini ve Necibullah hükümetine verdikleri desteğin süreceğini açıkladı. Aslında Gorbaçov'un bu açıklamasıyla, 1979'un aralık ayından 1988 Şubat'ına kadar süren yaklaşık dokuz yıllık savaş boyunca Sovyetlerin tam bir hezimete uğradıkları

söylenbilir. Savaş sırasında Afganistan’da öldürülen Sovyet askerlerinin sayısının 15 bin ila 30 bin, ayrıca 1000’den fazla Sovyet tankının tahrip edildiği bilinmektedir.¹⁷⁶

Sovyetler Birliği Afganistan’ı işgal ederken takip ettiği siyasetde çok büyük hatalar yapmıştır. Bunları şöyle izah etmek mümkündür: Birincisi, Afgan halkının Sovyet kuvvetlerine karşı kitle halinde direnebileceğini Sovyetlerin hesap edememiş olmasıdır. Çünkü bu savaş dönemlerinde bütün kırsal bölgelerin % 70’i her zaman Afgan direnişçilerinin elinde bulunmaktaydı. İkinci olarak, Sovyetler Afganistan’ı işgal ederken, Afgan ordusunu da kullanabileceklerini zannettiler. Ancak 100 bin kişilik Afgan ordusu, daha 1980 yılı sonunda 25-30 bin kişiye indi, çünkü asker ve subaylar ordudan kaçarak direnişçilere katıldılar. Yine de bir taraftan Sovyet askerleri için Afganistan’ın yüksek dağları ciddi bir manada sıkıntı çıkarırken diğer taraftan Sovyet askerinin araziyi tanımamasına karşılık Afgan direnişçileri kendi topraklarını karış karış biliyorlardı. Bu sebeplerden dolayı 15 Şubat 1988’de Sovyet orduları, Afganistan’dan çıkarken nerdeyse yaklaşık bir buçuk milyon Afgan şehit bırakarak Afganistan’dan çekilmek zorunda kaldı. Afganistan savaşındaki bu yenilgi SSCB’nin hızla dağılmasına sebep oldu.¹⁷⁷

Sovyet ordusu Afganistan’dan geri çekildikten kısa bir süre sonra, Muhammed Necibullah’ın hükümeti de Afgan Mücahitlerine karşı fazla dayanamadı. Ahmet Şah Mesud komutasındaki askerler Kabil’e girmesinin ardından, kent dışında mücahit partiler arasında çatışma başladı. Kabil dışında bir yandan Rabbani ve Şah Mesud askerleriyle Hikmetyar askerleri arasında çatışmalar yaşanırken, diğer yandan şehir merkezinde de Şii Hazaralardan oluşan Abdulali Mazari liderliğindeki Hizb-i Vahdet (Hazara) ile Abdurrahman Resul Sayyaf liderliğindeki İttihadi İslâmi (Peştun) birlikleri arasında çatışmalar yaşanıyordu. Bu çatışmalardan kısa bir süre sonra General Dostum birlikleri (Özbek ve Türkmen) saf değiştirerek Hazaraların yanında yer aldı. Nisan 1992 Pakistan’ın Peşaver kentinde Toplanan mücahit gruplar, Afganistan İslâm Devleti’nin kurulduğunu açıkladılar. Ama Gülbeddin Hikmetyar ile Rabbani’nin arasındaki ihtilaflar nedeniyle devlet başkanlığı, tarafsız biri olarak görülen Cephe-yi Necat-i Milli

¹⁷⁶ Mutanoğlu, *Afganistan*, s. 44

¹⁷⁷ Mutanoğlu, *Afganistan*, s. 45

Afganistan grubunun Tacik asıllı başkanı Sibgatullah Müceddidi'ye verildi. Altı aydan sonra M.1993 yılında Cumhurbaşkanlık makamı ise Rabbani'ye bırakıldı. Rabbani ve Hikmetyar, Afganistan'ın yeniden yapılandırması için harekete geçerek önce İran'ı sonra Suudi Arabistan'ı ziyaret ettiler ve yardım sözü aldılar. Buna rağmen Afgan partilerin arasında çatışmalar Kabil'in içinde ve dışında tüm hızıyla devam ediyordu. Bu dönemde başkent Kabil savaş zamanında bile rastlanmayan büyük bir yıkıma uğramış, binlerce kişi bombardıman ve çatışmalar sonucu hayatını kaybetmişti. Ülkede önü alınmayan bir iç savaş sürerken 1994 yılının Kasım ayında Afganistan'ın güney bölgesinde bulunan Kandahar ilinde, Taliban başta ABD olmak üzere Pakistan ve Suudi Arabistan'ın vasıtasıyla ortaya çıkmıştı.¹⁷⁸ Taliban'dan önce de Afgan mücahit grupları ciddi mücadeleler vererek Sovyetleri ülkeden çıkardıktan sonrada kendi ortalarında bütün Afgan halkını temsil edecek kadar bir devlet de inşa edememişti.¹⁷⁹

Artık bundan sonra Afganistan'da olan bütün mücahit gruplar ise Taliban'ı ortadan kaldırmak için var olan gücünü tüm gayretleriyle kullanıyorlardı. Afganistan'daki Taliban karşıtı partilerin ise bir araya gelip ittifak etmeleri çok önemliydi. Eğer bunu yapmazsa zaten kaçacak başka bir yerleri de kalmamıştı. Çünkü Taliban Afganistan'ın %'de 85'ni eline geçirmişti. Taliban karşıtı gruplar kendi aralarındaki ittifakı, "Afganistan'ın Taliban'ın elinden kurtuluşu için Birleşik Milli İslâmî Cephesi" veya "Birleşik Cephe" olarak adlandırmışlardı. Ancak ittifakın daha çok ülkenin kuzey kesiminde etkili olması sebebiyle bu cepheye, "Kuzey İttifakı" denildi. Dolayısıyla Türk ve Dünya kamuoyu da bu oluşumu " Kuzey İttifakı" ismiyle tanıdı. General Abdürreşid Dostum ismiyle bütünleşen Kuzey İttifakı'nın bel kemiğini, Dostumun liderliğinde Cünbüş-i Milli İslâmî, Burhaneddin Rabbani liderliğinde Cemyet-i İslâmî, Gulam Resul Seyyaf liderliğindeki İttihad-ı İslâmî, Melevî Yunus Halis liderliğindeki Hizb-i İslâmî, Kerim Halilî liderliğindeki Vahdet-i İslâmî ile Şii İslâmî Hareketi ve Doğu Şura meclisiydi.¹⁸⁰

11 Eylül 2001 tarihinde yaşanan olaylar Taliban'ı gerçekten çok zor bir durumda bırakmıştı. Bir taraftan Taliban'ın kendi içinde çeşitli ihtilaflar ortaya

¹⁷⁸ Hakcu, *Mudakhilati Kharici*, s. 170

¹⁷⁹ Gündüz, *Taliban ve Ladin*, s. 104

¹⁸⁰ Selim, *Dostum*, s. 251

çıkarken, başka bir taraftan Birleşmiş Milletlerin baskısı altında kalmıştı. Artık Taliban bu dönemlerde siyaset sahnesinden çekilmek üzereydi. Çünkü Taliban'ın en önde gelen büyük komutanlarından Molla Fazıl gibi birçok adamları ve en eğitimli askerleriyle birlikte Pakistan, gizli servisi İSİ'ye bağlı subaylar da Afganistan'ın kuzey bölgesinde bulunan Kunduz ilinde esir kalmıştı. Kunduz ilinde esir kalan Taliban'ın üst düzey komutanları da çaresizliğinden dolayı General Dostum ile irtibat kurarak kendisine teslim olacağını söz vermişti. Dostum da onların bu sözüne olumlu cevap vererek Mezar'ı Şeriften Kunduz'a doğru yola koyulmuştu. Afganistan'ın kuzey bölgesinde bulunan Kunduz şehrine ulaşan General Dostuma, Taliban'ın önde gelen komutanlarından sayılan Molla Fazıl askerleriyle teslim olmuştu. Afganistan'ın kuzey bölgesinde bulunan Kunduz şehri Taliban için her bakımdan son derece önemliydi. Bu şehir Kuzey İttifakın eline geçtikten sonra, Afganistan'ın kuzey bölgesinde bulunan bütün illerin, Taliban karşıtı grubun eline geçti demek anlamına geliyordu.¹⁸¹

Bu arada ABD'nin dışişleri yetkilileri de bir açıklama yaptı. “Dostum isterse, Kâbil'i de ele geçirir” diyordu. Bundan dolayı Şah Mesudun yerine geçen Fehim Han ise tedirgin olmuştu. Fehim Han'ın Tedirgin oluşunun sebebi de önceden, General Dostum ile Fehim Han birbiriyle anlaşarak Başkent Kabil'e Barış gücünden başka kimse giremeyecekti; şehrin denetimini, Barış gücü sağlayacaktı. Yine de General Dostum Fehim Han'a “zaman kaybetmene gerek yok, hemen başkent Kabil'e doğru hareket et Mezar-ı Şerif ve Kunduz tamamen temizlendi, Taliban'ın beli kırıldı... Kabil'in hürriyete kavuşması benim öncelikli arzum. Hiç bekleme, hemen gir” dedi. Böylece Fehim Han da Kabil'e girerken hiçbir direnişle karşılaşmadı, hiçbir çatışma yaşanmadı. Savaşın tamamı kuzeyde oldu, kuzeyde bitti.¹⁸²

¹⁸¹ Selim, *Dostum*, s. 277

¹⁸² Selim, *Dostum*, s. 179

2.3. TALİBAN'IN ETKİSİZ HALE GETİRİLMESİ

Aslında Taliban hareketinin etkisiz hale getirilmesi Amerika'nın Taliban'a karşı kuzey ittifakını destekleyerek Kandahar'ı işgal etmeleriyle başlamıştır. Çünkü Kandahar Taliban'ın Kabil'den sonraki ikinci başkenti olarak sayılıyordu. Bunun için Kandahar'ın yıkılması Taliban hareketinin etkisiz hale getirilmesi demek anlamına geliyordu.¹⁸³

Amerika'nın Afganistan'a Taliban'a karşı saldırısından birkaç gün önce Molla Muhammed Ömer etrafındaki adamlarına, “Herhalde sizler benim korkak olduğumu söyleyebilirsiniz, ama ben ailemi Pakistan'a göndermek mecburiyetindeyim” dedi. Bundan önce Taliban yetkilileri Molla Ömer'in hiç olmazsa takva ve şecaat sahibi birisi olduğunu düşünüyorlardı. Ama Molla Ömer, ailesinin Pakistan'a göndereceği sözünü etrafında olan adamlarına açıklayınca onların gözünde çok zayıf ve güçsüz görülmeye başlanmıştı. Bundan önce Mevlevi Vekilahmed Mütevekkil Amerikan saldırısı sırasında İran sınırında İranlı bir üst düzey adamıyla görüşme yapmıştı. Bu kişi Mütevekkile Afganistan'ın kuzey bölgelerini bırakacağını ve bu bölgelerde Taliban taraftarlarının pek olmadığını, bundan dolayı ağır bir şekilde kayba uğrayacağını söylemişti. Mütevekkil, Taliban Lideri Molla Ömer'le İranlı önemli kişinin sözlerine inanmayarak kendilerinin kuzeyde Kuzey İttifakına karşı dayanabileceklerini zannetmişlerdi. Hâlbuki İranlı yetkili adam gerçekten hakikati söylemişti, çünkü kuzeyde herkes Taliban'ın çok sert uygulamalarından dolayı bıkmıştı. Bu dönemde Pakistan'ın “Kabaili” bölgesinde binlerce Pakistanlı bir araya gelerek Amerika'ya karşı cihad etmeye Afganistan'a gitmek için hazırlanmaya başlamıştı. Ama onlar Taliban gibi yüz yüze savaşacaklarını zannetmişlerdi ama durum hiç de düşündükleri gibi olmadı. Çünkü havadan uçakla saldırılar başladı ve bu saldırılar üç dört hafta boyunca devam etti. Kuzeyde birkaç hafta şiddetli bombardıman sonucunda durum çok vahim bir hal aldı. Bundan dolayı Pakistan'dan yeni gelen gönüllü askerler Mezar-ı Şerife gönderilmişti. Fakat bu gönüllü askerlerin bölgede yabancı olmasından dolayı Mezar-ı Şerifin sıkıntılı durumu çözülemedi. Molla Ömer Kandahar'da direnişin devam edeceğini düşünüyordu. Amerikan hava kuvvetlerinin ağır bombardımanın neticesinde bu düşüncesinden

¹⁸³ Müjde, *Penc Sal Salteyi Taliban*, s. 160

vazgeçti. Kandahar kendisine ızdırap vermeye başladı. Bu sebeple Molla Ömer hiç kimsenin bilmediği yerlerde gecelerini geçirmeye çalışıyor, hatta CIA kedisinin yerini tespit edememesi için telsizle görüşme yapmıyordu.¹⁸⁴

Taliban'ın bazı önde gelen komutanları Molla Ömer haricinde kimsenin sözünü dinlemiyordu. Taliban Kuzey Birliği'nin reisi Molla Nurullah Nuri telsizden şöyle bağıırıyordu. "Biz havadan kuşatma altındayız Mezar-ı Şerifin yakınlarında yer yer saldırılara maruz kalıyoruz. Şehrin içinde de bize karşı saldırılar başladı, Molla Ömer'in bize ne yapacağımızı söylemesi lazım." Taliban güneybatı birliğinin reisi Molla Ahter Muhammed Osmanî, Molla Ömer'le istişare ettikten sonra, Nurullah Nuri'ye "Siz şimdiki durumumuzu çok iyi biliyorsunuz, eğer sıkıntı çoksa orada olan başka Taliban komutanlarıyla meşveret edin" demişti. Fakat Nurullah Nuri sürekli bir şekilde, "Ben Molla Ömer'in kendi ağzından bir şeyler duymak istiyorum, o ne derse onu yapacağım, iş olup bittikten sonra bana korkak demesin" diyordu.¹⁸⁵

Hatta Taliban'ın başka komutanları da Nurullah Nuri gibi Molla Ömer'den bilgi elde edinmek için telsizle konuşuyor, fakat Molla Ömer komutanlarının seslerini telsizden duyuyor ancak hiçbirisine cevap vermiyordu. Sonunda Amerikan savaş uçakları Samangan yakınında bulunan Tangi Taşkorgan'ı ağır bir şekilde bombalamıştı bundan dolayı Mezar-ı Şerifi, Poli Humri'ye ulaştırılan yol da kesilmişti. Taliban'ın önde gelen adamları Mezar-ı Şerifte birbiriyle istişare ederek, bu şehirden çıkmaya karar vermişlerdi, çünkü ABD'nin B-52 bombardıman uçaklarının ağır saldırısı altında daha fazla dayanamıyorlardı.¹⁸⁶ Bir taraftan bu olaylar olurken şehir halkının da Taliban'a karşı ayaklanma tehdidi devam ediyordu. Bu sırada Bamyan vilayetinin düştüğü haberi geldi ve bundan dolayı ülkenin kuzey kısmıyla güneyi arasında bağlantıyı sağlayan yollar da kesilmişti. Aynı zamanda Bamyan ilinin düşüşü ülkenin kuzey kesiminde bulunan Taliban kuvvetlerinin muhasara altında kaldığı anlamına geliyordu. Taliban kuvvetleri bölge halkına yaptıkları zulüm ve işkencelere karşılık bölge halkının da intikam alma düşüncesinde olduklarını akıllarına getirerek bu durumdan kaygı

¹⁸⁴ Müjde, *Penc Sal Saltayi Taliban*, s. 156

¹⁸⁵ Müjde, *Penc Sal Saltayi Taliban*, s. 157

¹⁸⁶ Sayidi, Abdulvahid, *Afghanistan Der Kuran-i Bazi Hay-i Siyasi gharp*, YY, Mezar-i Şerif 1387-1388, s. 12

duyuyorlardı. Yabancı gönüllü savaşçılarla Taliban askerleri çok zor durumda kalmıştı. el Kaide'nin önde gelen komutanlarından sayılan Ebu Hafs bombardımanın başlarında Mezar-ı Şerifin Çihil Zine denilen yerinde öldürülmüştü. Bu olaydan birkaç gün evvel Amerikan savaş uçaklarının Mezar-ı Şerifin “Çeşme-i Şifa” adlı yerine saldırısı neticesinde yabancı gönüllü savaşçıların en üst düzey komutanı Cuma Bay Namangani ağır yaralanıp hastanede hayatını kaybetmişti. Böyle bir zamanda Usame Bin Ladin ve Eyman ez-Zevahiri gibi kişilerde kayıplara karışmıştı.¹⁸⁷

Taliban askerleri gece yarısında Mezar-ı Şeriften Kunduza Ergenek Çölünü kullanarak düzensiz bir şekilde geriye kaçmaya başladılar. Bu kaçıştan Pakistan'dan gelen gönüllü birliklerin yarısının haberi olmayarak Mezar-ı Şerifte kaldılar. Bu düzensiz geri kaçıştan dolayı Taliban büyük bir kayba uğradı. Amerikan savaş uçakları sabahtan akşama kadar Taliban araçlarının üzerine durmadan bomba yağdırıyordu. Ve her tarafta parçalanmış, dağılmış araç enkazları ve insan cesetleri göze çarpıyordu. Mezar-ı Şerifin düşüşü Taliban'ın Afganistan'daki siyaset sahnesinden uzaklaşması anlamına geliyordu, Taliban'ın elindeki şehirler tek tek Kuzey İttifakın eline geçerken Kunduzda yabancı gönüllü savaşçıların olması sebebiyle bu direniş bir süre daha devam etti. Bu olaylar gelişirken Molla Ömer Kandahar'da istihareye yatıyor yandaşlarına “Amerikan birkaç gün içinde hezimete uğrayacak” diye telkinde bulunuyordu. Amerika'nın sürekli bombardımanı ve etrafındaki kişilerin seyrekleşmesiyle istihareyi bıraktı. Kandahar'ın da düşmesiyle Taliban'ın İmaret İslâmi ismi altındaki kurmuş olduğu devletin de sonu geldi.¹⁸⁸

Böylece Afganistan'da Taliban dönemi sona ermiş, onun yerine Bonn konferansındaki alınmış olan karar ve Afganistan Loya Jirgası tarafından verilmiş olan onayına göre merkezde Hamid Karzai Haziran 2002'de Devlet Başkanı olarak tayin edilmiştir.¹⁸⁹

¹⁸⁷ Müjde, *Penc Sal Saltayi Taliban*, s. 159

¹⁸⁸ Müjde, *Penc Sal Saltayi Taliban*, s. 160

¹⁸⁹ Karval, *Dershayi Talkh*, s. 258

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TALİBAN HAREKETİNİN MEZHEBİ GÖRÜŞLERİ

3.1. TALİBAN'IN İSLÂM ANLAYIŞI VE ÖNE ÇIKARDIKLARI BAZI KAVRAMLAR

İslâm sözlükte, itaat etmek, boyun eğmek, bağlanmak, bir şeye teslim olmak, esenlikte kalmak manalarına gelir.¹⁹⁰ Terim olarak ise, Yüce Allah'a itaat etmek, Peygamberimiz Hz. Muhammed'in (s.a.v.) din adına bildirmiş olduğu şeylerin hepsini benimsediğini göstermektedir.¹⁹¹

Kur'ân-ı Kerim'de iman ile İslâm, bazen aynı manada kullanılmış, bazen de farklı kavramlar olarak ele alınmıştır. İman ile İslâm, aynı manada kullanılırsa bu durumda İslâm deyince İslâm'ın gerekleri olan hükümlerin dinden olduğuna inanmak, İslâm'ı bir din olarak benimsemek ve O'na boyun eğmek manası anlaşılır. İslâm çok geniş bir kavramdır ve teslimiyet demektir. Teslimiyet ise üç türlü olur: Ya kalben olur ki, bu kesin inanç demektir. Ya dille olur ki, bu da ikrardır. Ya da organlarla olur. Bunlar da ibadetlerdir. Bu üç şeklin en üstünü kalple olanıdır. İşte İslâm'ın üç şeklinden biri olan kalbin teslimiyetine ve bağlılığına iman denir.¹⁹² İslâm dini, hakikî dinlerin en sonu ve en mükemmelidir. Bu mübarek İslâm yalnız bir kavme, bir asra mahsus değildir, belki bütün insanlara ait umumî, fitrî bir dindir. İnsanların yaratılışlarına, yaşayışlarına tamamıyla uygundur.¹⁹³ Bu muazzam din, bir necat ve felâh yoludur, bir selâmet ve saadet kaynağıdır, bunun için başka milletlere mensup olan insanlar bu dini çabuk bir şekilde kabul etmişlerdir.¹⁹⁴ Bunun için Allah (c.c.) “Şüphesiz Allah katında

¹⁹⁰ Gündüz, Süleyman, *Dinsel Şiddet*, Etüt Yayınları, Samsun 2002, s. 94

¹⁹¹ Kılavuz, Saim, *İslâm Akaidi ve Kelâm'a Giriş*, Ensar Yayınları, 15. Baskı, İstanbul 2010, s. 54

¹⁹² Kılavuz, *İslâm Akaidi*, s. 55

¹⁹³ Naik, Zakir, *İtiraz Bar İslâm*, Trc: Muhacir, Muhsan, İntişarat Muessesey-i Neşerâti Meyhen, Kabil 1389, s. 10

¹⁹⁴ İlyas, Muhammed, *Cengi Fikri*, Trc: Takdisi, Seyid Nasir, Naşir Mektebe-i Ilmu Farhang, Peşaver 1382, s. 12

din İslâm'dır.”¹⁹⁵ Şeklinde buyurmaktadır. Yine de Allah (c.c.) Bu dine (İslâm dinine) mensup olan insanların en hayırlı bir ümmet olduğuna dair Kur'an-ı Kerimde “Siz, insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz”¹⁹⁶ diyerek buyurmaktadır.

İslâm Dini, kişinin çevresine karşı çevresine duyarlı davranmasını ve kendisinden önce başkalarını düşünmesini sağlayacak, İslâmi sorumluluk bilinci, diğer gamlık, ihsan, ihlâs, sadakat, ahde vefa, iffet ve hayâ gibi pek çok ilke ortaya koymuştur. Buna karşılık, kişinin çevresine duyarsız kalmasına yol açacak ve hatta çevresine zarar vermesine sebep olacak bencillik, cimrilik, haksızlıklar karşısında sessiz kalma ve duyarsızlık gibi nitelikleri de yasaklamıştır.¹⁹⁷

İslâm Dini'nin özünü güzel ahlak oluşturmaktadır. Dinimize göre iyi insan olabilmenin temel kriteri güzel ahlak sahibi olmaktır. Kur'an-ı Kerim'de adalet, sözünde durma, bağışlama, alçak gönüllülük, ana-babayı kırmama, sevgi, kardeşlik, barış, güvenilirlik, doğruluk, birlik, beraberlik, iyilik, ihsan, iffet, cömertlik, merhamet, müsamaha, tatlı dilli güler yüzlü olmak ve temiz kalplilik gibi güzel huylarla bezenmeyi özendirilen ve zulüm, haksızlık, riya, hasret, gıybet, çirkin söz söylemek, asık suratlılık, cimrilik, bencillik, kıskançlık, kibir, kin, kötü düşünce, israf, bozgunculuk... gibi kötü huyları yeren ve bunlardan sakınılması gerektiğini ifade eden ayetin yer alması, İslâm'da haksız yere savaşmanın, Taliban gibi İslâmı başkalarına sert bir şekilde göstermenin, veya sadece kendi şahsi düşüncesinin başkalarına İslâm budur diye göstermesinin değil ahlaka ve barışa ne kadar önem verildiğinin açık bir göstergesidir.¹⁹⁸

Bu sebepten dolayı İslâmiyet her zaman için sıradan Afganlılar'ın gündelik hayatının merkezini oluşturmuştur. İster günde beş vakit namaz kılmak ister ramazan ayında oruç tutmak isterse zekât vermek şeklinde olsun, dünyadaki çok az Müslüman, İslâmiyet'in öngördüğü ibadet şartlarını Afganlılar kadar düzenli bir şekilde ve heyecanı yitirmeden yerine getirmektedir. Yine İslâmiyet, Afganistan'ın çeşitli kökenler ve çok değişik etnik gruplarından gelen insanların birlik ve beraberliğini sağlayan ana

¹⁹⁵ Âl-i İmra, 3/19

¹⁹⁶ Âl-i İmran, 3/ 110

¹⁹⁷ Özet Olarak İslam, Diyanet İşleri Başkanlığı, (www.Diyanet.gov.tr)

¹⁹⁸ *Özet Olarak İslam*, a.g.y

kaynakken, cihad da sık sık, bilhassa Britanyalılara ve Ruslara karşı direniş savaşlarında Afgan milliyetçiliği için ilksel bir harekete geçirici faktör olma rolünü oynamıştır. Afganlıların bu şekilde ibadet etmelerinde zengin ya da fakir, komünist, kral ya da Mücahit farklılaştıracağı çok az şey vardır. Örneğin, 1998’de Roma’da artık iyice yaşlanmış olan sabık kral Zahir Şah’la görüşme yapan bir Pakistanlı gazetecinin dediğine göre, o bir ara sessizce konuşmayı yarıda kesmiş ve yan odaya geçerek namazını kılıp geri gelmişti. Komünist bakanlar da bürolarında namaz kılıyorlardı. Ruslara karşı cihad dönemlerinde de Mücahit savaşçılarsa namaz kılmak için çarpışmalara ara verirdi. Burhaneddin Rabbani, Gülbeddin Hikmetyar, General Raşid Dostum ve özellikle iki Arap terörist tarafından şehit edilen Ahmet Şah Mesud, bir savaşın başında bizatihi kendisi de bulunup önderlik ederken namaz kılmak için kendine zaman ayırır, etrafında silah ve bombalar patlarken derin bir manevi sessizliğe daldardı. Ancak yanında duran Müslümanın da namaz kılması gerektiğinde hiçbir Afgan ısrar etmezdi. Afganistan’daki İslâmiyet geleneksel olarak diğer Müslüman mezheplere, başka dinlere inananlara ve modern hayat tarzına karşı muazzam derecede hoşgörülü olmuştur. Daha önceleri Afgan mollaların İslâmiyet’in başkalarının boğazına sarılmasını istediklerine hiç tanık olunmadığı gibi, son zamanlara kadar mezhepçiliğin siyasal bir soruna dönüşmesine de hemen hiç rastlanmamıştı. Hatta Hindular 1992’ye kadar ülkenin ekonomisinde kayda değer bir rol oynamaktaydılar. Ayrıca geleneksel olarak şehir merkezlerindeki para piyasasını da onlar kontrolleri altında bulunduruyorlardı. Afgan Kralları savaşa gittikleri zaman genellikle bu insanlardan ödünç para alırlardı. Ne yazık ki 1992’den sonra patlayan vahşi savaş, Afganlıların bu çok eski çağlara dayalı hoşgörü ve uzlaşma havasını ortadan kaldırdı. İç savaş İslâmi mezhepleri ve etnik grupları, sıradan Afganlıların daha önce akla hayale bile getirmeyecekleri bir ölçüde bölecekti.¹⁹⁹

Özellikle Afganistan’da son dönemlerde yani 1994 yılının yaz aylarında sahneye çıkan Taliban’ın getirmiş olduğu, İslâmiyet, cihad ve toplumsal dönüşüm yorumu, Afganistan’da alışılmadık ve tuhaf bir durumu yansıtıyordu; çünkü bu hareketin yükselişinde SSCB’ye karşı savaşta boy göstermiş olan İslâmcı eğilimlerin hiçbirinin yansımadağı görölmekteydi. Taliban, ne İhvan’ın esinlendirdiği radikal

¹⁹⁹ Raşid, *Ticaretî Mafiya*, s. 113

İslâmcılardı ne mistik sofiler ne de gelenekçiler. 1979 ile 1994 yılları arasında Afganistan'da sahneye çıkmış olan İslâmi fikirler ve hareketler yelpazesinde hiçbir yere oturmuyorlardı. Taliban, kendisinden başka hiç kimseyi temsil etmiyor ve kendi yorumu dışında bir İslâmiyet tanımıyordu. Fakat ideolojik bir dayanakları da yok değildi. Onlar, Pakistan'daki Afgan mülteci kamplarındaki Pakistan İslâmi Partilerin vaaz ettiği Deobendiliğin aşırı bir yorumunu temsil ediyorlardı. Sünni Hanefi inancının bir kolu olan Deobendilerin Afganistan'da bir tarihleri vardı ancak bu inanca ilişkin Taliban'ın yorumu Müslüman dünyasındaki hiçbir şeyle paralellik taşımamaktaydı.²⁰⁰

Taliban, uygulamalarındaki katılıkla, günah dışında hiçbir şüphe kavramını kabul etmemesiyle ve herhangi bir konunun tartışılmasını nerdeyse sapkınlık derecesinde dışlamasıyla Deobandiliğin ilim ve reform geleneğinin yarattığı itibarı açıkça yerle bir etmiştir. Ancak bunu yaparken, yaklaşmakta olan İslâmi devrim adına yeni, radikal ve bölge hükümetlerinin son derece tehdit edici bulduğu bir model ortaya koymuş olduğu da başka bir gerçektir. Hikmetyar ile Ahmet Şah Mesud modernizme karşı değillerdi. Oysa Taliban modernizme şiddetle karşıdır ve modern ilimlere ya da iktisadi kalkınma fikirlerini kavrama ya da benimseme konusunda en ufak bir istek duymamaktadır. Taliban, medreselerde İslâm ve Afgan tarihi, Şeriat'ı ve Kuran'ı öğrenme, Müslüman dünyasının yirminci yüzyılda sergilediği siyasal ve teorik gelişmeler gibi konularda da oldukça kötü eğitilmiştir. Yirminci yüzyıldaki İslâmi radikalizmin uzun bir bilimsel yazım ve tartışma tarihi olduğu halde Taliban böyle bir tarihsel perspektiften de gelenekten de yoksundur. İslâm tarihi ya da Afgan tarihi konularında tek bir Taliban İslâmi manifestoya veya araştırmalara dayalı bir analize rastlayamazsınız. Onların dünyanın dört bir köşesindeki radikal İslâmi tartışmalara karşı yaklaşımları minimal boyutludur; kendi tarih duygularınınınsa bundan da daha az olduğunu söyleyebiliriz. Bu da Taliban'ın Müslüman kardeşleriyle bile herhangi bir tartışmaya girmesine zemin bırakmayan dargörüşlülük oluşmuştur. Taliban ve onun destekçileri, Müslüman âlemine ve Batı'ya, Müslüman ılımlılığıyla ve Batı'yla her türlü uzlaşmayı reddeden, yeni tarzda bir İslâmi aşırılık sunuyorlar. Taliban'ın BM insani yardım kuruluşlarıyla ya da kuruluşlara bağışta bulunan yardımcı ülkelerle anlaşmayı reddetmesi, uluslararası tanınmanın karşılığında kendi ilkelerinden vazgeçmeye

²⁰⁰ Raşid, *Ticaretî Mafiya*, s. 121

yanaşmaması ve Müslüman yönetici elitleri de bozulmuş ilan ederek tanımaması, Müslüman âleminde hararetle tartışmalara yol açmış ve daha genç bir İslâmi militanlar kuşağına ilham veren bir canlılık katmıştır. Taliban şimdi İslâmi fundamentalizme yeni milenyum için, kendilerinin dışında hiçbir uzlaşmayı ya da siyasal sistemi benimsemeye yanaşmayan yeni bir yüz ve yeni bir kimlik geçirmiştir.²⁰¹

Taliban, siyasi ve dini bir hareketti, her şeyden önce kendilerini daha dindar ve daha saf bir Müslüman olduklarını ortaya koymuşlardı. Ama Necibullah'ın asılması, Taliban'ın Kabil'deki ilk sembolik, vahşice hareketini ortaya koymuştu. Halkı korkutup dehşete düşürmek için tasarlanmış, iyice düşünüp taşınıldıktan sonra uygulanan, maksatlı bir cinayetti.²⁰² Kabil şurasının başkanlığına yeni atanan Molla Rabbani,²⁰³ Necibullah'ın Taliban tarafından ölüme mahkûm edilmiş bir komünist ve katil olduğunu bildirmişti. Bu doğrudu ama Necibullah'ın vücudunun böylesine vahşice bir muameleye maruz kalması, herhangi bir İslâmi hükmün sınırları ötesindeydi. Ayrıca, adil bir yargılama yapılmamış olması ve cesetlerin herkesin görebileceği biçimde teşhir edilmesi birçok Kabilliyi çileden çıkarmıştı. Ertesi gün Kuetta ve Peşaver'de onu sevenleri tarafından anıldığını gösteren bir hareketle onun adına cenaze namazı kılındığı söylene de Taliban, Necibullah için İslâmi usullere uygun bir cenaze töreni yapılmasını yasaklayınca bu öfke iyice artmıştı. Sonunda cesetler asıldıkları yerlerden indirilmiş ve onları Necibullah'ın Paktiya vilayetindeki doğum yeri Gardez'e gönderecek olan Uluslararası Kızıl Haç Komitesi'ne teslim edilmişti. Necibullah orada Ahmedi boyundan köylüleri tarafından toprağa verilmişti. Cinayet Uluslararası camiada uygun bir öfke uyandırmıştı; en büyük kınamalar da Müslüman dünyasından geliyordu. Taliban, Birleşmiş Milletler ile uluslararası topluluğu küçük düşürmüş, müttefikleri olan Pakistan ile Suudi Arabistan'ı sıkıntıya sokmuştu. Birleşmiş Milletler sonunda bir açıklama yaptı: “Eski cumhurbaşkanının herhangi bir meşru adli işleme başvurulmadan öldürülmesi, yalnızca BM'nin kendi himayesindeki bir insana sağladığı dokunulmazlığın ağır biçimde ihlal edilmesi değil, aynı zamanda Afgan çatışmasına

²⁰¹ Raşid, *Ticaret Mafya*, s. 129-130

²⁰² Selim, *Dostum*, s. 178

²⁰³ “ Taliban 1996 yılında, başkent Kabil'i ele geçirdikten sonra Molla Rabbani denilen birisini Kabil şurasının başkanı olarak tayin etmişti. Molla Rabbani'nin, eski cumhurbaşkanı olan Burhaneddin Rabbani ile uzaktan yakından herhangi bir alakası yoktur.

barışçı bir çözüm aramak için yapılan bütün girişimleri tamamen tehlikeye düşürücü bir harekettir.” Taliban ise tutumunu değiştirmeyecek, hatta General Reşid Dostum, Burhaneddin Rabbani ve Ahmed Şan Mesudu da ölüme mahkûm edip Kabil’i aldıktan sonra yirmi dört saat içinde Dünya’nın herhangi bir yerinde uygulanmayan en katı İslâmi sistemi yerleştirmişti.²⁰⁴

Taliban 1994 Ağustos sonrasında Afganistan politik sahnesine ortaya çıkmıştı. Bundan sonra Afganistan’ın Güneyindeki bazı farklı mücahit grupların zorla vergi almak için oluşturdukları geçiş noktalarının ele geçirerek, 27 Eylül 1996 yılında başkent Kabil’i kontrolleri altına almıştı. Başkent Kabil’i ele geçiren Taliban birtakım güvensizlik, emniyetsizlik, hırsızlık, yol kesme gibi işleri ortadan kaldırıp, bunun yerine gerçek bir İslâm devletin kuracaklarını ve ülke halkının fevkalade bir güvenlik içinde yaşayacaklarını söyledikten sonra şöhret kazanmıştı.²⁰⁵

Taliban’ın Afganistan’a ortaya çıktığından sonra asıl amacı İslâmi bir devlet kurmak, herkesi İslâm şeriatının ortaya koymuş olduğu kanunlara göre yönetmek, beş vakit namazı camilerde cemaatle kıldırmak, okullarda dini derslere daha da çok önem vermek, dinsizlik ve zorbacılığı ortadan kaldırmaktı. Çünkü Taliban’a göre kendilerinden önceki devlet yöneticileri özellikle komünistlerin (Muhammed Necibullah’ın) döneminde Afganistan’da İslâm şeriatının ortaya koymuş olduğu hükümler uygulanmıyordu. Aksine İslâm dininin ve şeriatının ortadan kaldırılmasını istiyorlardı. Hatta bu işlerine bayağı muvaffak olmuştu. Örneğin bazı fakültelerde bazı öğrenciler ve hocalar İslâmın caiz görmediği gayri meşru ve gayri İslâmi elbiseleri giyiyorlardı. Elhamdülillah Afganistan’ da Taliban’ın kurmuş olduğu İmaretî İslâmi devletinin hâkim olmasıyla böyle İslâm dışı giyiniş tarzları ortadan kaldırıldı. Yine de bazı Fakültelerde hocaların ve öğrencilerin böyle giyinişleri hâlâ devam ediyor; ama biz bunun peşini bırakmayacağız İslâm dininin uygun caiz gördüğü elbiselerin giyilmesini istiyoruz diyordu. Taliban’ın ortaya çıktıktan sonra birinci amacı da böyle gayri meşru gayri İslâmi hareketleri ortadan kaldırmaktı. Taliban kendilerini Afganistan’da İslâm şeriatının taraftarları ve gerçek kurucusu olarak ilan ediyordu. Aynı zamanda Taliban,

²⁰⁴ Raşid, *Dostum*, s. 67

²⁰⁵ Ahmetbeyoğlu, *Afganistan*, s. 344

İslâmcı ve kendilerine göre; İslâmı ayakta tutmaya ve yaymaya çalışan bir grup olarak sayıyordu. Mezhep olarak Sünni Hanefîliği kabul etmişlerdi. Bunların devlet sistemi İslâmî idi, yani her şeyde İslâma göre hüküm veriyorlardı.²⁰⁶

Taliban, “İmaret-i İslâmî” adı altında ortaya getirdikleri devleti tam bir İslâmî devlet olarak kabul edip herkese “Ey iman edenler! Allah’a itaat edin. Peygamber’e itaat edin ve sizden olan ulu’l-emre idareciler’e²⁰⁷ de. Yani Taliban burada “İdareciler olarak” kendilerini kastedip başkalarını kendi devlet idaresinin altına girmesini öne sürüyordu. Yani Taliban ve taraftarları pür-İslâm olarak nitelendirebilecek saf bir İslâm yönetimi kurduklarını iddia ediyorlardı. Kendilerinin dışında her hangi bir İslâmî ülkenin İslâm şeriatının ortaya koymuş olduğu kanunların yüzde yüzünü uygulamadığını ancak ve ancak bu işin kendilerini uyguladığını öne sürüyorlardı.²⁰⁸

Taliban dört beş yıllık iktidarlarında “boş uğraşı” saydıkları her şeyi yasaklamıştı. Bu “boş uğraşı” listelerinde müzik, televizyon, piknik yapma, düğün eğlenceleri ve yeni yıl kutlamaları vardı.²⁰⁹ Hatta onlar çocukların oyuncaklarını, yapma bebeklerini bile yasaklamıştı. Fotoğraflar, insan ve hayvan resimleri, evcil papağanlar, magazin, gazete ve pek çok kitap bu yasaklar listesindeydi.²¹⁰

Taliban yönetiminin lideri Molla Rabbani 1996 yılında başkent Kabil’i ele geçirdikten sonra Kabil radyosundan yaptığı bir açıklamasında Afganistan’da “saf bir İslâmî sistem” kuracağını ve İslâm şeriatını harfiyen uygulayacağını belirterek sakalsız erkekleri kırbaçlarken, sakal tıraş yapan berberlerin iki parmağını kesecekti. Hatta Mü’minlerin Emiri Molla Muhammed Ömer köselerin de sakal yasasına uymak zorunda olduklarını söyleyerek onların da takma sakal kullanmalarını emretmişti.²¹¹

Taliban yönetimi, uygulamaya koyduğu karar ve yasaklarıyla hayatı çekilmez hale getirmişti. Bu uygulamalardan en çok zarar gören, kuşkusuz kadınlardı. Taliban

²⁰⁶ Samandari, Hafizuddin, *Islamic Emarate Of Afghanistan Munistry Of Justice*, Year 2001, Issue No:(796), s. 315

²⁰⁷ Nisa 4/59

²⁰⁸ http://www.bbc.co.uk/persian/afghanistan/2010.07.100713_109_taliban_islamic_contries.shtml

²⁰⁹ Karval, *Dershayi Talkh*, s. 255

²¹⁰ http://www.eastweststudies.org/tr/makale_detail.php?tur=100&makale=128

²¹¹ Oğuz, *Hedef Ülke*, s. 320-321

kadınlarla ilgili yasaklarına her gün yenileri ekliyordu. Kadınlarla ilgili 25.10.1997 tarihli son karar şöyleydi. “kadınların hastanelerde tedavi görmesi yasaktır.” Bu son yasağın yürürlüğe girmesinden sonra Kâbil’deki bir hastanede koma halinde yatmakta olan bir kadın apar topar evine gönderilmişti. Tâliban hareketinin lideri Molla Muhammed Ömer Kandahar’daki karargâhında yaptığı açıklamada, bütün bu uygulamaları İslâm adına yaptıklarını söylüyor ve kendilerinden önceki Mücahit yönetimlerinin (Burhaneddin Rabbani, Ahmet Şah Mesud, İsmail Han, Ustad Sayyaf ve Gülbüddin Hikmetyar) gibilerini “iyi Müslüman” olmadıklarını iddia ediyordu. Oysa Tâliban’ın uygulamaya koyduğu birçok kararın İslâm’da yeri yoktu. Örneğin, İslâm’da kadınların çalışması, eğitim görmesi yasaklanmamıştı. Şeriat ile yönetilen Suudi Arabistan’da veya Şii bağnazlığın hâkim olduğu İran’da bile kadınlar çalışabiliyor veya eğitim görebiliyordu. London School of Economics’in öğretim üyesi Afganistan uzmanı Prof. Frenk Haliday, “Tâliban’ın uygulamalarının birçoğu bırakın İslâm’la ilgisini, insanlıkla bile uzaktan yakından bir ilgisi yoktur,” diyordu. Tâliban liderleri, “ülkede saf İslâmi sistemi” hayata geçirdiklerini, uygulamalarından hiçbirinin şeriata ters düşmediğini iddia ediyorlardı. Yine de Tâliban hükümetinin dışişleri bakan yardımcısı Şir Muhammed Stanakzay hırsızların ellerinin kesilmesini de şu sözlerle savunuyordu. “Bir hırsız üç ay içeri tıkip tekrar serbest bıraktığınızda, yine aynı işi yapacaktır. Elini kestiğiniz zaman, bir daha hırsızlık yapamayacaktır. Ayrıca bunun, başkaları için de caydırıcı bir etkisi olacaktır. Nitekim Kandahar’da birkaç el kesince, hırsızlık olayları tamamen durdu” diyerek sözlerine devam etmişti.²¹² Böylece Kandahar halkı son dönemlerde görmediği en katı uygulamaları İslâm adı altında Taliban döneminde görmüş oldu.²¹³

Taliban’ın bu kuralları uygulamak için bildirdiği tavsiyenameleler ekler kısımandadır.

Hz. Peygamber (s.a.v.) çocuklara karşı çok merhametli ve şefkatli davranarak onların oyun oynamalarına müsaade ederek, torunlarını namazda bile omuzlarında taşır, zaman

²¹² OĞUZ, *Afganistan*, s. 264-265

²¹³ Karval, *Dershayi Talkh*, s. 251

zaman onların ve diğer çocukların oyunlarına bile katılırdı.²¹⁴ Hatta İslâm'ın ilk emri “oku”²¹⁵ dur. Bu itibarla eğitim ve öğretim Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hayatında ve tebliğinde en önemli yeri işgal ederken, İşte aile eğitiminden uzak ve medeniyetten habersiz olan Taliban dediğimiz hareket, İslâmı aynen olduğu gibi uygulayacağız diyerek bunun tam tersine kızların eğitim görmesini, çocukların oyuncaklarla oynamasını, uçurtma uçurmasını ve futbol gibi oyunların oynamasını da yasaklamıştı. Sonuç olarak Taliban dediğimiz bu hareketin İslâm anlayışı bundan ibaret.

3.1.1. Cihad

Kur'an, cihadı dar kalıplara sıkıştırmamış, sınır ve boyutlarını çok geniş tutmuştur. İlahi düsturları insanlara anlatmayı, bu uğurda çile çekmeyi, yeri geldiğinde zalimin yüzüne haksızlığını haykırmayı da cihad saymıştır. Öte yandan ilmen insanlara faydalı olmayı, mal ile Allah'ın dinine destek sağlamayı, hakkı, iyiliği ve güzelliği tavsiye etmeyi İslâm'ın en üstün ibadetlerinin başında gelen cihadın şümülüne almıştır. Böylece hiç kimsenin bir bahaneyle bu faziletten mahrum kalmamasını sağlamıştır. Bunun için cihad, kötülükler ve bu kötülükleri temsil eden kimselerle mücadeledir. Kötülük ise, bazen insanın kendi iç dünyasında ve kafasında bulunur. Onlarla mücadele de büyük cihad sayılmıştır. Şu da bir geçektir ki, Kuran'ın inişinden önceki bütün beşeri savaşlar, sadece fiilen savaşanlara değil, halk yığınlarına ve suçsuz kalabalıklara da yöneltiliyordu. Savaşan milletler, düşmanlık devam ettiği sürece ne savaş öncesinde ne savaş meydanında ve ne de savaş sonrasında hiçbir insani prensibe saygı göstermemekteydi. Bir insan dikkatsizlik veya yanlışlıkla yabancı bir milletin topraklarına ayak basacak olsa ve bu iki memleket arasında önceden bir antlaşma yoksa yakalandığında hemen köle kabul edilir ve pazarlarda bir mal gibi satılığa çıkarılırdı. İşte Kur'an, zalimce bu düsturu ortadan kaldırdı. Bunu sözde de bırakmadı, başta kendisini Allah'tan vahiy yoluyla alan Hz. Muhammed'in ve daha sonra İslâm komutanlarının şahıslarında fiiliyat döktü. Böylece ilan etmiş oldu ki, savaş harp meydanlarında yapılır. Savaş yalnızca, harbe iştirak eden ve yönetenlere karşı olur.

²¹⁴ Koca, Ferhat, *Kur'an-ı Kerim'e Göre Hz. Peygamber'in Örnek Hayatı*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2009, s. 31

²¹⁵ Alak, 30/ 1

Hiçbir suretle günahsız halk kitleleri öldürülmez.²¹⁶ Ama Taliban ise kendilerini çok saf ve temiz bir Müslüman saymalarına rağmen savaş zamanlarında kimseye acımıyor, genç ve ihtiyar demeden herkesi acımasızca dövüyor, kendilerine karşı direniş gösteren güçlerin bulunduğu köy, kasaba daha sonra kontrolleri altına girince Taliban tarafından yakılıyordu. Böyle olaylar daha çok Afganistan'ın kuzey kesiminde bulunan vilayetlerinde gerçekleşiyordu. Örneğin Tahhar ilinin, Hoceygar ilçesi, Kızılsay ile Hazar Bağ köyünde vuku bulmuştu.²¹⁷

Afganistan'da Taliban ortaya çıkmadan önce Burhaneddin Rabbani Cumhurbaşkanı olarak görev yapıyordu. Rabbani laikti de Taliban mı şeriatı getirdi? hayır. Rabbani de şeriatçıydı, Taliban da şeriatçı. Kur'an-ı Kerim de hiçbir zaman iki şeriatçı Müslüman grup liderinin birbirine karşı cihad ilan etmesini emretmemiştir. Geriye şeriatı nasıl anlıyorsunuz sorusu kalır. Hangi mezhebini taklit ediyorsunuz yeni içtihat yapıyor musunuz eski mezheplerden birini mi tercih ediyorsunuz yoksa duruma ve ihtiyaca göre eski içtihatlar arasından seçmeler mi yapıyorsunuz, yeni olaylar karşısında tavrınız nedir. Fevkalade olaylarda zaruret ilkesini kullanıyor musunuz? Bu gibi meselelerde farklı yönelişler ve tercihler olabilir. Yoksa her ikisi de şeriatçı ve siyasal İslâmcı bir yönleme sahip gruplardı.²¹⁸

Yine de Taliban'ın bin kişi ulemasından oluşan bir topluluk Molla Muhammed Ömer'e Emiru'l-Müminin unvanını verme biati için Kandahar'a geldiklerinde Mevlevi İhsanullah İhsan yüksek sesle onlardan kuzey ittifakına karşı cihadın meşru olması için fetva istemişti. Bu bin kişi âlimin hepsi birdenbire yüksek bir sesle bağıarak, “Şerru Fesada” (dehşet ve fitne çıkararlara) karşı normal bildiğimiz savaş yerine cihadın meşru olduğunu ilan etmişti. Bu bin kişi civarında Mevlevi ve âlimlerden oluşan insanların içinden birisi bile cüret ederek, din kardeşimizin kanını dökmek yüce İslâm şeriatımızda caiz değildir, bunun yerine İslâm şeriatının ortaya koymuş olduğu

²¹⁶ Hatip, Abdulaziz, *İslam Şiddete Ne Der ?*, Sebat Yayınları, İstanbul 2005, s. 150

²¹⁷ Habibi, Nasir, “15 Haziran 2004 Yılında Afganistan'ın Tahhar vilayetinin Emir Ali Şiir Nevay-ı İlmi ve Ferhengi merkezinde yapmış olduğu konuşmalarından alıntı” (erişim Tarihi, 15.01.2010)

²¹⁸ www. Hayrettinkaraman.net/sc/00246.htm (05.06.2010)

kanunlara uyarak onlarla barışalım onlar da Müslüman ve din kardeşimizdir diyememişti.²¹⁹

İslâm incelendiği zaman görülecek ki: İslâm'ın müstakil siyasi sistemi vardır. Ümmet, vatan, devlet başkanlığı, şura, kaza, hükümleri uygulama organları, idari taksimat vs. gibi konularda İslâm'ın görüşü diğer ideolojilerin görüşlerinden ayrıdır. Cemiyet meselelerinde; erkek, kadın, aile ilişkileri ve diğer meselelerde İslâm'ın kendine has görüşleri vardır²²⁰. Yoksa herkesin kalkıp başka bir İslâmi ülkeye veya o ülkenin içinde yaşayan masum ve günahsız insanlarına karşı cihadın meşru olduğunu ilan etme hakkına sahip değildir. Çünkü cihadın nasıl ve kimlere karşı yapılacağı konusuyla ilgili yüce Allah (c.c.) Kur'an-ı Kerimde bize bilgi vermiştir. Bunun için biz burada tezimizin bu bölümünde Taliban'ın cihad anlayışıyla ilgili görüşlerini az bir şekilde ortaya koyduktan sonra, cihadın ne olduğunu, kimlere karşı yapılacağını ve ne zaman yapılacağını üzerine duracağız. Önce cihadın lugavî ve ıstılahtı anlamını tarif etmek uygun olacaktır.

Arapça'da "güç ve gayret sarf etmek, bir işi bırakmak için elinden gelen bütün imkânları kullanmak" manasındaki cehd kökünden türeyen cihad, İslâmi literatürde "dinî emirleri öğrenip ona göre yaşamak ve başkalarına öğretmek, iyiliği emredip kötülükten sakındırmaya çalışmak, İslâm'ı tebliğ, nefse ve dış düşmanlara karşı mücadele vermek" şeklindeki genel ve kapsamlı anlamı yanında fıkıh terimi olarak daha çok Müslüman olmayanlarla savaş, tasavvufta ise nefs-i emmâreyi yenme çabası için kullanılmıştır.²²¹ Ayrıca cihad, doğru yolda ya da haklı sebeplere dayanarak yılmadan savaşmak çalışmak, uğraşmak,²²² çabalamak, gayret sarf etmek, bir amaca ulaşabilmek için kişinin elinden gelen her türlü çabayı sarf etmek,²²³ çok çalışmak, bitirmek, tüketmek, canını malını ortaya koymak, anlamlarına gelir.²²⁴

²¹⁹ Müjde, *Penc Sal Saltayı Taliban*, s. 33

²²⁰ Havva, Said, *İslam*, Trc: Şimşek, Said, Arısan Matbaacılık, Ankara trz, s. 12

²²¹ Özel, Ahmet, *DİA*, "Cihad maddesi", İstanbul 1993, c. 7, s. 527

²²² Esed, Muhammed, *Kur'an Mesajı*, Trc: Koytak, Cahit, Ertürk, Ahmet, İşaret Yayınları, İstanbul 1999, s. 371

²²³ Şamil İslam Ansiklopedisi, "Cihad maddesi", C.1, s. 395

²²⁴ Yiğitalp, Yusuf, *Tahâvî Işığında İman ve Cihad*, Rehber Yayınları, Ankara 1995, s. 150

Cihad, Kuran'ı Kerim'de isim olarak dört, bundan türeyen fiil şeklinde yirmi dört yerde geçmektedir. “Cihad eden” anlamındaki mücahit ise iki ayette zikredilmiştir. Bu ayetlerin bir kısmında²²⁵ cihad kelimesinden doğrudan savaşın kastedildiği anlaşılmakta, bir kısmında da cihad “Allah’ın rızasına uygun bir şekilde yaşama çabası” şeklinde özetlenebilecek olan genel anlamıyla geçmektedir. Cihadla ilgili birçok hadis mevcut olup bunlar bazı müstakil eserlere konu olduğu gibi hadis mecmualarında da “kitbü’l-cihad veya fezâilü’l-cihad” başlıkları altında toplanmıştır. Genel anlamda cihaddan ve faziletinden bahseden hadisler yanında kime karşı ve nasıl cihad yapılacağına dair çeşitli hadislerde de vardır. “Mücahid nefsiyle cihad edendir”.²²⁶

İslâm hukukçuları, Kur’an ve sünnette belirtilen esaslara göre gerek savaş öncesi ve savaş esnasında, gerekse sonrasında uyulması gereken kuralları kendi zamanlarındaki şartlar çerçevesinde en ince ayrıntılarına kadar inceleyip tespit ettikleri gibi harbin meşruluğu meselesini de tartışmışlardır. Hanefiler ile birlikte Hanbelî ve Mâlikî mezheplerine mensup hukukçuların oluşturduğu çoğunluğa göre İslâm’da savaşın sebebi, inanmayanların Müslümanlara savaş açmaları ve tecavüzkâr olmalarıdır. Şâfiîler ise onların kâfir olmalarını başlı başına bir savaş sebebi saymışlar. Zâhirîler’le bazı Hanbelî ve Mâlikî hukukçuları da bu görüşü benimsemişlerdir. Buna göre İslâm hukukçularının çoğunluğu, savaşın meşrûtiyet sebebinin düşmanın tecavüzü olduğunu, Müslümanlara karşı savaşmayanlarla ve sadece Müslümanlığı benimsemediği için bir insanı öldürmenin câiz olmadığını belirtmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.) savaş sırasında bir kadının öldürülmüş olduğunu görünce, “bu kadın savaşmıyordu” diyerek hoşnutsuzluğunu ifade etmiş, öncü birliklerin başında bulunan Hâlid b. Velîd’e haber göndererek kadın ve çocukların öldürülmemesini emretmiştir. Bu olay yalnız kâfirlerin kötülüklerini ve Müslümanlar üzerindeki her türlü olumsuz tesirlerini önlemek için savaşılacağını gösterir. Eğer savaşın sebebi küfür olsaydı kâfir kadınların da öldürülmesi gerekirdi. Kadın fiilen savaşmadığı için öldürülmesinin haram olduğu anlaşılmaktadır. Bunun gibi, dinden dönen kadının öldürülmesiyle ilgili hüküm de kadının muharip sayılmasıyla izah edilmiştir. Aynı şekilde, kör, yaşlı kadın, çocuk, hastalarla din adamları ve çiftçiler gibi savaşa katılmayanlarında öldürülmeyeceği

²²⁵ Et-Tevbe 9/41, 44, 81, 86

²²⁶, a.g.md, *DİA*, s. 528

hükme bağlanmıştır. Aynı şekilde İslâm kurallarına göre prensip olarak insan masumdur. Yüce Allah ise mahlûkatın yok edilmesini istemediği gibi onları öldürülmeleri için de yaratmamıştır.²²⁷ Yine de İslâm'a göre insan; eşref-i mahlûkattır (en şerefli yaratıktır). Yeryüzünün halifesi olarak yaratılmıştır,²²⁸ bunun için herkesin kalkıp da yeryüzünün masum insanlara karşı cihad ilan etmesine hakkı yoktur. Taliban ise resmi ceridelerinde “Biz İslâm şeriatını insanların üzerine uygulayacağız ve böylece de onlar Allah’ın rızasını kazanmış olup dünyada mutlu ve ahrette ise cennete girecekler diyerek²²⁹ Kandahar’da bin kişilik molla toplanıp Molla Muhammed Ömer’i “Emirü’l müminin” seçtikleri sırada İhsanullah İhsan’ın Kuzey Afganistan’da yaşayanlarla cihat farz mı diye sorulduğunda tereddüt etmeden hepsi bir ağızdan “şer ve fesat” ile cihat etmek gerektiğini söylemişlerdir. Hâlbuki Afganistan’da gayri Müslimler nüfusun yüzde birini oluşturuyordu. Bunlarda Pakistan’a yakın bölgelerde, Kabil ve civarlarında yaşarlardı. Bu oran da cihat dönemlerinde yok olmuş ve Afganistan yüzde yüz Müslüman hâline gelmişti.²³⁰

Şimdi ise Afganistan’da hâkim olan din Müslümanlıktır²³¹ Bu ülkede yaşayan insanların % 84’nü Sünni Müslümanlar, % 15’ini ise Şii Müslümanlar oluşturmaktadır. Yaklaşık 15 milyon civarındaki küçük Şii Hazara azınlığı dışında, halkın geri kalanı Sünni Müslümanlardan müteşekkildir. Ülkede çok az sayıda Hintli dışında gayri Müslim hiç bulunmamaktadır.²³² Bunun için ne Kuzey İttifakı’nın Talibanlara karşı ve ne de Taliban’ın Kuzey ittifakına karşı cihat ilan etme hakkı vardır. Çünkü Afganistan’da yaşayan insanların % 100’ü müslümandır. Bu sebepten dolayı genel olarak İslâmi bir ülke başka bir İslâmi ülkeye veya bir Müslüman parti lideri başka bir Müslüman parti liderine karşı cihat ilan edemez. Çünkü cihat, Kur’ân’la sabit bir temel kuralın tedbirinden başka bir şey değildir. Bu da ancak savaşıyla savaşıma kuralıdır. Muharip olmayan sivil, masum hedeflere saldırmama kuralıdır. Bakara Sûresi 190. âyet bu kuralı şu mealle vaz etmektedir: “sizinle savaşımlarla sizde Allah yolunda savaşın.

²²⁷, a.g.md, *DİA*, s. 529

²²⁸ Uçar, Abdullah, *Terör ve İslâm*, Adım Yayınları, Konya 2007, s. 19

²²⁹ “Islamic Emarate Of Afghanistan Ministry Of Justice Official Gzette”, Edi: Hafizuddin Samandari, Lssue: No: 796, Kabil 2001

²³⁰ Müjde, *Penc Sal Saltayi Taliban*, s. 32-33

²³¹ Oğuz, *Afganistan*, s. 38

²³² Demirel, *Paylaşılmayan Ülke*, s. 11

Fakat savaşta sınırı aşmayın. Muhakkak ki Allah, haddi aşanları sevmez”. Aynı kural Maide Sûresi 8. âyette de şu mealle açıklanmaktadır: “Bir topluluğa karşı içinde beslediğiniz kin ve öfke sizi haddi tecavüze, adaletsizliğe sürüklemesin. Takvaya en yakın olan budur”. Düşmana merhametsiz davranma, misle yapma, işkence etme, kadınları ve çocukları öldürme, sınırı aşmadır. Haddi tecavüzdür ki, âyetlerde Allah (c.c.) bunu menetmiştir. Yine de yüce Allah “ Ey Peygamber! Kâfirlerle ve münafıklarla Cihad et”²³³ diyerek bize Kâfirler ve münafıklarla cihad etmemizi emretmiştir, yoksa Müslüman kardeşlerimizle değil. Esasen Kuran-ı Kerim’de iki grup arasında meydana gelen silahlı çatışma harp ve kıtal kelimeleriyle bunların türevleri kullanılmıştır.²³⁴ “Kâfirler ve münafıklarla cihad et!”²³⁵ Emri gereğince Hz. Peygamber (s.a.v.), kâfirlere karşı kılıçla savaşırken, münafıklara kılıç çekmemiştir. Resulullah Efendimizin (s.a.v.), onlara karşı cihadı, “had cezalarını uygulamak, nasihat etmek, onları ikna ve ilzama çalışmak...” şeklinde olmuştur.

“Bizim rızamıza ulaşmak için uğrumuzda cihad edenlere elbette bize ulaştırarak yollarımızı göstereceğiz”²³⁶ ve “Allah uğrunda Allah’ın rızasına ulaşmak uğrunda hakkıyla cihad edin”²³⁷ mealindeki âyetler cihadın bu kapsamlı anlamını içermektedir. Müslümanların bütün hayat ve faaliyetinin Allah rızasını kazanmaya yönelik olması gerektiği ve bu anlamdaki bütün gayretler cihad kavramı içinde mütalaa edildiğinden Allah rızasına ulaşmak için başvurulacak bir savaş da cihad sayılır. Esasen istila, sömürü ve tecavüz için yapılan savaşları tanımayan İslâm dini ²³⁸ savaşa ancak Müslümanların can ve mal güvenliğini sağlamak, hak ve hürriyetini korumak, İslâm’a ve İslâm ülkelerine yönelik saldırıları önlemek amacıyla başvurulacağını hükme bağlamış ve meşru gördüğü bu savaşı diğerlerinden ayırmak için de ona cihad adını vermiştir. Bunun yanında Kur’an-ı Kerim’in, Müslümanların sadece en güzel şekilde tebliğ yapmakla mükellef olduklarını²³⁹ birine dini kabul ettirmek için baskı

²³³ Tevbe 9/73

²³⁴ a.g.m, *DİA*, s. 527

²³⁵ Tevbe,9/79; Tahrîm, 9

²³⁶ Ankebüt 29/69

²³⁷ Hac 22/78

²³⁸ Bakara 2/205; en-Nisa 4/94; el-Kasas 28/83; eş-Şûra 42/41-42

²³⁹ Maide 5/67; en-Nahl 16/125; el-Ankebüt 29/46

yapılmayacağını ve baskı altında geçecek imanın geçersiz olduğunu açıkça belirten hükümlerini²⁴⁰ göz ardı ederek cihadı gayri Müslimleri zorla Müslüman yapmanın bir vasıtası olarak takdim etmek ve “Ey insanlar! Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyin, Allah’tan afiyet (esenlik ve barış) dileyin. Fakat düşmanla karşılaşınca da sabredin ve bilin ki cennet kılıçların gölgesi altındadır”²⁴¹ diyen rahmet Peygamberini dünyaya savaş ilan etmiş gibi göstermek ilmi gerekçeler yanında ahlaki güçlerle de bağdaşmaz.

Kur’an-ı Kerim’in cihadla ilgili bu kadar açıklamasına şahit olan, cihadın kimlere karşı, yapılacağını, hangi şartlar altında yapılacağını ve ne zaman yapılacağını çok iyi bilen ve kendilerini İslâm’ın bayraktarları olduğunu söyleyen Taliban ise, bu defa kendi din kardeşlerine (kuzey ittifakı)’na karşı cihadın meşru olduğunu ilan etmişti. Hatta Usame Bin Ladin Molla Ömer’in misafirperverliğine karşılık olarak Afgan grupları arasındaki çekişmelerde sergilediği tarafsız tutumunu değiştirmişti. Arap savaşçılarından General Dostum’la savaşta Afgan saflarında yer almalarını istemişti. Daha da ileriye giderek Taliban’a karşı taraf olduğunu açıklayan Peçşir’in Aslanı (Ahmet Şah Mesud) güçleri ile savaşın cihad olduğu fetvasını çıkarmıştı.²⁴² Yine de Taliban kendi etrafındaki muhalif güce (Rabbani, Şah Mesud ve General Dostum’a) karşı saldırıya geçtiğinde Hz. Muhammed’in (s.a.v.) cihadına uygun olarak hareket ettiğini düşünüyordu.²⁴³ Hâlbuki Mesud da müslüman bir liderdi ve cihadın yetiştirdiği en parlak askeri komutanlarından biriydi. Kabil’in kuzeyindeki Peçşir vadisinde bulunan Tacik memleketindeki doğum yerinden dolayı ‘Peçşir Aslanı’ diye anılan Mesud, ‘SSCB’in 1980’de Peçşire yönelttikleri yedi büyük saldırıya karşı koymuş ve onları durdurmaya başarmıştı. SSCB generalleri onun yenilemeyeceğini iddia ediyorlar ve onu gerilla savaşının ustası olarak görüyorlardı.²⁴⁴ Namaz vakti gelince Ahmed Şah Mesud bir muharebeyi yönetirken namazı kılmak için kendine bir mola verir, etrafında silahlar patlar ve telsizler cızırdayıp dururken derin bir manevi sessizliğe dalardı²⁴⁵. Keza Molla Ömer de bir Müslüman’dı SSCB’ye karşı savaşırken bir roket mermisininin

²⁴⁰ Bakara 2/256; Yunus 10/99

²⁴¹ Furkan 25/52

²⁴² Gündüz, *Taliban ve Ladin*, s. 134

²⁴³ Reşid, *Ticaretî Mafya*, s. 121

²⁴⁴ Reşid, *Ticaretî Mafya*, s. 69

²⁴⁵ Reşid, *Ticaretî Mafya*, s.114

çok yakınında patlaması sonucunda sağ gözünü kaybetmişti. Uzun saatlerini secdesinde geçirir, stratejik konuları genellikle namazlardan sonra ele alır ya da düşünmeye koyulurdu.²⁴⁶

Demek istediğimiz şudur, Afganistan’da hem Taliban hem Taliban’a karşı direniş gösteren Afgan halkı her ikisi de Müslüman’dır kimse kalkıp bunlara, sen komünistsin veya dinsizsin diyemez. Ya da Afganistan’daki Taliban karşıtı grupları Müslüman ve şeriatçı yerine koyarak, Taliban’ı Münafıktır, komünisttir, dinsizdir veya ateisttirler demek doğru değildir. Bunu söylemek için kimsenin elinde herhangi bir delili yoktur. Şunu söyleyebiliriz: Bunlar Müslüman ama çağdaşlaşmamış Müslüman. Batılaşmamış demiyorum. Müslüman Batılılaşmaz. Müslüman çağdaşlaşır. İnsan her çağda Müslüman olur. Ama medeniyetini kendi dinamikleriyle yenileyerek Müslümanlığını idame ettirir. Taliban için şunları söylemek daha mantıklıdır. Onlarda Müslüman ama çağdaşlaşmamış Müslümanlardır.²⁴⁷

Taliban Afganistan’ın % 95’ni ele geçirdikten sonra vakit kaybetmeden, Müslüman dünyasında Şeriat’ın şimdiye kadar görülmemiş olan en katı yorumlarını uygulamaya geçirmeye başlamıştı²⁴⁸. Bunlar ise kendileri dışındaki bütün İslâmi grup ve akımları gayr-i meşru ilan ederek Afganistan’da bin bir meşakkatle faaliyet gösteren Türk okullarını kapattığında, gerçek olarak bu formadaki Müslümanlığın en hafif deyişle “bir sapma” olduğunu, toplumun saf geleneğini bozma potansiyeline sahip bulunduğunu söylemişti. Taliban’ın bunun gibi sözlerinin söylemesinin arkasında asıl neden ise onların Kur’an ve sünnetin yeni bir okumaya tabi tutulması ve içtihat yapılması gibi fikirlere son derece yabancı olmasıydı.²⁴⁹

Taliban, eğitim düzeyi son derece düşük, iktidara oturduğu yüzyıldaki dünyanın değil, iktidar sürdüğü bölgenin özelliklerini taşıyan bir köylü örgüttü. İdeolojik referansları bir yandan geleneksel erkek egemen toplum anlayışına diğer taraftan İslâm’ı oldukça sık, biçimsel hatta arkaik öğelerle değerlendirebilen bir algı

²⁴⁶ Reşid, *Ticareti Mafya*, s. 22

²⁴⁷ Karaman, Hayreddin, *Taliban Hareketi, Amerika-Pakistan ve Terör*, www.hayreddinkaraman.net/sc/00246.htm. Erişim tarihi, (15.06.2010)

²⁴⁸ Raşid, *Ticareti Mafya*, s. 39

²⁴⁹ Bulaç, Ali, “Terör Bahanesiyle Afganistan’ın İşgali”, http://www.davetçi.com/d_ulke/afg/_taliban_üzerine.htm. Erişim Tarihi, (05.05.2010)

düzeyinden gelmekteydi. Din onlar için “Allah’ın Buyurduğu”ndan çok “geleneğin buyurduğu” kurallar şeklindeydi. Az eğitilmiş olduklarından İslâm adına ortaya konulanları ancak sloganlar halinde tekrarlayabilmekte ve ideolojik din liderlerine kayıtsız itaatle “cihad” ettiklerini düşünmekteydiler. Yalnız İslâm tarafından değil aynı zamanda bütün dinlerce de reddedilmiş olan uyuşturucu ticaretini yapmakta hiçbir mahsur görmemeleri bu görüşün doğruluğunu ortaya koymaktadır.²⁵⁰

Taliban bu dar görüşlerine rağmen önce Ahmet Şah Mesud ile Afganistan’ın kuzey bölgesinde yaşayan bütün insanlara daha sonra ise ülkede bulunan NATO güçlerine karşı cihadın meşru olduğunu ilan etmişti. Tabiki şartlar icap ettiğinde Müslümanları cihada çağırarak bir otoriteye ihtiyaç var bu otoritenin dinî, siyasî ve ilmî yönü olmalıdır. Böyle bir oluşum mevcut olmadıkça bütün Müslümanları bağlayan cihad çağrısı da söz konusu olamaz. Bu kelimeyi yerinde kullanamıyorlar. Cihad, Allah yolunda ve imkânı olan hiçbir Müslüman’ın geri durmasının caiz olmadığı bir savaş çağrısıdır. Bu çağrıyı yapanın hem böyle bir otoriteye sahip olması hem de çağrılan mücadelenin meşrutiyetinin ilim otoriteleri tarafından benimsenmesi icap eder. Bu bakımdan Taliban’ın cihad çağrısı yerine oturmamıştı. Fakat herhangi bir Müslüman fert veya grup ister Müslüman olsun ister gayrimüslim olsun bir başka fert ve grup tarafından haksız bir saldırıya uğrar ve zulme maruz kalırsa imkânı olan bütün Müslümanların bu haksızlığı ve zulmü ortadan kaldırmak için çaba göstermeleri icap eder. Buna cihad demek gerekmez bunun için cihad çağrısına da gerek yoktur. Bu zaten namaz, oruç gibi acıdan ölen bir insana ekmek vermek mecburiyeti gibi bir vicdani, ahlaki ve dini mecburiyettir. Taliban cihad çağrısı yerine bu açıklamayı yapsaydı daha doğru olurdu. Taliban ‘Haksız bir saldırıya uğradık, ülkemiz, medeniyetimiz ve kültürümüz yok ediliyor, masum insanlar öldürülüyor. Bu açık bir zulümdür. Bu saldırının zulüm olduğuna katılıyorsanız, zulme karşı Afgan hükümetinin değil zalimlerin (yabancı işgalcilerin) karşısında yer alın’ şeklinde bir açıklama yapabilirlerdi.²⁵¹

Taliban en azından böyle bir açıklamada bulunmadan Afgan halkının hepsinin Müslüman olduğunu bilmelerine rağmen direk kuzey ittifakına karşı cihadın farz

²⁵⁰ Soyzer, Yılmaz, http://www.eastweststudies.org/makale_detail.php?tur=100&makale=128, Erişim Tarihi (10.04.2010)

²⁵¹ Karaman, a.g.mk

olduğunu ilan etmişti.²⁵² Hâlbuki Afganistan'ın doğusundan batısına ve kuzeyinden güneyine kadar gitseniz dahi karşınıza çıkan her Afganistan vatandaşına “Sen kimsin Dinin nedir?” diye sorduğunuzda, cevabı da Elhamdülillah ben Müslüman'ım dinim de İslâm'dır şeklinde olacaktır. Gerçekten de Afgan halkının hepsi yani yüzde yüzü Müslüman'dır. Durum böyle olunca ülkenin güneyinde yaşayan hiçbir Müslüman güç kuzeyinde yaşayan Müslüman güce karşı cihadın farz olduğunu ilan edemez. Çünkü yüce Allah Kur'an-ı Kerim de “Ey Peygamber! Kâfirlere ve münafıklara karşı cihad et ve onlara karşı çetin ol”²⁵³ şeklinde Müslümanlara değil kâfirlere karşı cihadın meşru olduğunu bildirmiştir. Böylece Kur'an-ı Kerim'in bu ayeti'nin hükmüne göre bir Müslüman ordusunun başka bir Müslüman ordusuna karşı cihadın farz olduğunu ilan ederek, başka İslâmi ülkeleri de böyle bir cihada davet edemez. Çünkü bu cihad değil aksine iki Müslüman grubun arasında bazı anlaşmazlıklardan dolayı orta çıkmış olan bir iktidar kavgasıdır. Hatta Allah (c.c.) iki Müslüman grubun ortasında bazı sıkıntılardan dolayı patlak vermiş olan savaşları bile yasaklayarak “Eğer inananlardan iki grup birbiriyle savaşarlarsa aralarını düzeltin”²⁵⁴ şeklinde uyarıda bulunmuştur. Yine de Allah (c.c.) Kur'an-ı Kerimde Müslümanların birbirinden ne kadar uzak mesafelerde bile yaşadığı halde ırklarını, renklerini, dillerini ve ülkelerini ön plana koymadan “Mü'minler ancak kardeşirler, öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin. Allah'a karşı gelmekten sakının ki size merhamet etsin”²⁵⁵ şeklinde kullarına bilgi vermiştir.

Bunun için Taliban'ın kendileriyle birlikte, İslâmi ülkeleri Afganistan'daki din kardeşlerine (Kuzey ittifakına) karşı, cihad anlayışlarının yanında, cihada çağırımları da pek tutarlı olmayıp yerine oturmamıştır. Aslında Taliban, Afganistan'da yaşayan Afgan muhalif güçlerine karşı böyle bir cihad çağrısının yerine barış yollarını arayarak, onlarla sulh edebilirlerdi. Ama ne yazık ki Taliban böyle bir barış yolunu aramaya çaba gösteremeyip hep kendilerini düşündü.

²⁵² Müjde, a.g.e, s. 33

²⁵³ Tevbe 9/73

²⁵⁴ Hucerât 49/9

²⁵⁵ Hucerât 49/10

3.1.2. Devlet

Taliban'ın lideri, Emir-ül- Müminin ya da Müminlerin Komutanı olarak da Bilinen Molla Muhammed Ömer'dir. Aynı zamanda sorgusuz ve sualsiz bütün askeri salahiyet yine Molla Ömer'in kendisine aittir. Kimse Molla Ömer'in kendisine veya işlerine karışmıyor savaş hallerinde bile ön saflarda mücadele eden Taliban komutanları direkt Molla Ömer'in kendisiyle bağlantı kuruyordu. Yine de en etkili yönetim organı on kişilik bir geçici yönetim konseyi ya da Kabil Şurası, ikincisiyse Askeri Şura'dır. Taliban ilk kez ortaya çıktığı zamandan itibaren, 1996 yılında Kabil'i elde edinceye kadar Afganistan'da resmi bir şekilde herhangi bir devlet kurma düşüncesine sahip değildi. Hatta bu sözlerini daha da güçlendirmek için Molla Muhammed Gavs ile Şir Muhammed Abbas Stanakzey'yi Birleşmiş Milletlere bildirmek amacıyla Avrupa'ya göndermişti. Daha sonra bu düşüncelerini yavaş yavaş değiştirerek resmi bir devlet kurma fikrini ortaya koymuştu.

Kandaharı ele geçiren ve Taliban hareketine katılıp başkanlık yapan veya üst makamlarına gelmiş olup kurucu üyelerinden oluşan kişilerin isimlerini şöyle sıralamak mümkündür.²⁵⁶

1. Molla Ömer Emir-ül-Müminin yani Müminlerin önderi ve Taliban hareketinin başı.
2. Molla Muhammed Rabbani Ahund Yönetim Konseyi ve Taliban Başkan Vekili.
3. Molla Muhammed Gavs, Haziran 1997'ye dek vekâleten Dışişleri Bakanı.
4. Molla Muhammed Hasan, Genel Kurmay Başkanı.
5. Molla Muhammed Fazıl Ahund, Kara Kuvvetleri Komutanı.
6. Molla Abdül Rezzak, Gümrük İdaresi Başkanı.
7. Molla Seyit Gıyaseddin Ağa, Vekâleten Enformasyon Başkanı.
8. Molla Hayrullah Hayırha, Vekâleten İçişleri Bakanı.

Taliban'ın askeri yönetim yapısı ve askeri şurasında yer alan kişilerin adlarını makam ve mevki açısından derecelendirirerek şöyle sıralayabiliriz.

²⁵⁶ Müjde, *Penc Sal Salteyi Taliban*, s. 17

1. Başkomutanı: Molla Muhammed Ömer.
2. Genelkurmay Başkanı: Molla Muhammed Hasan.
3. Kara Kuvvetleri Başkanı: Molla Rahmatullah Ahund.
4. Kara Kuvvetleri Komutanı: Molla Muhammed Fazıl.
5. Ordu Komutanı: Molla Cuma Han.
6. Ordu Komutanı: Molla Muhammed Yunus.
7. Ordu Komutanı: Molla Muhammed Gül.
8. Ordu Komutanı: Molla Muhammed Aziz Han.
9. Dördüncü Zırhlı Birlikler Komutanı: Molla Mohammed Zahir.

Taliban hareketine yer alarak 2000 yılında Kabil şurası'nda görev alan bakanlar:

1. Molla Vekil Ahmed Mütevekkil Dışişleri Bakanı.
2. Molla Muhammed Abbas Ahund Halk Sağlığı Bakanı.
3. Molla Abdül Rezzak İçişler Bakanı.
4. Molla Ubeydullah Ahund Bayındırlık Bakanı.
5. Molla Tahir Enveri Maliye Bakanı.
6. Molla Kudretullah Enformasyon ve Kültür Bakanı.
7. Molla Abdül Letif Mansur Tarım Bakanı.
8. Molla Muhammed İsa Su ve Elektrik Bakanı.
9. Mevlana Ahmadullah Muti İletişim Bakanı.
10. Molla Nureddin Turabi Adalet Bakanı.
11. Mevlevi Hamduulah Numani Yüksek Öğretim Bakanı.
12. Mevlevi Ahmed Can Doğal Kaynaklar ve Endüstri Bakanı.
13. Mevlevi Celaleddin Hakani Cephe İşleri.
14. Kari Din Muhammed Planlama.²⁵⁷

²⁵⁷ Reşid, *Ticareti Mafya*, s. 316

Taliban askerlerinin içinde üst makamlara sahip olanların hemen hemen hepsi Molla idi. Ama bu Mollaların siyasetten ve idarecilikten hiç haberi yoktu; çünkü onlar önceden yüksek eğitim alan kimseler değillerdi. Mesela, Molla Ğavs Dış işleri Bakanı, Molla Abdullah Savunma Bakanı, Molla Tahir Enveri Maliye bakanı, Molla Ahmet Nanani gibileri Taliban'ın kabinesini oluşturuyordu. Fakat onlar önce ne siyasetten anlıyordu ne idarecilikten ve ne de teknolojiyen; hatta öyle ki çoğunluğu 1994 yılından sonra teknolojiyle karşılaşmışlardı. Evet, durum böyle olunca peki nasıl oluyor da günümüz dünyasından hiç haberi olmayan birisinin savunma bakanı, sağlık bakanı, milli eğitim bakanı gibi işleri yürütmesi mümkün oluyor. Ayrıca Taliban yavaş yavaş Afganistan'da normal okul sistemlerini kaldırarak medrese sistemini getirmeye çalışıyordu. Bu dönemde iş kesinlikle ehline verilmiyordu. Herkesin bildiği gibi iş ehline verilmediğinde toplumda kargaşanın çıkması da normaldir. Yine de Taliban'ın nezdinde herkesin bildiği gibi işin ustası olan ya da Taliban tarafından kendisine bir görev verildiği zaman o görevi en kaliteli bir şekilde ileri götürenin hiç önemi yoktu. Aksine Taliban yönetiminin içinde en önemli olan ya Mevlevi veyahut da Molla lakabını taşıyanların yer almasıydı. Taliban hükümetinin önemli olan yerlerine atanmak için bazen de Mevlana Fazlurrahman ve Mevlana Samiül-Hak tarafından getirilmiş olan mektuplar da çok önemliydi. Bu arada Mevlevi Yunus Halis'in de mektupları işi görürdü. Yani normal bir kişinin herhangi bir yerde iş yeri açabilmesi için ya da Taliban hükümetine memur olarak çalışabilmesi için Taliban'ın önde gelen komutanlarına gider işlerine bir çözüm bulurlardı veyahut da Mevlevi Yunus Halis gibi etkili birisinin yanına giderek işlerini hallederlerdi. Aynı zamanda normal bir memurun maaşıyla bir Talibin almış olduğu maaşın arasında çok fark vardı. Bir devlet memuru aylar geçtikten sonra maaşını ancak alabilirken bir Talip askeri her 15 günde bir kez maaş alıyordu. Bir de Taliban için "Andival" (Dost) kelimesi çok önemliydi, çünkü Andival sözcüğü Peştü dilinde samimi bir dosttan daha çok önem taşımaktaydı. Birbirini tanımayan Taliban ise "Sen kimin Andivali sin" diye soruyorlardı. Bir vali, vezir veya bir emniyet komutanı bir vilayetten başka bir vilayete görev yapmak için gittiğinde yanındaki bütün Andivallarını götürüyordu ve buna kimse karışmıyordu.²⁵⁸

²⁵⁸ Müjde, *Penc Sal Salteyi Taliban*, s. 29

Taliban kendilerinden önceki rejimlere memurluk yapan kimseleri araştırıp öğrendikten sonra görevlerinden uzaklaştırıyordu. Ayrıca Taliban iktidarının ilk ayında Tacik, Pençşirî gibi etnik gruplara mensup kişilerin evleri aranıyor ve bu insanlar eski yönetim yanlısı oldukları gerekçesiyle cezalandırılıyordu.²⁵⁹ Halkı cezalandırma işleri daha çok Talibanın Emri Bil Maruf ve Nehy Ani'l Münker (Dini Polis) adı altında çalışan kişilerine bırakılmıştı. Taliban Emri Bil Maruf ve Nehy Ani'l Münker (Dini Polis) ismi altında görevlendirilen adamlarına o kadar salahiyyet vermişti ki, izinsiz bir şekilde herkesin evine rahatça girebiliyordu. Ama bunların birçoğu ne dinden ne de İslâm dininde olan Şeriat kurallarından haberdardı. Buna örnek olarak Taliban döneminde gerçekleşen şu misali verebiliriz: Emri Bil Maruf'un neşerat reisinin dediğine göre “Bir gün ben herkesi namaz kılması için caminin yanındaki sokağı kapattım. O anda bizim bir görevlimiz o sokaktan geçen bir adamın önünü keserek zorla namaz kılması için camiye doğru yönlendirmeye başladı. Sokaktaki adamsa” “Ben SİH'İM” diye cevap verdiğinde, bizim görevli adamımız ona, “Sih misin ya da başka bir şey misin beni ilgilendirmiyor ama sonuçta bir Müslüman'sın camiye gidip namaz kılman gerekiyor” dedi.²⁶⁰

3.1.3. Eğitim

Afganistan halkı artık savaştan ve iç kargaşadan bıkmıştı. Bu ortamda ne olursa olsun emniyete ihtiyaçları vardı. Böyle bir ortamın Taliban'a yaratılması ve Taliban'ın da bu ortama çökmesi bir oldu. Şeriat adı altında istedikleri gibi ilkelce hareket etmeye başladılar. Kavmi fikirlerini (Kabileciliklerini) halka şeriat diye dikte etmeye başladılar. Birilerinin hoşnutluğu için Afganistan halkına aşırı derecede zülüm yapmaktan çekinmediler. Eğitim yuvalarını kendi istedikleri gibi yönetmeye başladılar. Okul ve medrese gibi mekânları şahsi malları şeklinde kullanmaktan geri durmadılar.²⁶¹

Taliban'ın yetiştikleri medreselerin (Pakistan'da medreseler) dışarıyla irtibatının olmaması ve kendilerince birtakım kurallar ile dışarıdan iyi Müslüman gözükme çabaları, onları sosyal hayattan soyutlamıştı. Onların ortamlarına bir bayanın

²⁵⁹ Oğuz, *Hedef Ülke Afganistan*, s. 324

²⁶⁰ Müjde, *Penc Sal Salteyi Taliban*, s. 34

²⁶¹ Muhammedi, Şevket Ali, “*Şahıs Ha-i Şikest Napeziri-i Taliban*” Edi: Abdulmecid Nasirî Davudî, Afganistan ve Nizam-i Siyasi-i Âyende, Zülâl-ı Kevser Yayınları, Kum-İran 1381 s. 437-443

girmesi ve hatta bunun düşünülmesi bile mümkün değildi. Bu ortamda yetişmiş olanlara göre okumuş bayan tehlikeli bir varlık olarak algılanırdı.²⁶²

Medrese eğitimi yanında hareketin büyük çoğunluğu dağlık bölgelerden gelenlerden oluşmaktaydı. Dağlılar şehirde ve modern okullarda eğitim görenleri dini açıdan eksik ve bu okullar da dinsizliği yaygınlaştıran müesseseler olarak görmekteydiler. Zaten şehirden (şehir merkezleri ve kabil) uzak bölgelerde ve dağlarda bölgelerde kız okullarının var olduğundan söz etmek mümkün değildir. Şehre girdikleri zaman da o yetiştikleri ve yaşadıkları yerlerdeki uygulamaya devam etmeye koyuldular. İçlerinden buna karşı olanlar olsa da azınlıkta kaldıkları için çoğunluğun ve hamilerinin fikirlerini kabul etmek durumunda kaldılar. Çoğunluk da şehre girip şehre alışmak yerine şehri kendilerine uydurmaya çalıştılar. Bu da beraberinde istenmeyen ve Afganistan tarihinde kara bir leke olarak görülen uygulamaları beraberinde getirdi. Kız okullarının kapatılması ve bayanların eğitimden uzaklaştırılmaları tamamen bir kâbus olarak (halkın gözüne) görünmelerine sebebiyet veren olaylardan sadece birisiydi. Kapatılan sadece kız okullarıydı. Görünürde durum böyle ise de öğrencilerin çoğunun muhacir olmaları ve ülkeyi şu veya bu sebepten dolayı terk etmelerinden dolayı açık gözükten erkek okullarında da öğrenciler eskisi gibi gelmiyorlardı. Birçoğu da Taliban'ın olur olmaz okullara gelip izinsiz sınıflara dalmaları ve okulları, hatta ülkeyi kendi köyleri gibi sanıp öyle davranmaları velilerin tedirginliklerini artırıyordu. Bu şekilde davrananların bir gün aileden izinsiz zorla savaşa veya bir bahane ile okuldan götürmeyecekleri de belli değildi. Götürdükleri zaman da bölge hâkim ve savcısı kendi Andivalini (Dostunu) yaptığından dolayı cezalandırmak şöyle dursun sorguya bile çekmezdi.²⁶³

Bayan hocaların işten atılmaları, bu okullarda hoca eksikliği, modern eğitim veren okullara soğuk bakmaları ve devlet olarak bu okulları desteklememeleri halkın Taliban'dan korkması ve geçim kaygısıyla çalışması yüzünden okullara fazla ilgi de yoktu. Bu sebepten çağdaş eğitim veren okullar (devlet okulları) felç olmuştu. Ayrıca müfredatlardaki değişiklikler ve temel derslerin yok denecek kadar az olması veya ismi

²⁶² Müjde, *Penc Sal Salteyi Taliban*, s. 12

²⁶³ Gündüz, *Taliban ve Ladin*, s. 53

olup da üzerinde durulmayışı, öğrencilerin ve velilerin okullara soğuk bakmalarına yol açmaktaydı.²⁶⁴

Kabil'i işgal ettikten sonra kız okullarına ve bayanların çalışmalarına getirilen kısıtlamalar, Afganistan halkı ve dünya tarafından yadırganmıştı. Dışişleri Bakanı Molla Muhammed Gavs, BM yetkileriyle bir görüşmesi sırasında bu konu sorulduğunda, kabilecilik duygusunun hâkimiyetini ve amaçlarının isimlerine benzemediğini şu ifadelerle açıklamıştır. “Bayanların iş ve okumadan menedilmeleri bizim askeri güçlerimize verdiğimiz sözlerden birisidir. Eğer bu sözümüzde durmazsak askerler cepheyi bırakır ve köyelerine geri dönerler. Dolayısıyla, muhalifler olduğu müddetçe, onlara, köy ve kabilelerden gelen savaşçılara ihtiyacımız vardır. Bu yüzden savaş sona ermediği müddetçe bu siyasetimizden caymamız mümkün değildir” demişti.²⁶⁵

Açık olan okullarda dini derslere daha çok ağırlık vermeye başlandı. Dini derslerin dışındaki matematik, kimya, biyoloji, ve geometri gibi dersler önemsenmez duruma gelmişti. Okul öğrencilerine ve hocalara üniformayla okula gelmeleri zorunlu hale gelmişti. Bu üniforma da geleneksel kıyafet ve başa giyilen sarıktan oluşuyordu. Okullardaki bu zorunlu uygulama özel kurslara bile sirayet etmişti. Özel okullar bile bu şekilde giymek mecburiyetindeydi. Bu geleneksel kıyafet ve sarıkla eğitim zaten Afganistan'daki medreselerde vardı. Medrese talebeleri yaşı küçük olsa beyaz sarık giyerdi. Ama okullarda özellikle şehirden uzak bölgelerde öğrenciler Taliban öncesi de geleneksel kıyafet ve beyaz takke ile gelirlerdi. Şehirlerde ise ceket pantolon ve gömlek ile okullarına giderlerdi. Bu giyinişte, yani Afganistan tabiriyle resmi giyinişte okullar için Türkiye gibi özel okul forması yoktu. Yalnız Taliban öncesi kız öğrenciler birinci sınıftan lise sona kadar okullarına okul formaları ile giderlerdi. Bu durum Taliban sonrası da değişmedi. Kızların giydikleri okul formaları bütün okullar için aynıydı. Siyah elbise ve beyaz başörtüsünden oluşuyordu.²⁶⁶

Taliban döneminde sadece kız okulları kapanmakla kalmadı. Erkek okullarında da oldukça gevşeme ve derslerin yapılmaması gibi durumlar ortaya çıkmaya başladı.

²⁶⁴ Müjde, *Penc Sal Salteyi Taliban*, s. 89

²⁶⁵ Müjde, *Penc Sal Salteyi Taliban*, s. 89

²⁶⁶ Müjde, *Penc Sal Salteyi Taliban*, s. 92

Hâlbuki isimlerine bakıldığında bunlar ilme ve ilim öğrenme (طالب, طالب العلم) daha çok ehemmiyet vermeleri gerekiyken sadece bu ismi taşıyorlardı. Aslında halk da ilk başlarda isimlerine bakarak ilme ve kültüre ehemmiyet vereceklerini düşünüyorlardı.²⁶⁷

Dünya, bunları bayanlara karşı yaklaşımlarından vazgeçirmeye çalışıyordu. Bayanlara da okuma ve çalışma izni verilmesi için çeşitli yolları deniyorlardı. Bir defasında Avrupa'dan gelen bir heyet, Kabil'de beş kız okulu açmaya karar verdiklerini bildirmişlerdi. Kız okulu için öğretmen, müfredat, öğrencilerin geliş gidişleri vb. gerekli şartları oturup konuşacaklarını ve mümkün mertebe bir çözüme kavuşturabileceklerini bildirmişlerdi. Kız okuluna izin verildiği takdirde Taliban'ın şart koştuğu on erkek okulu restore veya inşa edilmesi teklifini de kabul etmişti. Fakat bunu daha sonra iki taraftan tayin edilecek komisyon, incelemeler sonrasında karar vereceğini “İmareti İslâmi Afganistan” (امارت اسلامی افغانستان) dışişleri bakanı yardımcısına bildirdi. Yalnız bu söz de yerine getirilmedi. Çünkü bu karara asıl merkez Kandahar'dan ret cevabı gelmişti. Dolayısıyla hiçbir zaman icraata koyulmadı.²⁶⁸

Bu dönemde sadece Kabil'de 103,000 kız eğitimden mahrum kalmıştır. Bu vahim tablo yanında 63 kız okulu kapatılmış ve 7800 bayan öğretmen işlerinden alınmış ve evde oturmaya mahkûm edilmişlerdi. UNİCİFE'in bildirdiğine göre bu dönemde Afganistan'da yaşayan on kızdan dokuzu eğitim ve öğretimden uzak kalmışlardır.²⁶⁹ Genel olarak eğitim kurumlarından bayanların okudukları kapatılmış ve erkeklerinki de büyük oranda sadece görünürde açık kalmıştı. Okul binalarına el konulmuş, bazıları da askeri karargâh yapılmıştı. İçinde (iç savaş döneminde kaldıysa) bulunan masa ve sandalyeler yağmalanmıştı.²⁷⁰

Taliban, açık olan modern okulları tamamen kapatıp onların yerine dini eğitim veren medreseleri yaymaya; olabildiğince medreselerin sayısını artırmaya çalışmıştır. Hâlbuki Afganistan'da çok sayıda medrese vardı ve halk arasında da bu kurum en iyi

²⁶⁷ Müjde, *Penc Sal Salteyi Taliban*, s. 88

²⁶⁸ Müjde, *Penc Sal Salteyi Taliban*, s. 89-90

²⁶⁹ Cevâdî, Muhammed Eslem “*Taliban; İstibdad, Nifak-ı Milli ve Ferhang-i Kabilevi*”, Edi: Abdulmecid Nasiri Davudî, Afganistan ve Nizam-i Siyasi-i Âyende. Zülâl-ı Kevser Yayınları, Kum-İran 1381, s. 448-453

²⁷⁰ Selim, Yavuz, *Ah Afganistan*, Türkiye Sağlık İşçileri Sendikası Yayınları, İstanbul 2003, s. 141

eğitim veren kurumlardan birisi olarak telakki edilmekteydi. Modern okulları kapatıp yerine medrese açmalarına bir örnek; Kabil'deki aslı kız okulu olan Zarguna Lisesi'nin Darü'l-Huffaz (hafızlık yetiştiren medrese) yapılmasıydı.²⁷¹ Medrese sistemleri de eğitim aldıkları yer olan Pakistan medreselerine benzetilmeye çalışılıyordu. Örneğin; Kabil'de Emir Han Muttaki'nin Milli Eğitim Bakanlığı döneminde açılan “Medrese-i Farukiye” Pakistanlı bir molla'nın baş hocalığında yönetiliyordu. Okulları medrese yapan veya Pakistan medreseleri usulüne göre yönetilmesinin âmâcı da kendilerine savaşı asker yetiştirme mekânları hazırlamaktı. Nitekim 11 Eylül 2001 sonrası Amerika'nın saldırması sırasında “Medrese-i Farukiye” den asker istemişler ve oradaki talebeler de savaşa gitmekten korktuklarından dolayı kaçmışlardır.²⁷²

Bu dönemde eğitim ve öğretim Afganistan'da oldukça zayıflamış ve hatta dibe vurmuştur. Afganistan'ın bunlardan kurtulmasıyla halkın teveccühü ve BM'nin bazı okullara yaptığı yardımla okullar tekrar eski haline getirilmeye çalışılmaktadır. Maalesef o dönemdeki öğrencilerin kimilerinin dört yıla kimilerinin altı yıla varan eğitim açıkları vardı. Bunu giderilmesi için çeşitli kurslar açmıştır. Halkın eğitime yuğun isteği ve desteğiyle okullar tekrar açıldı. Fakat bu defa başka bir sorun daha vardı. O da halkın ve BM'nin yaptıkları okullara rağmen okul ve sınıf (bu durumda koltuk ve sandalyeden söz etmek bile abes olur) azlığından öğrencilerin Afganistan'ın kurak, yakıcı sıcaklığında ve dondurucu soğukluğunda çadırlarda eğitim görme zorunda kalmalarıydı.²⁷³

Bu açık, hele hele şehirden uzak yerlerde ve köylerde hala kapatılmamıştır. Bunların yanında dört veya altı yıllık eğitim kesintisi yüzünden öğrencinin çokluğu ve aradaki boşlukta başka branşlarda olduğu gibi öğretmen yetişmemesi de birçok okulda (şehirden uzak veya çevre okullarda) öğretmen eksikliğine sebep olmuştur. Taliban dönemi sonrası öğretmen eksikliğini gidermek için çare olarak düşünülen bir uygulama ise 12. sınıf sonrası öğretmen olmak isteyenlerin, öğretmenlik esnasında enstitüde iki senelik temel öğretim desteği görmeleridir. Bu eğitim sırasında öğretmenlik vazifelerini de yürütmekteydiler.

²⁷¹ Müjde, *Penc Sal Salteyi Taliban*, s. 91

²⁷² Müjde, *Penc Sal Salteyi Taliban*, s. 95

²⁷³ Selim, *Ah Afganistan*, s. 142

Taliban'ın okunması yasaklanmış kitaplar listesinde İslâmi eğitime karşı kitaplar baş sırayı alıyordu. Karzavi'nin "İslâm'da Helal ve Haram" adlı kitabı da ilk başlarda yasak değildi. Fakat bir süre sonra Karzavi'nin kendi ifadesiyle bir mezhebe bağlı olmadığını söylemiş ve yazmış olduğundan bu kitabı piyasadan toplanıp yakılması emri verilmiştir. Dolayısıyla bundan sonra yasaklar listesine bu eserler de girmişti. Ali Şeriati gibi İran merkezli yazarların eserleri ise bu yasaklar listesinde bulunuyordu. Bu uygulamalarıyla Şii'lere karşı sergiledikleri tutumlar zıtlık gösteriyordu. Uygulamada Şii'leri Müslüman bile saymamaya kadar gitmişlerdir.²⁷⁴

Taliban'ın eğitime getirdiği kısıtlamalara karşı şanslı olan ve imkânı olan binlerce Afganistanlı aile yurtdışına göçmek mecburiyetine kalmıştı. Göç edenlerin çoğunluğu, dış ülke olarak en yakın ve elverişli olan Pakistan'ı tercih etmişlerdi. Buraya giden aileler işsizlik ve başka bazı sıkıntılar yanında çocuklarının eğitimi için de böyle bir tercihte bulunmuşlardı. Bu muhacirlerin çocukları Pakistan'da, kendileri gibi muhacir Afganistanlı öğretmenler tarafından bir dizi eğitime tabi tutulmuşlar ve muhacir kendi aralarında böyle bir dayanışma örneği sergilemişlerdir. Zaten bu dönemde ülkesinden muhacir olarak gidenlerin bir amacı da çocukların eğitimiydi. Böylece çocuklarının eğitime devam etmelerini sağlamışlardır. Fakat yurt dışına çıkacak imkânlara sahip olmayanların çocukları ise eğitimden mahrum kalmışlardı.²⁷⁵

3.2. TALİBAN'IN HÂRİCİLERE BENZEDİĞİ BAZI YÖNLERİ

Afganistan'daki Tâliban hareketinin tarihsel ve zihni alt yapısını oluşturan temel kodlar, geleneksel İslâmi akımlardan biri olan Hâriciliğe benzemektedir. Bu düşüncemiz, Hâriciliğ'in İslâm toplumlarının tarihsel süreç içerisinde geçirdiği dönemler incelendiğinde daha iyi anlaşılacaktır. Çünkü günümüze baktığımızda, Hıristiyanlığın egemenlik anlayışının zaman zaman İslâm âlemine egemen olan unsurlarca adapte edildiğine şahit olmaktayız. Bu anlayıştan hareketle din ve Allah adına yönetimi üstlendiği iddiasıyla ortaya çıkan siyasal erk, İslâm tarihinin oldukça

²⁷⁴ Müjde, *Penc Sal Salteyi Taliban*, s. 95

²⁷⁵ Müjde, *Penc Sal Salteyi Taliban*, s. 96

erken dönemlerinden itibaren, kendi otoritesinin devamı çerçevesinde, din adına sosyal, siyasal ve kültürel düzenlemeler yapmış, paradigmlar üretmiş ve Allah adına bunları topluma dayatmıştır. Bunlar tarafından, kişi hak ve hürriyetleri tanımlanmış ve sınırları tespit edilmiştir. Ayrıca, bu yönetimlere itiraz ve itaatsizlik, yine din ve Allah adına yasaklanmış; yönetimi elinde tutanlara isyanın Allah'a isyan, onlara itaatin ise Allah'ın bir emri olduğu vurgulanmıştır İslâm tarihinde yaşanan ve egemenliği elinde tutan siyasal iktidarları Allah adına kutsayan bu anlayış, Pavlusçu egemenlik anlayışının İslâm âlemine yansıyan bir versiyonu olarak İslâm tarihinde etkin olmuştur.²⁷⁶ Afganistan'daki Tâliban yönetimi de, bu anlayışın günümüzdeki temsilciliğini yapmaktadır. Hz. Ali'nin (r.z) ordusundan çıkan²⁷⁷ kendi aralarında çok fırkalara ayrılmış olan Hâricîler²⁷⁸, Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'den otuz yıl sonra ortaya çıkmış ve Hz. Ali'yi "Kâfir" diye suçlayarak²⁷⁹ şehit etmişlerdi. Sloganları "Hüküm Allah'ındır." ayeti idi. Çünkü onlara göre Hz. Ali siyasi ihtilafların çözümü için hakemlerin hüküm vermesini kabul ettiği için kâfir olmuştur. İslâm medeniyetini ihtilallerle, isyanlarla cinayetlerle sarsan haricilik bu gücünü nerden almıştı? Hangi sosyolojik şartlar onları bu kanlı akımlara yöneltmişti. İşte onları bu kanlı akımlara yönelten şartlar ile Tâliban'ı oluşturan şartlar arasında çok büyük benzerlikler vardır. Şunu açıkça belirtelim ki, Tâliban ile tarihteki her hangi bir Hâricî grup arasında bire bir benzerlik yoktur. Yani İbadiye'nin ya da Ezârika'nın bir koludur gibi net cümleler kurmak doğru değildir ve bunu söylemek ilmi olarak da yanlıştır. Ve en ılımlı ifade ile insafsızlık olur. Ancak her medeniyet, siyasi ve dini mezhepsel akım belli sosyolojik şartlarda kendini yeniden üretir ve tanımlar. Özellikle de dini akımların tamamen silinip ortadan kalkması mümkün değildir. Tâliban'ın zihni alt yapısını oluşturan İslâm anlayışı da Hâricîliğin modern bir tezahürüdür. Hâricilik anlayışının Afgan topraklarında yeniden yeşermesinde en büyük etkenin, Afganistan'da birleştirici geleneklerin ve değerlerin güçsüz olması, hükümet, adalet sistemi gibi kurumların yeterince

²⁷⁶ Gündüz, Şinasi, *Dinsel Şiddet Sevgi Söyleminden Şiddet Realitesine Hıristiyanlık*, Etüt Yayınları, Samsun 2002, s. 102

²⁷⁷ Waat, W. Montgomery, *İslâm Düşüncesinin Teşekkülü Devri*, Trc: Fırlalı, Ethem Ruhi, Şa-to Yayınları, İstanbul 2001, s. 18

²⁷⁸ Es-Salih Subhi, *İslâm Mezhepler ve Muesseseleri*, Trc: Sarmış, İbrahim, Düşünce Yayınları, İstanbul 1981, s. 102

²⁷⁹ Şehristani, *el-Milel ve'n-Nihal*, Çağlayan Yayınları, Trc: Tan, Muharre, İzmir 2006, s. 106

gelişmemişliği ve bundan dolayı da geleneksel bölünmelerin çatışmaya yönelmesi olduğu görülmektedir. Aşağıda verilen örnekler tezimizin Tâliban'ın Hâricîlere benzedikleri ortak bazı noktalarını desteklemektedir. Şöyle ki; Hâricîliğin aşırı kollarından biri olan Ezârika, kendilerine muhalif olan Mü'minleri müşrik kabul ederdi. Kendi görüşlerini paylaşanlardan, hicret ederek kendilerine katılmayan ve buldukları yerde oturanları (kaade) de aynı şekilde müşrik addederler. Bunlara göre müşriklerin yurtları daru'l- harb, kadınlarının ve çocuklarının öldürülmeleri de mubahtır; hatta onların çocukları da müşriktir ve büyükleri gibi ebedi cehennemliktirler. Büyük günah işleyen müşriktir ve dinden çıkmıştır. Yine hırsızın çaldığı şeyin azlığına veya çokluğuna bakılmadan hırsızın eli kesilirdi.²⁸⁰

Aynı şekilde Taliban hükümetinin döneminde de bir hırsızın ne kadar malın çalıp çaldığı hiç araştırılmadan başkalarına ibret olsun diye direk eli kesilirdi. Bunun için Taliban'ın hırsızlara karşı böyle sorusuz ve sorgusuz bir şekilde direk elini kesme hareketleri onların (Taliban'ın), Hâricîlere benzediğini ortaya koyan başka delillerinden sayılmaktadır.²⁸¹

Yine de aynı şekilde Hâricîler kendileri gibi düşünmeyenleri ve günah işleyenleri, ötekiler ve düşmanları olarak değerlendirerek onların öldürülmesine fetva verdiler. Yerleşik hayata geçmeden önce de, kabilelerine saldıranları ve karşı gelenleri düşman olarak kabul edip öldürüyorlardı. Karizmatik toplum anlayışları ve sertlikleri, din anlayışlarına yansdı. Sadece kendilerini haklı görerek, kendileri dışındakilerin yaşadıkları toprakları "Savaş Yurdu" ilan ettiler, onlara dostluğu (velayeti), onlarla oturmayı, şahitlik etmelerini, kestiklerini yemeyi, onlardan dinle ilgili bilgi almayı, onlarla evlenmeyi, miraslarını haram kıldılar.²⁸²

Buradan hareketle Taliban'ın fikirlerinin Hâricî fırkalardan Ezârika fırkasına daha yakın olduğu sonucu ortaya çıkıyor. Çünkü bu fırka kendileri gibi düşünmeyenleri İslâm dairesi dışına aldıkları için, kendileri gibi düşünmeyenlerin canlarını, mallarını, kanlarını helal saymışlardır. Öyle ki, Hâricî olmayanların çocuklarının bile öldürülmesi

²⁸⁰ Ebu Zehra Muhammed, *İslâm'da Fıkıh Mezhepler Tarihi*, Ayyıldız Yayınları, Trc: Şener, Abdulkadir, Ankara 1968, c.1, s. 66

²⁸¹ Oğuz, *Afganistan*, s. 265

²⁸² Fığlalı, Ethem Ruhi, *İbadiyenin Doğuşu ve Görüşleri*, Ankara 1983, s. 74-81

gerektiğini ileri sürebilmişlerdir. Bu olayı çok ciddi bir şekilde analiz etmek gerekmektedir. Çünkü günümüzde her ne kadar herhangi bir Hâricî fırkası yoksa da Hâricîler gibi düşünen Müslüman sayısının az olmadığını belirtmekte fayda vardır.²⁸³ Diğer taraftan da, şu anda Taliban nerdeyse % 60'ı Pakistan'dan giden medrese öğrencilerinden müteşekkildir. Ve özellikle, Şii olan Hazarlar ve Tacikler ile Sünni Türkmen, Özbek ve Kırgızlara karşıdır.²⁸⁴ Bu da Hâricîlerin partikülarist anlayışlarıyla örtüşmektedir.

Aynı şekilde Hâricîlerin önemli bir kısmının çölden ve Irak sınırı boylarından gelen Bedevi ve yarı Bedevi insanlardan olduğu²⁸⁵ ve bunların İslâm'a uyumda, İslâm'ı hazmetmekte, İslâm'la bütünleşmekte sıkıntı çektikleri bilinmektedir. Hz. Osman dönemindeki kargaşa ortamının ve Hz. Ali dönemindeki müslümanların parçalanmasının sebeplerini, birtakım insanların gösterdiği tepkilerde bulmak mümkündür. Anarşi ve terörün var olduğu, güvenin var olmadığı ortamlarda insanlarda dikkat ve şiddet özelemleri artar. Şiddeti bir çözüm yolu olarak düşünebilirler.²⁸⁶

Taliban'ın da birçoğunun hayatı bedeviler gibi dağlık bölgelerde veya insanların sık sık birbiriyle görüşemeyeceği Belucistan'daki mülteci kamplarında ya da Pakistan'ın kuzeybatı sınırındaki vilayetlerinde geçmiştir. Buralarda Afgan mollaların ya da Pakistan'daki İslâmi fundamentalist partilerin, sınırın her tarafında, yerden mantar biter gibi açtıkları yüzlerce medresede hep birlikte Kuran'ı öğrenmişlerdi. Gençecik insanlar buralarda hatim indiriyorlar, Hazreti Muhammed'in (s.a.v.) hadislerini ve okuma yazmasını bile doğru düzgün bilmeyen hocalarının yorumlarıyla İslâm hukukunun temellerini öğreniyorlardı.²⁸⁷ Bununla birlikte kendilerinin, İslâm kanunlarını en iyi şekilde bildiklerini ve kendilerinden başka herhangi bir grubun veya cemaatin İslâm kanunlarının aynen olduğu gibi uygulamadıklarını ortaya koyarak, onlara karşı cihadın farz olduğunu ilan ediyorlardı. Taliban'ın sadece kendilerini saf bir Müslüman olarak kabul görmeleri ve karşısında olan herhangi başka bir İslâmi cemaatin

²⁸³ Onat, Hasan, "Diyanet Aylık Dergisi", (Temmuz 1999, sayı:103), s. 21

²⁸⁴ Mümtaz, Hüseyin, "Orta Asya'nın Yugoslavyası", (15.10.2001)

²⁸⁵ Fazlur Rahman, *İslam*, Trc: Mehmet Aydın ve Mehmet Dağ, Ankara Okulu Yayınları, Üçüncü Baskı, Ankara 2004, s. 241

²⁸⁶ Onat, a.g.d, s. 21

²⁸⁷ Raşid, *Ticaretî Mafiya*, s. 41

uyguladıklarını reddederek tekfir etmeleri, onların Hâricîlere benzeyen başka bir yönünü göstermektedir.²⁸⁸

Hâricîye mezhebine mensup olanlar, her günah işleyenin kâfir olduğu görüşündedirler. Hâricîler bu hususta günahlar arasında büyük-küçük ayrımı yapmazlar. Hatta insanın, görüşünde hata etmesini de günah sayarlar²⁸⁹. Yine de Hâricîlerin Ezârika fırkasına mensup olan kişiler daha da ileri giderek kendilerine karşı çıkanların eşlerini ve çocuklarını öldürmeyi de mübah görmüşlerdi.²⁹⁰ Taliban lideri Molla Ömer de daha çok Hâricîlerin Ezârika fırkasına benzeyerek, Mezar-ı Şerifi 1998 senesinde ele geçirdikten sonra, bu kentte bulunup Taliban'a karşı savaşan komutanların ve sivil insanların, çocuk ve kadınlarının öldürülmesini mübah görerek askerlerine iki saat katliam iznini vermişti. Taliban askerleri ise Molla Ömer'in kendilerine vermiş olan iki saatlik katliam iznini iki güne kadar uzatmıştı. Bu olayı ise bir Taliban komutanı "Taliban lideri bize iki saat boyunca istediğimiz kişilerin öldürülmesinin iznini verdi ve biz ise bu iki saatlik öldürme hakkımızı iki güne kadar uzattık" diyerek açıklamıştı. Taliban, pikaplarını Mezar-ı Şerifin dar sokaklarına sokup kıpırdayan her şeye (dükkan sahiplerine, kadınlara, çocuklara, hatta eşeklere ve keçilere) ateş ederek tam bir öldürme nöbetine yakalanmıştı. Ölülerin derhal gömülmesini emreden İslâmi hükümlerin tersine, cesetler sokaklarda çürümeye terk edilmişti. "Sokakta rastladıkları herkese en ufak bir uyarıda bulunmadan, erkek, kadın, çocuk, hiçbir ayırım gözetmeden ateş açıyorlardı. Çok kısa bir sürede sokaklar cesetlerle ve kanla dolmuştu. İlk altı gün boyunca hiçbir cesedin gömülmesine izin vermediler. Köpekler sokaklardaki insanların etlerini yerken her tarafı dayanılmaz bir koku kaplamıştı Yinede insanlar evlerine sığınmaya çalışırken, Taliban askerleri Hazarilerin evlerine ve içeride kimi buldularsa hepsini toptan katlettiler. " insanların üstüne üç defa ateş ediliyordu; bir mermi kafaya, bir mermi göğüse, bir mermi de yumurtalıklara. Hayatta kalmayı başaranlar ölülerini bahçelerine gömdüler. Kadınların da ırzına geçtiler. "Taliban evimize girince kocamla iki erkek

²⁸⁸ Müjde, *Penc Sal Salteyi Taliban*, s. 33

²⁸⁹ Ebu Zehra, Muhammed, *İslamda Siyasi İtikadi ve Fıkhi Mezhepler Tarihi*, Hisar Yayınlar, Trc: Aytekin, Kerim, Karakaya, Hasan, İstanbul 1983, s. 78

²⁹⁰ Eş-Şehristani, Muhammed b. Abdulkerim, *Dinler ve Mezhepler Tarihi*, Çağlayan Matbaası, Trc: Tan, Muherrem, İzmir 2006, s. 111

kardeşimi hemen öldürdü. Hepsinin üstüne üçer el ateş ettiler, sonra da boğazlarını helal biçimde kestiler,” diyordu kırk yaşındaki bir Tacik kadın.²⁹¹

Afganistan’da Taliban grubunun Hâricîliğe bezeyen bir diğer yönü de idarecilerin büyük veya küçük günah işlediklerinden dolayı kâfir olduklarını söylemeleridir. Çünkü onlar “Allah’ın hükmüyle hüküm etmediklerini söyleyerek, yalnız kendilerinin Müslüman olduğunu, onlara katılmayanların kâfir olduğunu düşünmektedirler. Öyle ki BM arabulucusu Mahmud Mestiri, Taliban’ın önde gelen adamlarıyla konuşup “Burhaneddin Rabbani ve Şah Mesud’la barışın ve bitirin artık bu savaşı” dediğinde, Taliban yetkilileri “Biz Kabil’de saf ve iyi bir Müslüman devletinin hükümetmesini istiyoruz” diyerek, kendilerinin onlara göre daha iyi Müslüman olduklarını savunuyorlardı. Yani Taliban bu sözleriyle, Burhaneddin Rabbani’nin o dönemde kurmuş olduğu hükümetinin iyi bir İslâmî devlet olmadığına işaret ederek,²⁹² kendilerinin çok iyi Müslüman olduklarını ve Afganistan’ın 30 vilayetine, yine de kendileri tarafından kurulmuş olan bir İslâmî devletin hâkim olmasını istiyorlardı. Taliban sadece bu sözleriyle yetinmeyip, Afganistan’ın cumhurbaşkanı olan Rabbani ile General Raşid Dostum ve Ruslara karşı cihad eden Ahmed Şah Mesud’un da öldürülmesini caiz görmüştü.²⁹³ Yine’de Taliban hareketinin, Müslüman olan liderin bilerek öldürülmesini caiz görmeleri, bunların Hâricîlere benzediğini ortaya koyan başka delillerinden sayılmaktadır. Çünkü Hz. Ali, Hâricîleri, yanlışlarından vazgeçirmek ve ikna etmek maksadıyla kendileriyle görüşmüş, bunun neticesinde liderleri Abdullah b. el- Kevvâ’ ve on arkadaşı tekrar Hz. Ali’ye katılmışlardı. Geri kalanlar Harûrâ’dan ayrılarak, Nehrevan denilen yerde toplanmaya başlamışlar ve Abdullah b. Vehb er-Râsibî’yi de kendilerine halife tayin etmişlerdi.²⁹⁴ Abdullah b. Vehb er-Râsibî Hâricî bir şahsiyettir. Câhiliyye dönemini görmüş, Hz. Peygamber döneminde yaşamış, Sa’d b. Ebî Vakkas komutasında Irak’ın fethine katılmış, Hz. Ali dönemindeki savaşlara onun safında iştirak etmiştir. Sıffinde, Hakem olayından sonra onun safından “La Hukme illâ Lillâh” sloganı çevresinde, ayrılmış ve taraftarlarıyla

²⁹¹ Raşid, *Ticaretî Mafiya*, s. 159

²⁹² Raşid, *Ticaretî Mafiya*, s. 45

²⁹³ Raşid, *Ticaretî Mafiya*, s. 114

²⁹⁴ Hasan, İbrahim Hasan, *Siyasî-Dinî-Sosyal İslam Tarihi*, Trc: Yiğit İsmail, Gümüş Sadrettin, İstanbul 1991, s. 54-55

birlikte Ali'ye karşı cephe almıştır.²⁹⁵ Basra ve Kufe halkından oluşan bu Hâricîler, kendi görüşlerinde olmayan, halifelerini kabul etmeyen ve özellikle Hz. Ali ve Hz. Osman'ı tekfir edip lanetlemeyen herkesi öldürmeye başlamışlardı. Aynı şekilde Hâricîlerin, kendi düşünceleri dışında olan hiçbir kimsenin müslümanlığını kabul etmediği gibi, Taliban da kendisinden başka hiç kimseyi kabul etmiyor ve kendi yorumu dışında bir İslâmiyet tanııyordu.²⁹⁶

Yine Taliban'ın Hâricîlere benzeyen diğer bir yönünü ortaya koyan delillerinden biri de onların yaşlarının çok küçük olmasıydı. Yani Taliban hareketine katılan insanların çoğunluğu inanılmaz derecede gençti (14 ile 24 yaş arasındaki delikanlılar) ki, bunların içinde bulunan insanların yarısının, bir silahı nasıl kullanacaklarını bilmekle birlikte, ömürlerinde hiç savaşa gitmeyenler de bulunmaktaydı. Bu gencecik insanlar ise okuma yazmasını doğru düzgün bilmeyen hocalarının yorumlarıyla İslâm hukukunun temellerini öğreniyorlardı. Tabii hocaların da talebelerin de Matematik, bilim, tarih ya da coğrafya konusunda en ufak temel bilgileri yoktu. Bu genç savaşçıların büyük çoğunluğu kendi ülkelerinin tarihlerini veya SSCB'ye karşı yürütülen cihadın uykusunu bile bilmiyordu.²⁹⁷ Ama Hâricîler gibi ibadete çok düşkün ve herkesi zorla namaz kıldırılmaya çalışarak sadece Kur'an-ı Kerim ve medreselerde okunulacak olan kitapların dışında, insanların sosyal hayatına fayda sağlayan başka herhangi bir kitaba hiç ilgi göstermiyorlardı.²⁹⁸

Yukarıda Taliban'a katılan insanların çoğunluğunu yaş olarak (14 ile 25) arasında olduğunu zikrettiğimiz gibi, bazı kaynaklara baktığımızda, Hâricîlere katılan insanların yaşları da Taliban safına katılan insanların yaşlarıyla aynı olmaktadır. Örneğin, Hâricî lider Ebu Hamza'nın 129/747'de Medine'yi ele geçirmesinden sonra okuduğu aşağıdaki şu hutbesinden bunların içinde çok sayıda yaşları küçük olan genç insanların bulunması da bilinmektedir.

“Ey Hicaz halkı! Arkadaşlarımla genç olduklarını söyleyerek beni yermek mi istiyorsunuz? Hz. Peygamber'in arkadaşları da gençlerden ibret değil miydi?.. Yemin

²⁹⁵ Korkmaz, Sıddık, *Tarihin Tahrifi İbn Sebe Meselesi*, Araştırma Yayınları, Ankara 2005, s. 170

²⁹⁶ Raşid, *Ticareti Mafiya*, s. 121

²⁹⁷ Raşid, *Ticareti Mafiya*, s. 41

²⁹⁸ Müjde, *Penc Sal Salteyi Taliban*, s. 29

ederim ki bunlar (arkadaşlarım), genç olmalarına rağmen yaşlı gibi davranan kimselerdir. Onların gözleri, kötülüğün teşvikine kapalıdır; ayakları zevk ve sefâhate giden yoldan nefret eder. İbadet onları zayıf düşürmüş, uykusuzluk ise yorgun ve bitkin kılmıştır. Allah, onları gecenin yarısında Kur'an ayetleri üzerine eğilmiş hâlde görür. Onlardan herhangi biri Cennet'ten söz eden bir âyeti okuyunca ağlamaya başlar ve arzu ile yanıp tutuşur; cehennemden söz eden bir âyeti okuyunca da ateşin nefesini kulağında duyuyormuş gibi irkilir. Onlar, gece gündüz sıkıntı içindedirler. (Namazda uzun süre ısrarla secdede kaldıklarından dolayı) toprak onların dizlerini, ellerini, burunlarını ve alınlarını yiyip tüketmiştir. Fakat bu insanlar, bütün bu yaptıklarını Allah katında önemsemezler. Onlar, okların atılması için yayların gerildiğini, mızrakların savrulduğunu, kılıçların çekildiğini, atlı birliklerin ölüm saçtığını ve (hücuma kalkan) birliklerin tehlikesini hiçe sayarlar. Bu gençlerden biri savaş meydanına atılıp, ayakları ile atının boynunda sallanıp duracağı, yüzünün güzellikleri kanla boyanacağı âna kadar orada kalmaya devam eder. Vahşi hayvanlar onun üzerine saldırmak için sabırsızlanırlar; yabani kuşlardan biri, gecenin karanlığında, onun Allah korkusuyla ağlayan gözlerinden birini gagasına alır.²⁹⁹” diyerek sözlerine devam etmiştir.

Taliban askerleri de ki bunların çoğunluğu Pakistan'dan gelerek muhaliflerine karşı savaşıyorlar. Aynen hâriciler gibi; “Allah rızası için savaşıyoruz ölürsek şehit oluruz ve Cennete gireriz, zafer elde etsek düşmanımızı yok ederek Allah'ın hükmünü yeryüzüne icra etmiş oluruz” diyerek ölümden korkmazlardı. Ölen savaşçı askerlerini dört kapılı Japon toyota arabalarına yükleyerek geri gönderiyor ve onların boş kalan yerlerine ise, şahadeti arzu eden yeni askerleri getirerek³⁰⁰, kendilerini Allah'ın askerleri olduklarını söylüyorlardı.³⁰¹ Bu da Taliban'ın Hâricilere benzeyen başka bir misalini ortaya koymaktadır.

Aslında SSCB işgali, Taliban'ın ortaya çıkışının dönüm noktası sayılabilir. SSCB, Afganistan'ı işgal edince eli silah tutan aşiret mensupları, dağlara savaşmaya çekilirken, çoğunluğu kadın ve çocuklardan oluşan mülteciler ise Pakistan'daki mülteci kamplarına sığınmışlardır. Bu kamplar zaten ekonomik geliri düşük olan Pakistan'ın

²⁹⁹ Fazlur Rahman, *İslam*, s. 240

³⁰⁰ Raşid, *Ticaretî Maîfiya*, s. 95

³⁰¹ Raşid, *Ticaretî Maîfiya*, s. 81

üzerine taşıyamayacağı bir yük halinde binmiştir. Özellikle mülteci çocuklarının beslenme ve sağlık ihtiyaçlarıyla birlikte eğitim sorunları da gündemdedir. Pakistan'daki İslâmcı hareketlerin kontrolündeki medreseler bu sorunu çözmek için harekete geçmişlerdir. Mülteci çocukları dini eğitim öğrenecek, hem de bir kap yemek yiyebilecektir. Bu okulun mülteci çocuklarına açılışı, İslâm dünyasının dört bir tarafından yardım gelmeye başlamasını da temin etmiştir. Ancak o güne kadar Hanefi menşeli eğitim veren bu medreseler, gerek Suudi Arabistan'ın Vehhabi anlayışına gerekse, Mısır kaynaklı akımlara açık hale gelmişlerdir. Böylece Afganlı cemaat yapısından cemaatçı yapıya geçiş sürecini bu medreselerde tamamlamışlardır. Artık bu gençler bir ideoloji etrafında kümelenmiş gruplardır. Feodalite, bir yandan tanımadıkları için kendilerine bir şey ifade etmemekte, diğer taraftan zaten ideolojileri İslâm ümmetinin milletler ve aşiretlere karşı yegâne alternatif olduğu için, tepkilerini çekmektedir. Bu öğrenciler medreselerde büyük oranda değişmişlerdir. Her şeyden önce bir halk İslâmı olarak anne babalarından öğrendikleri dinî anlayışın yerini, ezilmişlik ve başkaldırı temalarıyla işlenmiş, ideolojik cihad İslâmı almıştır. Bu cihad ideolojisi, onları yeni bir kapalı toplum halinde cemaatleştirmiştir. Bu öğrencilerin çoğunluğu ise Afganistan'a dönerek cihad amacıyla Taliban safına katılıp Burhaneddin Rabbani devletine karşı savaşmıştır. Taliban hareketinin Cihad anlayışı, bu dönemde tıpkı Hâricîlerde olduğu gibi, "bizim dışımızda kalan herkesle savaş" biçiminde algılanmıştır. Çünkü onlar, grubun dışında kalan ve kendisini Müslüman olarak nitelendirenleri de, "gerçek Müslüman" saymamaktadırlar. Onların ideolojisi ise "gerçek Müslüman" olmayanlarla cihad etmeyi emretmektedir.³⁰² Taliban'ın görüş ve davranışları da Hâricîlere aynen benzemektedir.

Hâricîlerin lâfzî Kur'an anlayışları Taliban liderinde de görülmekte ve bunu; 2001'in Mart ayında Taliban, uluslararası toplumun muhafaza edilmeleri yolundaki yoğun çabalarına meydan okur bir biçimde Bamiyan Vadisi'ndeki binlerce yıllık dev Buda heykellerini havaya uçurarak putperestliğe karşı büyük mücadele verdiklerini söyleyerek göstermiştir.³⁰³ Bu da Taliban'ın, İslâm dini'nin putperestliğe bakışını ne kadar lâfzî ve yüzeysel yorumladıklarını gösteriyor.³⁰⁴

³⁰² Soyger, *Bir İdeolojinin İzdüşümü*, s. 185

³⁰³ Milazahi, *Vece-i Afgan*, s. 155

³⁰⁴ Afganistan Yakın Tarihi, www.bbc.turkish.com

Taliban'ın lâfzî anlayışı eğitim sistemlerine de yansımıştır. Dini eğitimlerini lâfzî bir anlayışla sürdürmüşlerdir. Taliban'ın okullarında ya da medreselerinde okuttuğu dersler, Hanefî okuluna ait müfredat olduğu iddia edilse de aslında bakıldığı zaman buradaki dini eğitimin lâfzî bir anlayışla sürdürüldüğü ortadadır. Bunu ise Pakistanlı gazeteci Ahmet Raşid şöyle anlatmaktadır: “Masum beyinlere zarar vereceği gerekçesiyle, İslâm dünyasının büyük bir kısmında hâkim olan ulema, felsefeyi bu okullarda yasaklamaktadır. Bununla birlikte, daha gevşek bir İslâm biçiminin geçerli olduğu bölgelerde, İslâm düşüncesinin en üst biçimi olarak, yardımcı dersler biçiminde felsefe çalışmaları yapılmaktadır. Pakistan ve Afganistan'daki medreselerde kısıtlı bir biçimde felsefe dersleri vardır. Sünni okullarında, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) söyledikleri ilginin merkezini oluşturur ve akademik düzeylerini yükseltmek isteyen öğrenciler bunları ezberlemek zorundadır. Fıkıh, yani Hanefî okulunun kuralları, öğrencinin ulaşmayı arzulayacağı nihai amaçtır. Bu yasalar, imam Ebu Hanife'nin öncülüğünü yaptığı yüce bilgiye haiz birçok kişi tarafından dile getirilmiş sözler ve Kuran metinlerinden derlenmiş, tarihi düşüncelerden oluşur. Hanefî kanunlarıyla ilgili bütün kitaplar çeşitli düzeyden öğrenciler tarafından saygıyla karşılanır ve dikkatlice çalışılır.³⁰⁵

Taliban, ülkenin yönetimini ele geçirdikten sonra katı ve zorlayıcı şeriat kurallarını zorla uygulamaya başladı. Bilgisayarlar, televizyonlar, filmler ve radyolar, insanları İslâm inançlarından uzaklaştırdıkları gerekçesiyle yasaklanırken, fotoğraf, resim ve heykel de yasaklar arasında yer aldı, erkekler çenelerinde en az bir yumruk boyunda olması gereken sakal bırakmak; kadınlar ve kızlar ise çarşaf giymek zorunda bırakıldı. Kadınlar ve kızların okula gitmeleri ve çalışmaları da yasaklandı. Halen Taliban yönetiminde bulunan yerlerde bu kanunlar yürütülmektedir. Sakalın kısa olması gibi kural ihlallerinin cezası halkın içinden dövülmek olurken, hırsızlık ya da Allah'a karşı gelme gibi davranışlar, bir organın kesilmesine ya da idama neden olabiliyor.³⁰⁶ Taliban'ın bu tutumu İslâm tarihindeki Hâricî hareketiyle paralellik göstermektedir.

Taliban her zaman kendilerini “Ahnaf-i Rasihu'l-Akide” (احناف راسخ العقيدة) olarak görüyorlardı. Taliban Afganistan'da iktidar olup bazı şerii meseleleri, zorunluluklarından dolayı çözmeye gelince Hâricîlere benzemeye başladı. Bunların bazı

³⁰⁵ Demirel, *Paylaşılmayan Ülke*, s. 59

³⁰⁶ Demirel, *Paylaşılmayan Ülke*, s. 75

katı ve kuralsız davranışlarından dolayı bu hareket ile Afgan halkının arasında bazı büyük sorun ve ihtilafların ortaya çıkmasına neden oldu. Zaten Sadri İslâmda Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’in ashabının arasında bazı ihtilafların ortaya çıkması Havaricin zuhur etmesine sebep olmuştu. Onlar çok mutaassıp ve kendilerinden başka bütün Müslümanları İslâm dairesinden hariç olarak görüyorlardı. Hatta onlar Müslümanları o kadar sıkıştırmaya başladı ki, bunların kontrolleri altındaki bölgelerde olan gayrimüslimler Müslüman olanlardan daha güvenli ve rahat bir şekilde hayat sürmeye başlamıştı. Hâricîler Müslümanlara karşı bu kadar sert davranmalarına rağmen, vakitlerini nafilâ namaz kılmakla geçiriyorlardı.³⁰⁷

Hâricîlerin ahlaki davranışlarının iki ana unsuru takva ve cesarettir. İbadetlere devam, dünyadan uzaklaşma, sürekli Kur’an okuma özendirici ve sakındırıcı nasrlara titizlikle uyma, onların en belirgin özellikleri olarak görülmektedir. Bunların alınları çokça secde etmekten dolayı zedelenmiş, secde esnasında yere temas eden diz ve dirsekleri develerin dizi gibi nasır tutmuştu. Bunlara göre Kur’an-ı Kerim kesin bir kanun olup te’vil veya tefsirine ihtiyaç görmeksizin lâfzî hüviyetiyle değişmez bir şekilde hem İtikadi hem de ameli hayat için yegâne nizam olmuştu. Buna rağmen Hâricîler Peygamber efendimiz (s.a.v.)’in amcasının oğlu olan Hz. Ali’yi öldürmekten çekinmemişti.³⁰⁸ Bunlar için devletin en önemli vasfı adalet olduğundan, imamın ilk işi, ‘iyiliği emretme ve kötülükten uzaklaştırma “emir bi’l-ma’ruf nehiy ani’l-münker” prensibini uygulamasıydı. Ama bunların yine de en büyük sapmaları ise “emir bi’l-ma’ruf nehiy ani’l-münker” konusundaydı. Aslında bu görevi üstlenen adamların iki yönden çok bilgili olması lazım: Birincisi dilde basiret, ikincisi ise amelde basiret. Yani “emir bi’l-ma’ruf nehiy ani’l-münker” vazifesini üstlenen birisinin hem dinde ve ham de bu konuyla ilgili alanlarda fevkalade bilgili olması lazım ki yapmış olduğu işlerinin dinde ve toplumda faydalı ya da zararlı olup olmadığını anlayabilsin. Hâricîler bu iki unsurdan da uzaktırlar. Bunun için Hz. Peygamber (s.a.v.) amcasının oğlu olan Hz. Ali’yi “İnil’Hükme İllellah” (ان الحكم الا لله), diyerek tekfir etmişlerdi. Geçmişte bazı radikal İslâmcıların da, yapmış olduğu birtakım işlerinden dolayı Hâricîlere benzedikleri öne sürülüyordu. Hâricîlere benzedikleri söz konusu olan grubun içinde ‘İhvanü’l-Müslimin (اخوان المسلمین), de dâhildi. Fakat daha sonra ‘İhvanhâ’ (اخوانها) ihvanlar, bu ithamı reddetmişlerdi. Ama Taliban’ın İslâm anlayışından tutun ta eğitim anlayışı,

³⁰⁷ Müjde, *Penc Sal Salteyi Taliban*, s. 32

³⁰⁸ Fığlalı, Ethem Ruhi, *DAİ*, “Hâricîler Maddesi” C. 16, İstanbul 1997, s. 172

devlet anlayışı, kadın anlayışı ve “emir bi’l- ma’ruf nehiy ani’l-münker” anlayışına kadar her tutum ve davranışları İslâm tarihindeki Hârici hareketiyle paralellik göstermektedir.³⁰⁹

Afganistan’ın tarihinde Rusya işgalinden sonra Taliban Hareketi’nin Amerika ve Hâricilik zihniyetinin desteği ile altı yıllık iktidarı karanlık bir dönemi temsil etmektedir.

³⁰⁹ Müjde, *Penc Sal Salteyi Tliban*, s. 33

SONUÇ

Taliban, ilk çıkışında herhangi bir siyasi hüviyeti temsil etmediğini ve bir siyasi oluşumun devamı olmadığını söylemişti. Taliban, Afganistan’da sahneye çıkışları sürecinde siyasi bir oluşum değil de barışçı, şeriatın gerçek uygulayıcıları olduklarını söylemiş ve Afganistan halkını fesat ve kargaşadan kurtarıcı öğrenciler topluluğu söylemleriyle isimlerinden söz ettirmişlerdi. Kullandıkları isim ve hâimleri tarafından yapılan düzenli propagandalarla bu masumiyet rolleri kabul gördü. Kısa sürede sayıları binleri aştı. Bu sayıların büyük çoğunluğunu Pakistan medreselerinden gelen öğrencilerin oluşturduğu bilinen bir gerçektir. Hâmelerince ortam istenildiği seviyede hazırlandı, Taliban için ise sadece değerlendirmek kalmıştı ki onlar da bu durumu değerlendirmeyi bildiler ve Afganistan’ın büyük bir bölümüne çabucak yayıldılar.

Taliban’ın dini tutum, davranış ve uygulamalarına bakıldığında, asıl amaçlarının bölge halkının dine karşı samimiyetinden istifade ederek kurduğu rejimin, halka ve Dünya’ya İslâm’ı olumsuz bir model olarak sunmuştur. Nitekim bu katı tutumunun yanında basın açıklaması yapmamaları gibi icra ettikleri işlerine bakılarak, yaşadıkları ve Afganistan halkına yaşattıkları İslâm anlayışı şöyle yorumlanmıştır: İslâm = sertlik, acımasızlık ve gazap.

Taliban’ın eğitime getirmiş olduğu kısıtlamalar, Afganistan halkını, teknolojik gelişmelerin hızla geliştiği dünyadan birkaç yıllığına (en az 5 yıl-1996-2001) geri kalmasına sebebiyet olmuştur. Fakat buna rağmen Afgan halkı, o dönemde çocuklarının eğitim ve öğretiminin aksamaması için başta Pakistan ve İran olmak üzere birçok ülkeye hicret ettiler. Taliban döneminde bazı okulların karargâh yapılması nedeniyle tahta ve sandalye eksikliğini, UNECİFE’in verdiği çadır, tahta ve sandalyelerle, öğretmen eksikliğini mevcut hocaların fazla mesai yapmalarıyla ve ders eksikliklerini ise özel kurslarla telafi etmeye çalıştılar.

Taliban, Afganistan’a hâkim olduktan sonra birçok Afganlıyı ve Müslüman dünyasını dehşete düşürecek biçimde, Şeriat’ın yasaklamadığı bazı kuralları, yasaklamış gibi gösteriyordu. Nitekim bu doğrultuda bütün kız okullarını kapatmış, kadınların alışveriş maksadıyla olsa dahi evlerinin dışına çıkmasına çok sınırlı biçimde izin vermeye başlamıştı. Ayrıca müzik, televizyon, video, çocukların uçurtma uçurtması

gibi, spor ve oyun dâhil olmak üzere her türlü eğlence yasaklanmıştı. Taliban'ın kendi damgasını vurduğu İslâmi fundamentalizme o kadar aşırı boyutlara varıyordu ki, ortada İslâmiyet'in barış ve hoşgörü mesajlarını silip atan, diğer dini ve etnik gruplarla bir arada yaşama becerisini fiilen yok eden bir durum doğmaktaydı. Artık Taliban, geleneksel İslâmi değerlerle, toplumsal yapılarla ya da mevcut devlet sistemleriyle uzlaşmayı reddeden fundamentalizmin yeni ve aşırı bir biçimini Pakistan'a ve Orta Asya'ya doğru yaymakta olan bir güç olarak görünüyordu.

Rusya'ya karşı mücadele eden ve Afgan cihadının parlayan ışığı altında doğan ve gelişen Taliban hareketinin dini anlayışı, zihni alt yapısı İslâm düşünce sistemi içerisinde dar dini anlayışı temsil eden Hâricîliğin bir tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır. Netice itibariyle Taliban, Pakistan medreselerinin ideolojisiyle yetişenler tarafından yönetilen bir oluşumdur. Taliban'ın uygulamaları, Batı'da 'İslâmî yönetim' olarak sunulmuş ve İslâm, Taliban'ın nezdinde mahkûm edilmeye çalışılmıştır. Taliban'ın gücü elinde tuttuğu dönemde halka uyguladığı sert muamele ve onlara baskı yapmaları onların İslâm tarihindeki Hâricî hareketiyle paralellik arz ettiğini göstermektedir.

Taliban, Afganistan'da iktidar olduğu dönemde sosyal hayata pek önem vermezdi. Halkın tek derdi sadece kendi hallerinde, Taliban hışmına uğramadan hayatlarını sürdürmekti. Taliban'ın çöküşüyle Afganistan halkının sosyal hayatına da bir canlılık geldi. Hayatı özgür ve biraz olsun umutlu yaşamaya başladılar.

Afganistan'da savaşlarda genel olarak dikkat çeken iki husus vardır; bunlardan biri dış müdahale ve ikincisi ise asabiyet duygusudur. Bu, yüzyıllardan beri maalesef yaşanagelmiş bir gerçektir. Yine de Taliban hareketinin Afganistan'da sahneye çıkmasının arkasında, dış müdahalelerin olduğunu herkes çok iyi bilmektedir. Bu hareketin bir numaralı yol göstericisi Amerika Birleşik Devletleri, finanse açıdan yardım eden başta Suudi Arabistan olmak üzere Arap Birleşik Emirlikleri'dir ve bu planı uygulayan da Pakistan olmuştur.

Amerika Birleşik Devletleri'nin Afganistan'a Taliban'ı iktidara getirmesinin asıl amacı; bu hareket vasıtasıyla Afganistan'dan Orta Asya ülkelerini denetim altına almaktır. Bununla birlikte İran'ı tehdit ederek, Türkmenistan, Kazakistan ve

Azerbaycan gibi ülkelerin petrol ve doğalgazlarına benzeyen yer altı zenginliklerini Afganistan üzerinden geçirerek dünya pazarlarına satması gibi planlar yatmaktaydı. Amerika ilk önce Taliban'ı her açıdan destekleyerek, sonuna kadar kendilerine bağlı kalacağını düşünüp birtakım plan ve hedeflerini bu hareketin vasıtasıyla gerçekleştireceğini ummuştu. Fakat daha sonra Amerika Taliban'dan istediği gibi sonuçları elde edemeyince kendi elleriyle iktidara getirmiş olan dünkü samimi dostunu, artık yok etmeye çalışarak tüm dünyayı bunlara karşı cephe almaya çağırmıştır. Bu gerçek Amerikan'ın ikiyüzlü politikasının sonuçlarını, dini bilmeyen zavallı ve cahil Müslümanların sırtına yüklemek gibi çirkin bir siyasetin örneği durumundadır. Kendi dinlerini iyi bilmeyen, din ve dünya arasında sağlıklı denge oluşturamayan Müslümanlar açısından maalesef bir utanç kaynağı olarak hafızalarda yerini almış bulunmaktadır.

EKLER

EK-1: EMRU Bİ'L-MARUF VE'N-NEHYU ANİ'L-MUNKER (DİNİ POLİS) GENEL BAŞKANLIĞI'NDAN BİLDİRİLEN KARARNAME

KABİL, KASIM 1996

Kadınlar, evlerinizden dışarı çıkmayınız. Evinizin dışına çıktığınızda, İslâmiyet'in gelişinden önce erkeklerin karşısına çıkan, çok makyaj yapan ve şık elbiseler giyen o kadınlar gibi olmayınız. Kurtarıcı bir din olan İslâm, kadınları özel olarak onurlandırmıştır. İslâmiyet'in kadınlara değerli nasihatleri vardır. Koca, erkek kardeş, baba; aileye gerekli hayat şartlarını (yiyecek, elbise, vs.) sağlama sorumluluğu onlarındır. Kadınlar eğitim, sosyal ihtiyaçlar ya da sosyal hizmetler nedeniyle evin dışına çıkacak olursa İslâmi şeriat düzenlemelerine uygun olarak üzerlerini örteceklerdir. Eğer kadınlar kendilerini göstermek amacıyla şık, süslü, dar ve çekici elbiselerle dışarıya çıkarlarsa, İslâmi şeriata uygun olarak cezalandırılacak ve cennete gitmeyi ümit edemeyeceklerdir. Bütün aile büyükler ve her Müslüman bu açıdan sorumludur. Bütün aile büyüklerini, aileleri üzerinde sıkı denetim uygulamaya ve bu tür sosyal sorunların ortaya çıkarmasını engellemeye çalışıyoruz. Aksi takdirde hem bu kadınlar hem de aile büyükleri Dini Polis'e (Munkrat) bağlı görevliler tarafından uyarılacaklar, soruşturulacaklar ve ağır biçimde cezalandırılacaklar. Dini Polis (Munkrat) bu tür sosyal sorunlarla mücadele etme sorumluluğu ve yetkisine sahiptir ve şerrin sonu gelene dek bu mücadelesini sürdürecektir.³¹⁰

³¹⁰ Raşid, *Ticaretî Mafiya*, s. 310

**EK -2: DEVLET HASTANELERİNDE VE ÖZEL KİLİNİKLERDE
İSLÂMÎ ŞERİAT İLKELERİNE DAYALI ÇALIŞMA
KURALLARI**

Emir-ül-Müminin Molla Muhammed Ömer Adına

Halk Sağlığı Bakanlığı

Kabil, Kasım 1996

1. Kadın hastalar kadın hekimlere gitmelidir. Erkek hekime gerek olduğu bir durumda kadın hastaya yakın bir akrabası eşlik edecektir.
2. Muayene sırasında hem kadın hasta hem de erkek hekim İslâmî hicap usulüncü giyineceklerdir.
3. Erkek hekimler, kadın hastalarda rahatsızlığın bulunduğu yerden başka bölgelere dokunmayacaklardır.
4. Kadın hastaların bekleme odası güvenli bir şekilde örtülmüş olacaktır.
5. Kadın hastaların muayene sırasını belirleyen kişi bir kadın olacaktır.
6. Kadın ve erkek hekimlerin bir arada oturmaları ve birbiriyle konuşmaları yasaktır. Tartışma gerektirecek bir durum varsa, tartışma hicap usulüne göre giyilmiş biçimde yapılacaktır.
7. Kadın hekimler basit elbiseler giyecekler, şık elbiseler giymeyecekler, makyaj yapmayacaklardır.
8. Gece nöbeti sırasında erkek hekim, kadın hastaların bulunduğu odalara kadın hastanın çağrısı olmadan giremeyecektir.
9. Kadın hekim ve hemşireler erkek hastaların yattığı odalara giremezler.
10. Hastane görevlileri namazlarını tam vaktinde kılacaklardır.
11. Dini polis kontrol için hastaneye her an girebilir. Kimse buna engel olamaz.³¹¹

³¹¹ Raşid, *Ticaretî Mafiya*, s. 442

EK-3: EMRİ Bİ'L MARUF GENEL BAŞKANLIĞI

Kabil, Aralık 1996

1. Fitne ve kadın çıplaklığının (bi hicabi) önlenmesi. Hiçbir sürücü, İran burkası giyen bir kadını yoldan alamaz. Yolda böyle bir kadın görüldüğünde, hemen yaşadığı ev bulunacak ve kocası cezalandırılacaktır. Kadın iç gıcıklayıcı ve çekici elbise giyiyorsa ve yanında bir yakın akrabası yoksa sürücü onu yoldan alamaz.

2. Müziğin önlenmesi: Resmi, enformasyon imkânlarıyla yayınlanacaktır. Dükkânlar, oteller, araçlar ve rikşalarda kaset çalınması ve müzik dinlenmesi yasaktır. Bu hususa beş gün içinde uyarılacaktır. Herhangi bir dükkânda bir müzik kaseti bulunduğunda o dükkân sahibi tutuklanacak, suçlu daha sonra salıverilecektir. Bir araçta müzik kaseti bulunduğunda o araca el konacak, araç sahibi tutuklanacaktır. Beş kişi kefil olduğu takdirde araç serbest bırakılacak, suçlu daha sonra salıverilecektir.

3. Sakalın tıraşlanması ve kesilmesi yasaktır. Bundan sonraki bir buçuk ay içinde sakalı tıraşlanmış ve/ veya kesilmiş birisi görülürse hemen tutuklanacak ve sakalı uzayana dek hapiste tutulacaktır.

4. Güvercin beslemek ve kuşlarla oynamak yasaktır. On gün içinde bu alışkanlıklar bitecektir. On gün sonra bu yasak takip edilecek hem güvercinler hem beslenen kuşlar telef edilecektir.

5. Uçurtma uçurtmak yasaktır. Şehirdeki uçurtma dükkânları kapatılacaktır.

6. Putperestlik yasaktır. Araçlar, dükkânlar, oteller, odalar ve diğer bütün mekânlarda bulunan bütün resimler kaldırılacaktır. Takip memurları yukarıdaki yerlerde buldukları bütün resimleri yırtacaklardır.

7. Kumar yasaktır. Güvenlik polisiyle işbirliğine gidilerek başlıca kumar merkezleri saptanacak ve kumar oynayanlar bir ay hapiste tutulacaklardır.

8. Uyuşturucu bağımlılığın kökünü kazınması. Uyuşturucu bağımlıları hapsedilecek, uyuşturucu sağlayanlar ve bunları satan dükkânlar saptanacaktır. Bu dükkânlar kapatılacak ve sahipleriyle işletmecileri hapse atılıp cezalandırılacaklardır.

9. İngiliz ve Amerikan saç tıraşının önlenmesi. Uzun saçlı insanlar tutuklanacak ve dini polis karakoluna götürülerek saçları kesilecektir. Suçlu tıraş ücretini de ödemek zorundadır.

10. Kredi faizinin, para bozdurma ücretinin ve havale ücretinin önlenmesi. Bütün döviz tacirleri, yukarıda sayılan üç para işleminin yasakladığından haberdar edilecektir. Aksine davrananlar uzun bir süre hapsedileceklerdir.

11. Genç hanımların, şehir içindeki akarsularda yıkanmalarının önlenmesi. Bu yasağa uymayan hanımlar saygılı bir İslâmi tarzda uyarılacaklar ve evlerine götürüleceklerdir. Onların kocaları ağır biçimde cezalandırılacaktır.

12. Düğünlerde müzik çalmanın ve dans etmenin önlenmesi. Bu yasağa uymadığı takdirde o ailenin reisi tutuklanacak ve cezalandırılacaktır.

13. Davul çalmasının önlenmesi. Davul çalmanın yasak olduğu ilân edilecektir. Her kim davul çalarsa bu konuda din büyükleri karar verecektir.

14. Terzilerde kadın elbisesi dikilmesinin ve kadınların ölçüsünün alınmasının önlenmesi. Herhangi bir dükkânda kadın ya da moda dergileri görülürse o dükkânı işleten terzi hapse atılacaktır.

15. Büyücülüğün önlenmesi. Büyücülükle ilgili bütün kitaplar yakılacak ve yakalanan büyücüler tövbe edene dek hapis edilecektir.

16. Çarşıda namaz kılınmamasını ve saf tutulmamasını önleme. Bütün ilçelerde namaz tam vaktinde eda edilecektir. Namaz sırasında ulaşım kesin olarak durdurulacaktır. Herkesin camiye gitmesi mecburidir. Namaz saatlerinde dükkânlarda genç insanlar görüldüğü takdirde hemen hapse atılacaktır.³¹²

³¹² Raşid, *Ticaretî Mafiya*, s. 444

EK-4: TALİBAN'IN 1999 NİSAN AYINDA NEVRUZLA İLGİLİ OLARAK FARYAP İLİ HALKINA KARŞI YAPTIĞI AÇIKLAMA: ³¹³

“Bismillâhirrahmanrrahim”

“Emru Bi’l maruf ven-Nehyu Ani’l-munker-i, Vilayet-i Faryab Riyaseti (Faryab vilayetinin iyiliği emretme, Kötülükten men etme Başkanlığı).

Faryab vilayetinin Müslüman ve dindar halkına!

Faryab vilayetinin ulema Şûrası Nevruz gününün gelmesi münasebetiyle aşağıdaki karar ve fetvayı ilân etmektedir.

Nevruz bayramı münasebetiyle, bundan böyle birbirinin evlerine hediyeler gönderme, Nevruz münasebetiyle birbirlerini tebrik etme, yine bu gün münasebetiyle çarşıdan yine elbiseler almak, diktirmek, temin etmek, Nevruz bayramı adı altında yemek hazırlamak, bunları hısım, akraba ve dost evlerine göndermek, davet etmek, Nevruz günü münasebetiyle kabristanları ziyaret etmek gibi Nevruz’a atfedilen âdetlerin hepsi mecusî müşriklere aittir. Müslümanlar için bütün bunlar şeriat hükümleri gereğince haramdır. Eğer herhangi bir kimse Nevruz günü münasebetiyle bu kutlamalara iştirak ederse yukarıda belirttiğimiz gibi büyük günah işlediğinden dolayı küfre girmiş demektir. Bu sebeple, bütün şehir halkına ve Maymana’nın Müslüman halkına duyurulur ki, Nevruz gününde, böylesi gayr-i İslâmî amellere girişmeyip, ailelerini eski Nevruz gezme yerlerinden uzaklaştırmaları gerekiyor. Bunun haricinde hareket edenler şeriat kanunları gereği cezaya çarptırılacaktır.

Vesselâm-ü âlâ manittabul Hüda Molla Abdülkadir Emru Bi’l maruf ven-Nehyu Ani’l-munker Başkanı. ³¹⁴”

³¹³ Beg, *Adı Afganistan’dı*, s. 410

³¹⁴ Beg, *Adı Afganistan’dı*, s. 411

EK-5: MOLLA ÖMER'İN GAZETE ARACILĞIYLA DEVLETİNİ İLAN BEYANNAMELERİ

Bismillahirrahmanirrahim

Afganistan âlimlerinin en seçkinleri tarafından üzerine ittifak ettiği bazı konular ve Emiril-Mü'mininin de bu konuları bütün devlet adamlarının uygulamaları için ilan etmiş olan tesviyenamesi.

Ülke âlimlerinin en önde gelenleri şöyle bir şerii fetva ortaya koymuştur:

“Afganistan uleması tarafından, İmaret-i İslâmi mensubunun Kadılarına, Valilerine, Emniyet Komutanlarına, Belediye Başkanlarına, İlçe Belediye Başkanlarına, Müdürlere, Memurlarına:

Esselamu aleyküm ve rahmetulullahi ve berakatûhu!

“Sizler hepiniz benim öğrencilerimsiniz ve ben de sizin hocanız ve önderlerinizim ve hiçbir zaman sizin kötülüğünüzü Allah'tan istemiyorum, belki de sizin Dünya ve ahirette Allah nezdinde daha mutlu ve daha hoşnut olmanızı temenni ediyorum. Bu sebepten dolayı size bazı söyleyeceğim konular vardır. O da şudur, İslâm şariatının fıkıh Hanefi kitapları şöyle emrediyor: Her bir ergenlik çağına yetişen Müslüman'ın bir iş başına geçtikten sonra o işi gayet iyi bilmesi onun özerine lazım ve vaciptir. Mesela evlenirken evlenme meselesi, ticaret yaparken alışveriş işini, hac üzerine farz olduğu zaman hac meselesinin, namaz üzerine farz olduğu zaman namaz hükmünü bununla birlikte bütün ulâmamızın vermiş olan fetvası şöyledir. Eğer Emri'l-Mü'minin tarafından herhangi birisine veya mükellef olanlara bir emir veya bir iş verildiğinde hemen o işin nasıl yapılacağını öğrenip icra etmeleri lazım. Bunun yanında görevli memurlar öncelikle devlet şubelerine müracaat eden Müslümanların işlerini yapmalı ve İslâm hükümetinin (İmaret-i İslâmî Afganistan'ın) ortaya koyduğu şerii amelleri ayakaltına almamalıdır. Eğer benim bu tavsiyelerimi yerine getirirseniz böylece Allah'ın rızasını elde ederek Dünya ve ahirette mutlu olursunuz. Benim sizlere tavsiyem şudur. Bundan sonra her kim ki İmaret-i İslâmi devletinin şubelerine geçerek işe

başlamadan önce İslâm şeriatının öngördüğü emir ve yasakları öğrenerek mesleğiyle ilgili işleri çok iyi bilmesi lazım.³¹⁵

Vesselam İslâm Hâdîmî

Yine de Molla Muhammed Ömer kendilerinin yayınlanmış olduğu başka bir resmi gazetelerinde Afganistan'daki bütün partileri İslâm dininin caiz gördüğü herhangi bir İslâm devletini istemediğini öne sürerek şöyle bir açıklama yapmıştı:

Afganistan İslâmi Emirliği Makamı tarafından ortaya koyulmuş olan haber ve tesviyename. Afganistan'ın bütün saygılı kardeş talebelerine; Esselamu aleyküm ve rahmetullahi ve berakatuhu!

Taliban'ın ortaya çıkardığı “Tahrîki İslâmisinden” önce Afganistan'da, İslâmi bir devletin olmasını istemeyen bazı gruplar hüküm sürüyorlardı. Bu grupların içinde bazı talebelerde bulunmaktaydı. Ama bu talebelerin amacı sadece Allah resulünün dinine hizmet etmektir. Daha sonra ise bu talebeler Afganistan'da gerçek bir İslâmi devletin kurulmasını isteyerek eski gruplardan (Burhaneddin Rabbani vb. gruplardan) ayrılarak saf bir İslâmi devlet ortaya getirmeye karar verdiler. Bu hareketin hedefi İslâm şeriatına uygun olduğundan dolayı Allah'ın yardımıyla kısa bir zaman zarfında bu hareket zirveye ulaştı. Ve herkes Allah'ın ve resulünün dinine hizmet etmek amacıyla bu harekete katıldılar. Ama bazı eski gruplara mensup olan insanlar hariç ki onlar Allah ve Resulü'nün dininin yerine kendi heva ve heveslerine uyarak bu harekete katılmadılar. Şimdi bir daha söylemek istiyorum ki bizim bu İslâmi hareketimize katılmayan insanlar İslâm şeriatının öngördüğü herhangi bir İslâmi hükümetin Afganistan'da hâkim olmasını istemiyorlar. Bunun için onları tarihin hiçbir zaman unutmayacağı olan işlerin bir daha yapmamasını istiyorum. Aksi takdirde insanların yapmış olduğu işlerin cezası kendilerine verilecektir.³¹⁶

Vesselam İslâm Hâdîmî

Mücahid Molla Muhammed Ömer Ahund

³¹⁵ “Ceride-i Resmi İmaret İslami Afghanistan”, Kabil 2001, Namberi muselsel: (796), s. 312

³¹⁶ Samandari, “Ceride-i Resmi Vezareti Adliye-yi İmaret İslami Afghanistan”, Kabil 1997, Nember Muselsel (783)

EK-6: TALİBAN SÖZCÜSÜ ZEBİHULLAH MÜCAHİD'İN BİR GAZETECİYE VERDİĞİ MÜLAKAT

Gazeteci Abdullah Şadan: – Eğer sizler bir daha Afganistan'a hâkim olursanız görüşleriniz kadınlarla ilgili eskisi gibi mi olacak?

Zebihullah Mücahid: – “Taliban hiçbir zaman İslâm'ın ortaya koymuş olan kanunlarını ihmal etmez ve bu İslâmi kanunları ihya etmesi için çoktan beri mücadele ediyor, ayrıca İslâm'ın kendine göre has birtakım kanunları vardır. Bu kanunlar hem kadınlar ve hem de erkekler için çok önemlidir. Bunun için biz siyasetimize her hangi bir değişiklik getirmeyeceğiz; çünkü bizim kadınlara karşı uyguladığımız işlerin hepsi İslâm şeriatının kabul gördüğü prensiplerdir.

Abdullah Şadan: – İmaret-i İslâmi döneminde sizler kadınların tahsil etmelerine karşı idiniz, ayrıca kız okullarını yakmıştınız hâlbuki İslâm onların okumaları için hak tanımıştır.

Zebihullah Mücahid: – İslâm her şeye bir had ve hudut tain etmiştir. Bunlardan biri kızların tahsil etmeleridir, biz bunu kabul ediyoruz. Ama İslâm bunun için bazı şartları da koymuştur. Eğer öyle bir şerait gelirse biz de inkâr etmeyeceğiz, biz İmaret-i İslâmi döneminde şeriatın iyi olması ve kızların da okutulması için çok çaba sarf etmiştik. Ama ne yazık ki hem o zamanda hem şimdi bize karşı menfi (negatif) söylentiler olmuştur.

Abdullah Şadan: – Yani sizler kadınların tahsiline karşı değilsiniz?

Zebihullah Mücahid: – Biz İslâmın kadınlara vermiş olan hakkına karşı çıkmayacağız ve ona muhalif de değiliz dedim ya.

Abdullah Şadan: – Sizlerin zamanınızda devlet idarelerinde kadınlar çalışmıyorlardı, bu konuyla ilgili görüşünüz nedir?

Zebihullah Mücahid: – İslâm her zamanı göz önüne almıştır. Kadınların işleriyle alakalı bazı bilgileri öne koymuştur. Bizler ise hem şimdi ve hem İmaret-i İslâmi döneminde ona göre hareket ediyorduk ve edeceğiz. Şunu söylemeliyim ki biz

Batı'nın yapmış olduğu hareketlere karşıyız; çünkü onlar toplumu hayvanların bile yapmadığı bir yöne götürüyor.

Abdullah Şadan: – Birçok İslâmi ülkede İslâm'ın buyurduğu gibi kadınlar hicap ederek (örtünerek) çalışıyorlar; acaba sizler İslâmın buyurduğu şekilde kadınlara çalışma iznini verecek misiniz?

Zebihullah Mücahid: – Söylemem lazım ki Dünya'da birçok İslâmi ülkemiz vardır, yani öyle ülkeler ki bunların içinde Müslümanlar yaşıyor. Ama maalesef İslâmi hükümetimiz yoktur. Günümüzdeki İslâmi ülkelerin hiçbirine İslâmi devlet diyemiyoruz. Çünkü bu ülkeler İslâmın esas koyduğu kurallara göre hareket etmiyorlar.

Abdullah Şadan: – Ama birçok İslâmi ülkelerde kadınlar çalışıyorlar.

Zebihullah Mücahid: – Evet, birçok İslâmi devlet vardır; ama bu devletlerin hiçbiri İslâmın dediğine göre amel etmiyor.

Abdullah Şadan: – Sizler için hangi İslâmi ülke örnek olabilir?

Zebihullah Şadan: – Asıl olan şimdi bizim için Kur'an ve sünnettir, maalesef günümüzdeki Müslümanlar, bu ikisinden de uzak kalmıştır bunun için size bir örnek gösteremem; ama maalesef dünyada yüzde yüz İslâm kanunlarını uygulayan hiçbir ülkenin olmadığını söyleyebilirim.

Abdullah Şadan: – Sizlerin İmaret-i İslâmi döneminizde Afganistan'da kadınları sokaklarda dövüyorlardı ve hatta bir kadını insanların toplandığı kalabalık bir yerde idam etmişti ve sizler yine de bunu tekrarlayacak mısınız?

Zebihullah Mücahid: – Ama böyle sözlerin çoğu Taliban'a karşı bir iftira idi hiçbir zaman Taliban kadınları insanların toplandığı yerlerde veya sokaklarda dövmemiştir.

Abdullah Şadan: – Ama dövdüklerinize dair bazı resimler vardır.

Zebihullah Mücahid: – Bu resimler daha sonra bizim muhaliflerimiz tarafından bizi kötülemek için ortaya çıkartılmıştır.

Abdullah Şadan: – Ama gerçekten bazı resimler de var ki bunlar Taliban'ın kadınlara karşı çok zulüm ettiğini göstermektedir. Örneğin Kabil'deki stadyumda bir kadının idam edilmesi, yani bunun da mı hakikati yoktur?

Zebihullah Mücahid: – İdam meselesi Allah'ın buyurduğu bir ilahi kanundur. Bu hükmün icra edilmesi erkekler veya kadınlar için fark etmez ama hicaplı bir şekilde. Bu hüküm ise İslâm şeriatının caiz gördüğü şekilde insanların önünde icra edilecektir. Ama bizim şimdiki toplumumuzun İslâm şeriatının kanunlarından habersiz kaldığından dolayı çok üzülüyorum. Böyle şerii ve İslâmi uygulamaları da ancak Taliban yapar.

BİBLİYOGRAFYA

- Ahmetbeyoğlu, Ali, *Afganistan Üzerine Araştırmalar*, Tava Yayınları, İstanbul 2002.
- Akber, Muhammed İsmail, *Fasli Akhir Mururi Şitap Alud Ber Hevadisi Yadaz 11'i Septimber Der Afganistan*, Mahalli Cengi Yayınları, Peşaver 1382.
- Ansari, Hoca Başır Ahmet, *Afganistan Der Ateşi Neft Hakayiki ki Nadide Mand*, Yedinci Baskı, Bangahi İntişarat ve Matbaayi Meyvend, Kabil 1385.
- Atayi Muhammed İbrahim, *Tarihi Maasiri Afghanistan*, Trc: Cemilurrahman, Kamgar, Bangahi İntişarati Meyvend, Kabil 1384.
- Beg, Korgeneral Rauf, *Adı Afganistan'dı Talibanların Eline Nasıl Düştü*, Turan Kültür Vakfı Yayınları, İstanbul 2001.
- Bilgü, İlhan, "Afganistan" Sovyet İşgali ve Sonrası, *DİA*, C.1, İstanbul 1988.
- Cemaluddin, Emin Muhammed, *Ömer Ümmeti İslâm, Armagdun Cengi Sevum*, Trc: Muhammedi, Ahmed, İkinci Baskı, İntişarati Numaişgahahi Kitap Abdali, Herat 1385.
- Cevâdî, Muhammed Eslem "Taliban İstibdad Nifak-ı Milli ve Ferhang-i Kabilevi", Edi: Abdulmecid Nasiri Dvudî, *Afganistan ve Nizam-i Siyasi-i Âyende*, Zülâl-ı Kevser Yayınları, Kum-İran 1381.
- Demirel, Emin, *Taliban, El Kaide- Ladin ve Palaşılmayan Ülke*, İQ Kültür Sanat Yayınları., İkinci Baskı, İstanbul 2002.
- Ebu Zehra Muhammed, *İslâmda Fıkhı Mezhepler Tarihi*, Ayyıldız Yayınları, Trc: Şener, Abdulkadir, C. 1, Ankara 1968.

- Ebu Zehra, Muhammed, *İslâmda Siyasi İtikadi ve Fıkhi Mezhepler Tarihi*, Hisar Yayınları, Trc: Aytekin, Kerim, Karakaya, Hasan, İstanbul 1983.
- El Kuşî, Abdullah, *Yazde-i Septimber ve Tevtiye Hâyı poştı Perde-i Ân*, Trc: Kadiri, Kadir, İdare-i Daru'n Neşr Afganistan, Kabil 1384.
- Esed, Muhammed, *Kur'an Mesajı*, Trc: Koytak, Cahit, Ertürk, Ahmet, İşaret Yayınları, İstanbul 1999.
- Eş-Şehristani, Muhammed b. Abdulkerim, *Dinler ve Mezhepler Tarihi*, Trc: Tan, Muharrem, Çağlayan Matbaası, , İzmir 2006.
- Fazlullah, Raşididdin, *Camiu-t Tarih*, İkbal Yayınları, Tahran Trz.
- Fazlur Rahman, *İslâm*, Trc: Mehmet Aydın, Mehmet Dağ, Ankara Okulu Yayınları, Üçüncü Baskı, Ankara 2004.
- Fığlalı, Ethem Ruhi, "Hâricîler Maddesi", *DİA*, C.16, İstanbul 1997.
- Fığlalı, Ethem Ruhi, *İbadiyenin Doğuşu ve Görüşleri*, Ankara 1983.
- Gubar, Mirgulam Muhammed, *Afganistan Dar Masiri Tarih*, Omidvar Yayınları, yedinci Baskı, Tahran 1383.
- Gündüz, Süleyman, *Afganistan Taliban ve Ladin*, Birey yayınları, İstanbul 2001.
- Gündüz, Şinasi, *Dinsel Şiddet Sevgi Söyleminden Şiddet Realitesine Hıristiyanlık*, Etüt Yayınları, Samsun 2002.
- Hasan, İbrahim Hasan, *Siyasî-Dinî-Sosyal İslâm Tarihi*, Trc: Yiğit İsmail-Gümüş Sadrettin, İstanbul 1991.
- Hatip, Abdulaziz, *İslâm Şiddete Ne Der ?*, Sebat Yayınları., İstanbul 2005.
- Hava, Said, *İslâm*, Trc: Şîmşek, Said, Arısan Matbaacılık, Ankara trz.
- İlyas, Muhammed, *Cengi Fikri*, Trc: Takdisi, Seyid Nasir, Naşir Mektebe-i Ilmu Farhang, Peşaver 1382.

- Karıgar, Abdullah, *Şahınşah Suhenver Zehiruddin Muhammed Babır*, Teb'e Muessese-i İntişarat El-Ezher, Peşaver 1383.
- Karval, Mirsahip, *Dershayi Talkh ve İbret Angiz Afghaniстан*, Bengahi İntişarat ve Matbaa-i Meyvend, Kabil 1384.
- Khavari, Shafiullah Kar Varzi, *Afganistan Sarzamini İfrat ve Khoshunat*, YY, kabil 1385.
- Korkmaz, Sıddık, *Tarihin Tahrifi İbn Sebe Meselesi*, Araştırma Yayınları, Ankara 2005.
- Koyuncu, Mehmet, "Şiddetin İslâmlaştırılması ve Taliban Örneği", Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2007.
- Kutlu, Sönmez, "Harcilik, Murcie, Mu'tezile", *İslâm Düşünce Ekolleri Tarihi*, Ankuzem Yayınları, Birinci Baskı, Ankara 2006.
- Leşkeri, Hafızullah, *Desayisi Garb Der Beraberi Kişverhai İslâmi*, Merkez Neşerati Beşaret, Kabil 1388.
- Mılazehi, Pir Muhaaed, *Vece-i Afgan Pasaz Taliban*, merkezi Nesherati İkra, Kabil Trz.
- Muhammedi, Şevket Ali, "*Şahıs Ha-i Şikest Peziri-i Taliban*" Edi: Abdulmecid Nasirî Davudî, Afganistan ve Nizam-i Siyasi-i Âyende, Zülâl-ı Kevser Yayınları, Kum-İran 1381.
- Mutanoğlu, Metin, *Afganistan, Moğol İstilasından Amerikan İşgaline*, İlke Yayınları, İstanbul 2006.
- Müjde, Vahid, *Afganistan ve penc sal satay-i Taliban*, Bangahi İntişarat Meyvend, Kabil 1381.
- Nazım, Muhammed, *Hayat ve Evkat Sultan Mahmud Gaznevi*, Trc: Emini, Abdulgafur, Bangahi İntişarat Meyvend, Dördüncü Baskı, Kabil 1384.

- Oğuz, *Esedullah, Afganistan*, Cep Yayınları, İstanbul 1999.
- Oğuz, *Esedullah, Hedef Ülke Afganistan*, Doğan Kitapçılık Yayınları, İstanbul 2001.
- Panahi Semani, Ahmed Muhammed, *Çangiz han Çehre-i Khunriz Tarikh*, İntişarat Hafiziyon, Beşinci Baskı, Tahran 1377.
- Parlar, Suat, [http://www.ehlibeytforum.com/talibanla-ilgili-bir söylesi](http://www.ehlibeytforum.com/talibanla-ilgili-bir-söylesi), 1 Mart 2009, 15:57.
- Raşid, Ahmed, *Zenan, Ticareti Mafiya ve Proj-i Azim Neft Der Asyay-i Merkezi*, Bekiye Yayınları, Trc: Khandaq, Necle, Tahran 1381.
- Roy, Olivier, *Afganistan'da Direniş ve İslâm*, Trc: Mustafa Kadri Orağlı, Yöneliş Yayınları, İstanbul 1990.
- Saidi, Abdulvahid, *Afganistan Dar Kuran Bazihâi Siyasi Gharb*, mahal Nshir: Dar Tarnımayı İnterneti Aryayi Ba Mudriyet Aqai Curet, Aziz, intishar Yafta Ast, Mezar-ı Şerif 1387.
- Samandari, Hafizuddin “İslâmîc Emarate Of Afghanistan Ministry Of Justice Official Gzette”, Lssue: No 783, Kabil 1997.
- Samandari, Hafizuddin, “Ceride-i Resmi Vezareti Adliye-yi İmaretî İslâmî Afghanistan”, Kabil 1376.
- Samandari, Hafizuddin, *İslâmîc Emarate Of Afghanistan Munistry Of Justice*, Year 2001.
- Saray, Mehmet, “Afganistan ve Etnik Durum”, *DİA*, İstanbul 1988, C. 1.
- Saray, Mehmet, *Afganistan ve Türkler*, Bayrak Matbaacılık, İstanbul 1997.
- Sayidi, Abdulvahid, *Afganistan Der Kuran-i Bazi Hay-i Siyasi gharb*, YY, Mezar-i Şerif 1387-1388.
- Selim, Yavuz, *Afganistan ve Dostum*, Hiller Yayınları, Ankara 2004.

- Selim, Yavuz, *Ah Afganistan*, Türkiye Sağlık İşçileri Sendikası Yayınları, İstanbul 2003.
- Soyak, Zeki, *İslâm Ahkâmı*, İlkadım Yayınları, Nevşehir 2003.
- Soyyer, Yılmaz, *Bir İdeolojinin İzdüşümü*, Fakülte Kitabevi Yayınları, Isparta 2002.
- Şamil İslam Ansiklopedisi, “Cihad maddesi”, C.1,
- Tanin, Zahir, *Afganistan der Karni bistum*, Tif Nigar Yayınları, Tahran 1383.
- Tarzî, Abdulvahhâb, *Milli Eğitim İslâm Ansiklopedisi*, “Afganistan Maddesi” İstanbul 1964, C.1.
- Turan, Ömer, *İslâmi hareketler*, Step Yayınları, İstanbul 2002.
- Waat, W. Montgomery, *İslâm Düşüncesinin Teşekkülü Devri*, Trc: Fığlalı, Ethem Ruhi, Şa-to Yayınları, İstanbul 2001.
- Yiğitalp, Yusuf, *İman ve Cihad*, Haber Yayınları, Ankara, 1995.
- Zeydan, Ahmed Muvaffak, *Taliban'ın Yükselişi Afganistan'da Yeni Dönem*, Mana Yayınları, İstanbul 2010.